

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

Jamova cesta 2
1000 Ljubljana, Slovenija
<http://www3.fgg.uni-lj.si/>

DRUGG – Digitalni repozitorij UL FGG
<http://drugg.fgg.uni-lj.si/>

To je izvirna različica zaključnega dela.

Prosimo, da se pri navajanju sklicujete na bibliografske podatke, kot je navedeno:

Jakin, U. 2012. Načrtovanje turizma na podeželju na primeru občine Brda. Diplomaska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. (mentorica Zavodnik Lamovšek, A.): 124 str.

University
of Ljubljana

Faculty of
*Civil and Geodetic
Engineering*

Jamova cesta 2
SI – 1000 Ljubljana, Slovenia
<http://www3.fgg.uni-lj.si/en/>

DRUGG – The Digital Repository
<http://drugg.fgg.uni-lj.si/>

This is original version of final thesis.

When citing, please refer to the publisher's bibliographic information as follows:

Jakin, U. 2012. Načrtovanje turizma na podeželju na primeru občine Brda. B.Sc. Thesis. Ljubljana, University of Ljubljana, Faculty of civil and geodetic engineering. (supervisor Zavodnik Lamovšek, A.): 124 pp.

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta za
*gradbeništvo in
geodezijo*

Jamova 2
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon (01) 47 68 500
faks (01) 42 50 681
fgg@fgg.uni-lj.si

UNIVERZITETNI ŠTUDIJ
GRADBENIŠTVA
KOMUNALNA SMER

Kandidat:

UROŠ JAKIN

**NAČRTOVANJE TURIZMA NA PODEŽELJU NA
PRIMERU OBČINE BRDA**

Diplomska naloga št.: 3266/KMS

**TURISM PLANNING IN RURAL AREAS IN THE CASE
OF THE MUNICIPALITY OF BRDA**

Graduation thesis No.: 3266/KMS

Mentorica:

doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek

Predsednik komisije:

izr. prof. dr. Janko Logar

Član komisije:

doc. dr. Andrej Kryžanowski

Ljubljana, 29. 11. 2012

POPRAVKI

Stran z napako

Vrstica z napako

Namesto

Naj bo

IZJAVE

Podpisani Uroš Jakin izjavljam, da sem avtor diplomske naloge z naslovom "Načrtovanje turizma na podeželju na primeru Občine Brda".

Izjavljam, da je elektronska različica v vsem enaka tiskani različici.

Izjavljam, da dovoljujem objavo elektronske različice v repozitoriju UL FGG.

Ljubljana, 12. 10. 2012

Uroš Jakin

(podpis)

BIBLIOGRAFSKO-DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK

UDK:	711.3:796.5(043.2)
Avtor:	Uroš Jakin
Mentor:	doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek
Naslov:	Načrtovanje turizma na podeželju na primeru Občine Brda
Tip dokumenta:	Diplomska naloga – univerzitetni študij
Obseg in oprema:	124 str., 44 sl., 12 preg., 12 graf.
Ključne besede:	podeželje, turizem, prostorsko načrtovanje, razvoj turizma, Slovenija

Izvleček

Diplomska naloga se ukvarja s turizmom in načrtovanjem turizma na podeželju, pri čemer je podan primer turistične ureditve podeželja v Goriških brdih, kjer se srečujejo z različnimi težavami, kot so staranje prebivalstva, izseljevanje, pomanjkanje delovnih mest, odvisnost od kmetijstva in gozdarstva. Cilj diplomske naloge je prikazati, kako lahko s pomočjo turizma in danih prostorskih potencialov ponovno obudimo podeželje.

Naloga je razdeljena na teoretični in praktični del. V teoretičnem delu so opisane splošne značilnosti podeželja in turizma, predstavljeni so tudi strateški dokumenti, ki vplivajo na razvoj turizma in podeželja. Praktični del se začne z opisom Severne Primorske (Goriške statistične regije) in Goriških brd in predstavitvijo ustreznih statističnih podatkov, ter se nadaljuje s predlogom razvoja turizma v Goriških brdih, ki upošteva teoretična izhodišča in opravljene analize.

BIBLIOGRAPHIC- DOCUMENTALIST INFORMATION AND ABSTRACT

UDC:	711.3:796.5(043.2)
Author:	Uroš Jakin
Supervisor:	Assist. Prof. Alma Zavodnik Lamovšek Ph. D.
Title:	Tourism planning in rural areas in the case of the municipality of Brda
Document type:	Graduation thesis – university studies
Notes:	124 p., 44 pic., 12 tab., 12 gr.
Keywords:	rural areas, tourism, spatial planning, tourism development, Slovenia

Abstract

This graduation thesis addresses tourism and tourism planning in rural areas on the example of the organization of tourism in the Slovenian rural region Goriška brda. Rural areas are affected by different problems, such as aging population, emigration, lack of employment opportunities, and dependence on agriculture and forestry. The aim of this thesis is to demonstrate how tourism and given spatial potentials can help revive the countryside.

The thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part describes the general characteristics of rural areas and tourism. In addition, it offers a review of strategic documents that influence the development of tourism and rural areas. The practical part starts with a description and statistical review of the Severna Primorska and Goriška brda regions, and it continues by proposing a possible development of tourism in Goriška brda, taking into account the theoretical frameworks and analyzes performed.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Almi Zavodnik Lamovšek za vso strokovno pomoč in nasvete pri izdelavi te diplomske naloge.

Zahvalil bi se tudi sestri Saši za tehnično pomoč in prijateljici Marjanci Martinuč za lektoriranje diplomske naloge.

Še posebej bi se rad zahvalil svojim staršema za neomajno podporo, ki sta mi jo izkazala v času celotnega študija.

Vsebina

1	UVOD	1
1.1	Namen in cilji naloge	2
1.2	Struktura naloge	2
2	PODEŽELJE IN PROSTORSKO NAČRTOVNJE	3
2.1	Opredelitev pojma podeželje	6
2.2	Prostorsko načrtovanje in raba prostora	9
2.3	Načrtovanje podeželja	11
2.4	Turizem na podeželju	14
3	TURIZEM IN REKREACIJA	17
3.1	Turizem in rekreacija na podeželju	19
3.2	Vplivi turizma na turistične destinacije	21
3.3	Opredelitev turizma in turistov	23
3.4	Potrebe in motivacija	26
3.5	Povpraševanje in ponudba	29
3.6	Prostorsko načrtovanje turizma	32
4	PREGLED STRATEŠKIH DOKUMENTOV IN NORMATIVNE UREDITVE NA PODROČJU PROSTORSKEGA RAZVOJA IN TURIZMA	35
4.1	Evropa in svet	35
4.1.1	Strateške smernice Skupnosti za razvoj podeželja (programsko obdobje 2007 – 2013)	35
4.1.2	Svetovna turistična organizacija	36
4.2	Strategija prostorskega razvoja Slovenije	37
4.2.1	Izhodišča in cilji prostorskega razvoja Slovenije	38
4.2.2	Razvoj podeželja v SPRS	39
4.3	Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013	40
4.3.1	Strategija razvoja podeželja po oseh	41
4.4	Zakon o spodbujanju razvoja turizma	43
4.4.1	Strategija slovenskega turizma	44
4.4.2	Turistična politika	44
4.4.3	Razvoj turizma na ravni turističnega območja	45
4.5	Strategija razvoja in trženja slovenskega turizma 2012–2016	46
4.5.1	Vizija in trajnostni razvoj	48

4.5.2	Opis Strategije razvoja in trženja slovenskega turizma 2012-2016.....	49
5	OPIS IN ANALIZA SEVERNE PRIMORSKE IN GORIŠKIH BRD.....	51
5.1	Primerjava Severne Primorske (Goriške statistične regije) z ostalimi regijami	51
5.2	Opis stanja Severne Primorske	54
5.3	Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriška statistična regija)	57
5.3.1	Razvojna prioriteta 3: Odličnost v turizmu.....	60
5.3.2	Razvojna prioriteta 4: Celostni razvoj podeželja	61
5.4	Goriška brda	64
5.4.1	Kratka zgodovina	65
5.4.2	Naravne danosti in primarna raba prostora	66
5.4.3	Kulturna dediščina.....	79
5.4.4	Infrastrukturalna opremljenost Občine Brda	83
5.4.5	Turizem in turistična ponudba v Občini Brda	87
5.4.6	Predstavitev občinskega prostorskega načrta	94
5.4.7	SWOT analiza in sklepne ugotovitve.....	96
6	PREDLOG UREDITVE OBMOČJA OBČINE BRDA	99
6.1	Izhodišča in cilji turističnega razvoja Občine Brda	99
6.2	Koncept prostorskega razvoja Občine Brda s poudarkom na razvoju turizma	100
6.3	Zasnova prostorske ureditve Občine Brda	103
6.3.1	Razvoj turizma in turističnih kapacitet	103
6.3.2	Razvoj gospodarskih in družbenih dejavnosti.....	106
6.3.3	Grajene strukture.....	108
6.3.4	Zasnova prometne ureditve.....	109
6.3.5	Zasnova športno-rekreacijske infrastrukture	110
7	ZAKLJUČEK.....	115
	VIRI.....	117
	INTERNETNI VIRI.....	118
	OSTALA LITERATURA.....	120
	VIRI SLIK	121

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Tristrani model podeželja (vir: Cloke, 2006, str.52).....</i>	<i>8</i>
<i>Slika 2: Razmerja med prostim časom, rekreacijo in turizmom (vir: Hall, 1999, str. 4) .....</i>	<i>18</i>
<i>Slika 3: Oblike turizma (vir: Theobald, 2004, str. 18) .....</i>	<i>26</i>
<i>Slika 4: Delitev popotnikov (vir: Theobald, 2004, str. 19).....</i>	<i>26</i>
<i>Slika 5: Hierarhija potreb po Maslowu (vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Hierarhija_potreb_po_Maslowu) .....</i>	<i>27</i>
<i>Slika 6: Skupna politika Evropske unije za razvoj podeželja v programskem obdobju 2007–2013 (vir: Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007 – 2013).....</i>	<i>43</i>
<i>Slika 7: Občine in statistične regije Republike Slovenije dne 1. januar 2011 (vir: Statistični letopis Statističnega urada Republike Slovenije 2011) .....</i>	<i>51</i>
<i>Slika 8: Površina statističnih regij v km² (vir: Statistični urad Republike Slovenije) .....</i>	<i>52</i>
<i>Slika 9: Število prebivalcev, gostota prebivalstva, BDP na prebivalca po regijah (vir: Slovenske regije v številkah 2011) .....</i>	<i>52</i>
<i>Slika 10: Prihodi turistov v letu 2010 (vir: www.stat.si, 2012).....</i>	<i>53</i>
<i>Slika 11: Nočitve turistov v letu 2010 (vir: www.stat.si, 2012).....</i>	<i>53</i>
<i>Slika 12: Nastanitvene kapacitete in njihova izkoriščenost (vir: Slovenske regije v številkah 2011) ...</i>	<i>54</i>
<i>Slika 13: Severna Primorska – Goriška statistična regija (vir: www.slovenia.info).....</i>	<i>54</i>
<i>Slika 14: Pokrovnost in raba tal v regiji .....</i>	<i>55</i>
<i>Slika 15: Dolžina bivanja turistov (v dnevih).....</i>	<i>57</i>
<i>Slika 16: Razvojne agencije Severne Primorske - Goriške statistične regije (vir: RRP Severne Primorske 2007-2013) .....</i>	<i>59</i>
<i>Slika 17: Relief občine Brda (vir: http://rkg.gov.si, 2012).....</i>	<i>67</i>
<i>Slika 18: Vodotoki v občini Brda (vir: www.geoprostor.net).....</i>	<i>69</i>
<i>Slika 19: Raba tal v Goriških brdih leta 2005 (vir: OPN Brda, 2011).....</i>	<i>72</i>
<i>Slika 20: Območja naravnih vrednot (vir: www.geoprostor.net, 2012).....</i>	<i>73</i>
<i>Slika 21: Hierarhija naselbin v Občini Brda (vir: www.geoprostor.net, 2012, Fikfak 2008).....</i>	<i>75</i>
<i>Slika 22: Tipologija naselbin v Občini Brda (vir: www.geoprostor.net, 2012, Fikfak, 2008) .....</i>	<i>76</i>
<i>Slika 23: Grad Dobrovo .....</i>	<i>79</i>
<i>Slika 24: Šmartno (vir: http://www.slovenia.info/?_ctg_kraji=3419&lng=1, 2012).....</i>	<i>80</i>
<i>Slika 25: Domačija Hum 50 (vir: Register kulturne dediščine, 2012) .....</i>	<i>80</i>
<i>Slika 26: Kulturna dediščina v Goriških brdih (vir: www.geoprostor.net, 2012).....</i>	<i>84</i>
<i>Slika 27: Prometno omrežje v občini Brda (vir: www.geoprostor.net).....</i>	<i>85</i>
<i>Slika 28: Potek obstoječih kolesarskih in pešpoti v Goriških brdih (vir: OPN Brda, 2011).....</i>	<i>86</i>
<i>Slika 29: Turistične kmetije, prenočišča in gostinski ponudniki (vir: www.geoprostor.net, 2012).....</i>	<i>90</i>
<i>Slika 30: Prireditve v Goriških brdih (vir: www.geoprostor.net, 2012).....</i>	<i>91</i>
<i>Slika 31: Prostorski razvoj Občine Brda (vir: OPN Občine Brda, 2011).....</i>	<i>96</i>
<i>Slika 32: Koncept turistične ureditve .....</i>	<i>104</i>
<i>Slika 33: Primer hišk za kampiranje (vir: 24ur.com).....</i>	<i>105</i>
<i>Slika 34: Karta zasnove turistične in športne infrastrukture.....</i>	<i>106</i>
<i>Slika 35: Prikaz kmetijskih, gozdnih in gospodarskih površin (vir: www.geoprostor.net, 2012) .....</i>	<i>108</i>
<i>Slika 36: Prikaz prometne ureditve in poselitve (vir: www.geoprostor.net, 2012) .....</i>	<i>111</i>
<i>Slika 37: Kolesarski park (vir: chandleraz.gov).....</i>	<i>112</i>
<i>Slika 38: Proga za downhill (vir: matjazcorel.com) .....</i>	<i>112</i>
<i>Slika 39: Višinski park (vir: www.pohorje.org).....</i>	<i>112</i>

<i>Slika 40: Zorbing (vir: wanderingsouldier.com)</i>	112
<i>Slika 42: Slackline (vir: en.wikipedia.org)</i>	113
<i>Slika 41: Spust s skirojem (vir: www.pohorje.org)</i>	113
<i>Slika 43: Paintball (vir: bull.si)</i>	113
<i>Slika 44: Tobogan za najmlajše (vir: pohorje.org)</i>	113

KAZALO PREGLEDNIC

<i>Preglednica 1: Primeri vplivov turizma (vir: Lomine, 2007, str. 99).....</i>	21
<i>Preglednica 2: Vplivi na preživljanje prostega časa (vir: Hall, 1999, str. 30).....</i>	28
<i>Preglednica 3: Elementi turistične infrastrukture (vir: Hall, 1999, str. 92).....</i>	31
<i>Preglednica 4: Elementi, potrebni za podporo športu (vir: Standeven, 1998).....</i>	32
<i>Preglednica 5: Razvojna področja in ukrepi za razvoj slovenskega turizma (vir: SRST 20012 - 2016) .....</i>	47
<i>Preglednica 6: Gibanje števila prebivalcev v Občini Brda (vir: www.stat.si, 2012).....</i>	75
<i>Preglednica 7: Kulturna dediščina Goriških brd (vir: rkd.situla.org).....</i>	81
<i>Preglednica 8: Vrsta in dolžina vodovodnega omrežja (vir: Program opremljanja).....</i>	86
<i>Preglednica 9: Število turistov po letih za Slovenijo in Goriška brda (vir: Statistični urad Republike Slovenije).....</i>	87
<i>Preglednica 10: Seznam prireditev v Goriških brdih (vir: www.Brda.si).....</i>	91
<i>Preglednica 11: Ponudniki prenočišč v Goriških brdih (vir: www.brda.si).....</i>	92
<i>Preglednica 12: SWOT analiza območja Občine Brda.....</i>	96

KAZALO GRAFIKONOV

<i>Grafikon 1: Delitev kmetovanja po tipih v Občini Brda (vir: www.stat.si, 2012).....</i>	70
<i>Grafikon 2: Število prebivalcev po letih za Slovenijo in Občino Brda (vir: www.stat.si, 2012).....</i>	76
<i>Grafikon 3: Naravna in selitvena rast prebivalstva Goriških brd med letoma 1995 in 2005 (vir: www.stat.si, 2012) .....</i>	77
<i>Grafikon 4: Starostna struktura Občine Brda, leto 2011 .....</i>	77
<i>Grafikon 5: Struktura prebivalstva Občine Brda po delovni aktivnosti (vir: www.stat.si, 2012).....</i>	77
<i>Grafikon 6: Razporeditev delovno aktivnega prebivalstva po dejavnostih (vir: www.stat.si, 2012)....</i>	78
<i>Grafikon 7: Stopnja dosežene izobrazbe delovno aktivnega prebivalstva Občine Brda (vir: www.stat.si, 2012) .....</i>	78
<i>Grafikon 8: Gibanje dosežene stopnje izobrazbe v obdobju 2005–2011 (vir: www.stat.si, 2012) .....</i>	78
<i>Grafikon 9: Prihodi turistov po letih za Brda (vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2012).....</i>	88
<i>Grafikon 10: Nočitve turistov po letih za Brda (vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2012) grafikoni naj bodo enako veliki .....</i>	88
<i>Grafikon 11: Prihod turistov po mesecih za leto 2011 (vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2012) .....</i>	88
<i>Grafikon 12: Število sob in ležišč po vrstah objektov za obdobje 2008–2011 (vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2012) .....</i>	92

1 UVOD

Vsakdo si želi prebivati v prijetni in urejeni okolici. Vse več ljudi želi živeti v urejenem, varnem in ohranjenem naravnem okolju, ki hkrati nudi vse ugodnosti in storitve, ki jih dobimo v mestnem okolju. Podeželsko okolje postaja tudi vedno bolj zanimivo za preživljanje prostega časa in dopusta.

Za uspešno izvajanje turizma in njegovo sobivanje z ostalimi dejavnostmi na podeželju je potrebno premišljeno načrtovanje. Zavedati se moramo, da so prav naravne danosti eden od poglobitnih dejavnikov, ki privabijo največ turistov. Vsi posegi, s katerimi urejamo in spreminjamo naravno okolje, so dolgoročnega značaja, z napačnimi odločitvami pa lahko negativno zaznamujemo in celo uničimo podeželje. Pri načrtovanju turizma se lahko hitro ujamemo v nasprotujoče si težnje: od visokotelečih želja po zaslužku s turizmom na eni strani do potreb po ohranjanju narave na drugi strani. Tako moramo iskati kompromise med napredkom in prednostmi, ki jih prinaša razvoj, ter ohranjanjem narave in tradicije, ki zaznamujeta določen prostor in ga delata posebnega.

V sedanjem času se večja pomen aktivnega preživljanja počitnic. Turizem postaja vse pomembnejša gospodarska panoga, zato se ponudniki turističnih storitev trudijo privabiti turiste s čim pestrejšo ponudbo, ki jo poskušajo oplemenititi s športnimi in rekreacijskimi dejavnostmi, turisti pa želijo začititi vsakdanji način življenja domačinov tudi s sodelovanjem pri različnih opravilih. Dokler turizem prinaša dobiček in so turisti zadovoljni s ponudbo je njihovo sobivanje z domačini enostavno, včasih pa se pojavijo težave na gospodarskem, kulturnem in ekološkem področju.

Diplomska naloga se ukvarja s turizmom na območju Goriških brd. Brda ležijo na skrajnem zahodu Slovenije in so mejna pokrajina tako v državnem, etničnem kot geografskem smislu. Zaradi lege in podnebja je na tem območju že od nekdaj primarna dejavnost kmetijstvo, v zadnjem obdobju pa pridobiva na pomenu tudi turizem. Brda je vedno pestilo upadanje števila prebivalcev, predvsem na območjih, ki jih je bilo težje obdelovati in na katerih je kmetijstvo prinašalo premalo dobička. Tako se je kmetijstvo najbolj razvilo v Spodnjih Brdih, kjer se je usmerilo pretežno v vinogradništvo in nekoliko tudi v sadjarstvo. V Zgornjih Brdih, predvsem na območjih v bližini občine Kanal, pa so razmere za kmetijstvo precej slabše, zaradi česar prihaja do izseljevanja. Prav v razvoju turizma vidimo priložnost za ponoven zagon gospodarstva in ustvarjanje novih delovnih mest ter posledično zmanjšanje oziroma zaustavitev izseljevanja in ustvarjanje privlačnega okolja tako za turiste kot tudi nove prebivalce.

1.1 Namen in cilji naloge

V nalogi smo prikazali slabosti in nevarnosti, ki pretijo območju Goriških brd, ter poiskali priložnosti in možnosti, s katerimi bi se jim lahko izognili. Oprli smo se na razvoj turizma, s čimer bi zmanjšali veliko odvisnost območja od kmetijstva, vzpostavili privlačnejše okolje za nove gospodarske dejavnosti, zaustavili negativno gibanje števila prebivalstva in izboljšali življenjske pogoje za sedanje in prihodnje generacije.

Cilj naloge je podati predlog prostorske ureditve celotnega območja, s katerim bi ustvarili privlačno in atraktivno območje, ki bi postalo uspešna turistična atrakcija, hkrati pa tudi odpravili nesorazmerja znotraj samega območja. Usmerili smo se predvsem na območje Zgornjih Brd, kjer so problemi najbolj pereči, hkrati pa je to območje manj obdelano in obremenjeno s kmetijstvom. Tako želimo ustvariti prepoznavno turistično območje, kjer bosta turizem in kmetijstvo enakovredni panogi, hkrati pa izboljšati življenjske pogoje.

1.2 Struktura naloge

Naloga je sestavljena iz teoretičnega dela, v katerem smo s pomočjo domače in tuje literature opredelili osnovne pojme povezane s podeželjem in turizmom, ter iz praktičnega dela, v katerem je predstavljen predlog prostorskega razvoja Goriških brd s poudarkom na razvoju turizma.

Naloga je razdeljena na sedem poglavij. V uvodu so podani namen in cilj naloge, opisana je tudi struktura naloge. V drugem poglavju so opisane osnovne značilnosti podeželja in usmeritve pri načrtovanju razvoja podeželskega prostora. V poglavju o turizmu so predstavljene lastnosti, prednosti in slabosti turizma. Nato sledita pregled zakonodaje, ki usmerja razvoj podeželja in turizma v Sloveniji ter kratek opis severnoprimske regije in občine Brda. V predzadnjem poglavju je podana ideja o razvoju turističnih in športno-rekreativnih možnosti na območju Goriških brd, čemur sledi še zaključek naloge.

2 PODEŽELJE IN PROSTORSKO NAČRTOVNJE

V srednjem veku je bilo podeželje namenjeno oskrbi s hrano in naravnimi viri, kot so rudnine, gorivo in gradbeni materiali. Če so bila mesta mišljena kot centri trgovine, rokodelstva, kulture in politike, je bilo podeželje povezano z izkoriščanjem naravnih virov v kmetijstvu, gozdarstvu, rudarstvu, ribištvu, lovu itd. Prav ideja o podeželju kot prostoru, ki je namenjen proizvodnji in koriščenju naravnih virov, je najbolj vplivala na oblikovanje ruralnega prostora, pokrajine, vzorcev poselitve, socialne organiziranosti, političnih struktur in ekonomskega sistema.

Najprej so se viri na podeželju uporabljali samo za lastno preživetje, z nastankom mest pa se je pojavilo povpraševanje po hrani in ostalih virih, kar je imelo za posledico vzpostavitev trgovine s presežki pridelane hrane. S časom so se tako razvila komercialno kmetijstvo, gozdarstvo in rudarstvo, katerih glavni namen je bil zadovoljevanje potreb trga. Naslednja stopnja v razvoju ruralnega gospodarstva je agrarni kapitalizem, katerega cilj ni več samo zadovoljitev povpraševanja na trgu, ampak ustvarjanje čim večjega dobička.

V zadnjem času se pojavlja koncept multifunkcionalnega kmetijstva, s čimer pa ni mišljeno samo diferencirano kmetijstvo, ampak tudi različni vplivi kmetijstva, kot so socialne in okoljske koristi. Kmetijstvo tako ne prideluje samo hrane, ampak tudi sodeluje pri ohranjanju ruralne pokrajine in zaščiti biotske raznovrstnosti, hkrati pa ustvarja nova delovna mesta in ohranja rentabilnost podeželja.

Koncept multifunkcionalnosti je razmislek o pomenu in namenu podeželja. Odmika se od kapitalistične logike, ki je podeželje označila kot industrijski obrat za proizvodnjo hrane in izkoriščanje naravnih virov. Multifunkcionalno kmetijstvo ne pomeni popolnega prenehanja izkoriščanja pokrajine za proizvodnjo, nasprotno, industrijski način kmetovanja spodbuja, če zanj obstaja tržišče. Od prejšnjih pristopov se razlikuje pri vprašanju kmetij, ki na tržišču niso rentabilne. V takšnih primerih priporoča usmeritev v dejavnosti z višjo dodano vrednostjo, kot so organsko kmetovanje ali dodatne dejavnosti, na primer turizem in rekreacija (Woods, 2011).

Podeželje, v nasprotju z dojemanjem mesta, dojemamo kot mirno in neminljivo; pomeni nam vir stalnosti v nenehno spreminjajočem se modernem svetu. Če pa pogledamo natančneje, lahko opazimo, da je podeželje zadnjih 300 let podvrženo hitrim in revolucionarnim spremembam (Gallent, 2008).

Skozi zgodovino se je razvilo veliko različnih pogledov na podeželje; predstavljalo je vir hrane in energije, prvinsko divjino, idilično življenje, ljudje so ga uporabljali kot prostor za rekreacijo in pobeg od vsakdana, za nekatere je to območje krhke narave, ki jo je treba zaščititi ali pa primitivno področje, ki potrebuje razvoj. Razvili sta se dve veji ruralne ekonomije. V prvi je podeželje območje proizvodnje, na katerem se razvijajo dejavnosti, kot so kmetijstvo, gozdarstvo, rudarstvo, kamnoseštvo

in podobno, v drugi veji pa je podeželje prostor porabe, kamor zahajajo turisti in obiskovalci, ki želijo podeželje občutiti, v njegovo ekonomijo pa prispevajo s plačevanjem za turistične proizvode, ki se tu razvijajo.

V preteklosti je prevladovala ideja o razvoju primarnih dejavnosti na podeželju, s kapitalistično miselnostjo pa so se začele te dejavnosti vedno bolj specializirati in intenzivirati, zaradi česar je prišlo do zmanjšanja potreb po prostoru. Tako imamo sedaj na podeželju večja prazna območja, ki omogočajo razvoj novih dejavnosti.

Sodobnost je bila navadno povezana z lastnostmi, ki opisujejo mestna območja (industrija, visoka kultura itd.). Ruralna območja so posledično veljala za manj razvita, razvoj pa so poskušali pospešiti z uvozom prostorskih rešitev, ki so veljala za mestna območja. Pri modernizaciji podeželja so tako potekali štirje vzporedni procesi. Z *modernizacijo kmetijstva* se je samooskrbno kmetovanje spremenilo v komercialno, zaradi česar je prišlo do uporabe mehanizacije, kemikalij, biotehnologije itd. Modernizirala se je tudi *ekonomija*; odvisnost od tradicionalnih dejavnosti se je zmanjšala z uveljavljanjem novih, "modernih" dejavnosti. Pojavile so se tudi spremembe v *infrastrukturi*, podeželje se je elektrificiralo, zgradili so se vodovodi, telekomunikacijska omrežja, izboljšale so se prometne povezave in bivališča. Zgodila se je tudi *družbena modernizacija*, saj so do tedaj veljavne tradicije in običaji obveljale za nazadnjaške, na veljavi pa so pridobile moderna racionalnost, vzgoja in družbena emancipiranost (Woods, 2011).

Z urbanizacijo in industrializacijo so se meje med mestom in podeželjem zabrisale, oziroma so začele izginjati. Izoblikoval se je ruralno-urbani kontinuum. Podeželje je sprejelo številne značilnosti urbanizacije, obenem pa so se mesta razširila na podeželje in pri tem prevzela nekatere podeželske lastnosti. Tako je izginila nekoč ostra ločnica med kmečkim in mestnim prebivalstvom, izoblikovali so se tudi nekateri novi vmesni družbeni sloji (Vrišer, 1978).

V podeželskem prostoru so se zgodile velike spremembe (Prosen, 1993):

- demografske – zmanjšanje podeželskega prebivalstva
- gospodarske – povečanje storitvenih dejavnosti in malih proizvodnih obratov, razvoj turistične dejavnosti ter pojav krize v kmetijstvu
- spremembe v miselnosti prebivalstva.

Urbanizacija podeželja nas nehote spominja na mestne soseske, ki so povsod po svetu podobne. Vpliv urbanizacije se kaže na različne načine. Krajina tako:

- postopno izgublja regionalne značilnosti,
- v njej so poškodovani ali uničeni posamezni biotopi,
- posamezne vrste so ogrožene ali so izginile,

- vodotoki so degradirani,
- spremenjene so reliefne formacije in sestava tal.

Zmanjšana ekološka raznolikost onespobablja prostor tudi za drugo rabo, na primer za turizem in rekreacijo. Raziskave so pokazale, da večina ljudi misli, da so kmetijske površine lepe. Toda kmetijstvo je lahko dobro ali slabo, lahko je del raznolike krajinske slike ali ekološko in vizualno siromašne krajine. Takšna siromašna krajina pa izgubi vse zmožnosti za turizem in rekreacijo (Prosen, 1993).

Ob koncu 21. stoletja so se pojavila opažanja, da je modernizacija podeželja dosegla svoj intelektualni in praktični limit. Kritike so se začele nabirati že od leta 1970 naprej, predvsem na račun prekomerne proizvodnje, okoljske degradacije in prostorske neenakosti. Tako je prišlo do razvoja "nove paradigme prostorskega razvoja", ki jo lahko definiramo v treh točkah. Najprej je prišlo do prehoda od tujih naložb k endogenemu razvoju. Tako je namesto privabljanja tujih naložb postalo pomembnejše iskanje virov za razvoj znotraj posameznega območja. Spremenil se je tudi način vodenja razvoja. Namesto vodenja z vrha, v katerem je niti razvoja držala država, se je uveljavil princip vodenja z dna, kjer imajo glavno besedo podeželske skupnosti. Nazadnje pa se je sektorska modernizacija umaknila celostnemu podeželskemu razvoju. Prej je razvoj podeželja potekal ločeno od razvoja kmetijstva, sedaj pa se gospodarski, družbeni in okoljski cilji razvoja določenega območja združujejo (Woods, 2011).

Za razliko od urbanih območij, se na podeželju pojavlja večje število mikro podjetij, med aktera prištevamo tudi podjetja, ki so jih ustanovile kmečke družine v iskanju dodatnega zaslužka ter podjetja, ki so jih ustanovili ljudje, ki so se na podeželje preselili iz urbanih območij. Na podeželje lahko z novega stališča gledamo kot na inkubator podjetniških dejavnosti, ki bi jih morala vlada negovati in spodbujati s podporo, dodatnim izobraževanjem in ostalimi dejavnostmi ter tako krepiti gospodarsko rast. Čeprav se na prvi pogled zdi, da je podeželje z velikim številom malih podjetij in relativno nizko stopnjo nezaposlenosti zdravo okolje, obstajajo tudi vidiki, ki temu nasprotujejo. Na splošno je podeželje še vedno zelo odvisno od dejavnosti z nizko dodano vrednostjo, kot sta kmetijstvo in rokodelstvo. Dohodki so običajno nižji od državnega povprečja; še posebej se to pozna v bolj oddaljenih območjih. Med življenjem na podeželju in ostalimi območji navadno obstajajo velike razlike (Gallent, 2008).

Območja, ki ležijo bližje mestom ali območja z visoko kakovostjo okolja doživljajo večji pritisk novih priseljencev in so gospodarsko stabilnejša, bolj oddaljena in manj atraktivna območja pa imajo dokaj nestabilno gospodarstvo, prebivalci se preživljajo z minimalnimi dohodki, in le s težavo privabijo nove poslovne možnosti (Gallent, 2008).

2.1 Opredelitev pojma podeželje

Pojem "podeželje" je precej nejasen in združuje zelo različna območja, katerih družbena, gospodarska ali demografska zgradba je lahko zelo pestra. Nekatere skupne značilnosti podeželja so: manjša gostota prebivalstva; v fiziognomiji pokrajine prevladuje kmetijska dejavnost, čeprav to ne pomeni, da prevladuje kmečko prebivalstvo; naselja, tudi urbana, so manjša; precejšen del nekmetijske dejavnosti je vseeno še vedno vezan na kmetijsko proizvodnjo in kmečko prebivalstvo; rast prebivalstva je zaradi izseljevanja običajno počasnejša; družbena zgradba je preprostejša, družbeni stiki so tesnejši ipd. (Vrišer, 1978).

Angleška beseda "rural" se je razvila iz latinskega samostalnika "rus", ki pomeni odprto območje, beseda "country" (ki pomeni podeželje) pa izhaja iz izraza "contra", ki je izvorno pomenil "območje, ki se razprostira okoli drugega območja" (Woods, 2011).

Delitev na urbano in ruralno oziroma razlikovanje med mestom in podeželjem je ena izmed najstarejših idej v geografiji, in je že zelo dolgo in globoko zakoreninjena v naši kulturi. Termina bi se lahko razvila iz razlikovanja med zaprtim in zaščitenim prostorom prvih mest ter odprtim in nenadzorovanim prostorom, ki je ležal izven teh mest. Kmalu sta prevzela večji simbolični pomen, saj sta začela predstavljati razlike v kulturi in jeziku (Woods, 2011).

Podeželje je še vedno najbolj razširjena pokrajinska zvrst, ki jo je le ponekod spodrinila urbanizirana pokrajina. Dve najpomembnejši podeželski dejavnosti, kmetijstvo in gozdarstvo, sta prav gotovo največji uporabnici in najpomembnejši oblikovalki vsake pokrajine. Od kmetijstva, naše primarne dejavnosti, je odvisna proizvodnja živil ter s tem naš obstoj, obrambna sposobnost in številne industrijske panoge (Vrišer, 1978).

Temeljne funkcije podeželskega prostora so (Prosen, 1993):

- bivalni in delovni prostor podeželskega prebivalstva,
- lokacija za pridelavo življenjsko pomembnih prehranskih dobrin in surovin,
- lokacije podeželske obrti in decentralizirane industrije,
- rezervni prostor za širitev naselij, industrije, prometa,
- prostor za prosti čas in počitek za podeželsko in mestno prebivalstvo,
- ekološki izravnalni prostor z varovalnim učinkom na naravne temeljne dobrine.

Na podeželju sta največja porabnika zemlje kmetijstvo in gozdarstvo. Pokrajino lahko delimo na produktivni del, ki vključuje kmetijstvo, gozdarstvo in rudarstvo ter na funkcionalni del, kamor spada prostor za človeška prebivališča in dejavnosti (Carpenter, 2011).

Za večino ljudi je pokrajina pogled oziroma kulisa, ki jim je všeč in jo želijo ohraniti. Upoštevati pa moramo tudi attribute, ki jih ne opazimo na prvi pogled, na primer naravni habitat za različne živalske vrste in kulturne lastnosti, ki jih pokrajina določa.

Uporabnike pokrajine lahko razdelimo v štiri skupine (Carpenter, 2011):

- ljudje: so dominantna vrsta in obvladajo celotno pokrajino, razen najbolj oddaljenih območij;
- udomaćena živina (krave, ovce, koze itd.): potrebujejo pašnike, krmo in primerno namestitev;
- mali domači ali divji sesalci: živijo skupaj z ljudmi v vaseh ali v njihovi okolici;
- divje živali: živijo popolnoma samostojno, njihovo preživetje je odvisno od naravnega habitata.

Na podoben način lahko razdelimo v tri večje skupine tudi vegetacijo (Carpenter, 2011):

- pridelki na obdelovanih območjih, kot so polja, sadovnjaki in plantaže ter nasajeni gozdovi;
- posamezna drevesa v naseljih ter vrtovi in zelenice, namenjeni rekreaciji in udobju;
- rastlinje in gozdovi na neposeljenih območjih, ki so življenjski prostor divjih živali.

V širšem pogledu lahko tako določimo tri bistvene okvirje, znotraj katerih lahko teoretično opišemo podeželje (Gallent, 2008):

- *funkcionalni koncept*: podeželska območja določimo glede na strukturo rabe tal in obliko poselitve, glavna značilnost je povezanost z naravo;
- *politično- ekonomski koncept*: za podeželje je značilno spodbujanje zasebnih dejavnosti pred javnimi, javne storitve so razpršene in težko dosegljive, kaže se tudi nizka poraba in gospodarska neaktivnost;
- *družbeni koncept* podeželja.

Najprej si oglejmo funkcionalno koncept, pri katerem nas zanimajo funkcionalni elementi podeželja in družbe, ki skupaj tvorijo koncept podeželja in ga opredeljujejo kot območja:

- kjer prevladuje obsežna raba tal, običajno v okviru kmetijstva in gozdarstva;
- kjer so manjša naselja, med objekti in pokrajino pa obstaja močna povezanost;
- kjer je način življenja zaznamovan s spoštovanjem narave.

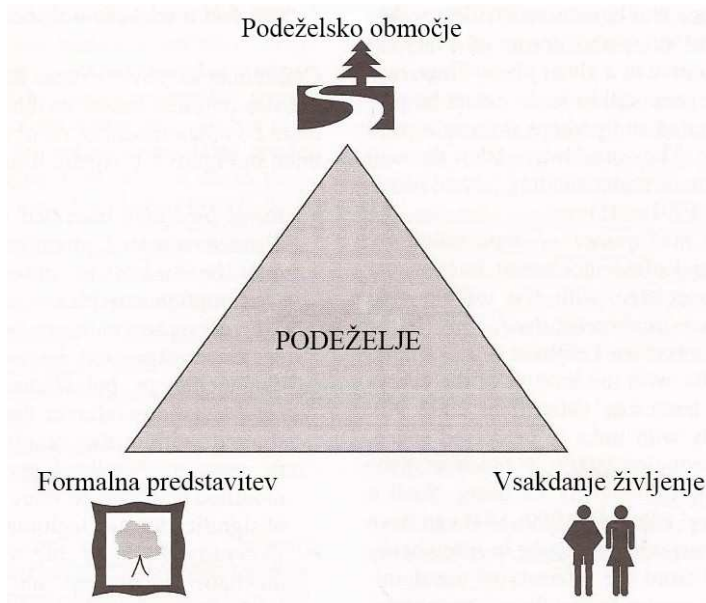
Naslednji način opredelitve podeželja je politično-ekonomski koncept. Območja, opredeljena v funkcionalnem konceptu, so vse bolj vpletena v nacionalno in mednarodno politično ekonomijo. Ugotovimo lahko, da na podeželje pogosto vplivajo dogodki, ki se zgodijo izven teh območij. Tretji način opredelitve podeželja se opira na družbeno strukturo podeželja. Z družbenega vidika opisuje

podeželje kot območje, ki ga opredeljujejo družbene, kulturne in moralne vrednote značilne za podeželje in podeželski način življenja (Cloke, 2006).

Trenutno še ne obstaja skupni dogovor, kaj pojem "ruralen" sploh pomeni, (ne na strokovni ne na kulturni in ne na poljudni ravni). Glede na raznovrstnost prostora ima lahko pojem "ruralen" veliko različnih pomenov: podeželje, divjina, obrobje, območje kmetij, vas, zaselek ipd. (Cloke, 2006). Pomen besede "ruralen" se vedno bolj odmika od pojmovanja geografskega prostora. Drugače rečeno, način, na kakršnega je podeželje predstavljeno v poljudnih debatah, ima malo povezav z dejanskim ruralnim podeželjem in življenjem. Tako se je razvila teorija "tristranega modela podeželja", ki ga sestavljajo trije vidiki (Woods, 2011):

- ruralna območja, ki jih opisujejo različne prostorske prakse (toki, transporti, interakcije);
- formalna predstavitev ruralnega, ki je običajno posledica interesov kapitala, birokracije ali politike;
- vsakdanje življenje na podeželju, ki je nepovezano in razdrobljeno.

Vsi trije vidiki skupaj opisujejo ruralni prostor oziroma z drugimi besedami: podeželje je preplet vseh treh vidikov (slika 1). Podeželje lahko poskušamo razumeti na tri različne načine. Lahko ga poskusimo

Slika 1: Tristrani model podeželja
(vir: Cloke, 2006, str.52)

določiti in opisati s statističnimi in kvantitativnimi podatki, kar se pogosto uporablja za akademske in politične namene. Podeželje lahko spoznamo tudi prek medijev in literature, ki nam podajajo poljudni pogled na podeželje. Poleg tega pa je pri razumevanju podeželja pomemben tudi laični vidik.

V preteklosti je v akademskih in političnih krogih veljalo, da lahko različne vidike podeželja in podeželskega življenja točno opišemo s kvantitativnimi podatki, ki jih lahko statistično preverimo in ovrednotimo.

Tako se je znanje o kmetijstvu zbiralo prek podatkov o pridelkih, velikosti polj, porabi gnojil, velikosti in prihodku kmetij. Podobno je veljalo za vzorce poselitve podeželja in funkcij naselij, za kar so se zbirali podatki o prebivalstvu, razdaljah med naselji, številu storitvenih dejavnosti itd. Na podlagi teh podatkov se je poskušalo določiti meje podeželskih območij. Poskusi, da bi podeželje določili na podlagi gostote prebivalstva, dostopnosti, rabi tal in podobnih podatkov, so se izkazali za neuspešne,

saj je prišlo do določitve različnih, prekrivajočih in neujemajočih se območij, ne pa enotnega podeželskega območja (Woods, 2011).

Mediji v najširšem pomenu besede so imeli pri širjenju razumevanja podeželja vedno pomembno vlogo. Osrednji mediji pogosto zanemarjajo poročanje o podeželskih vprašanjih, s čimer vplivajo na prikaz podeželja kot mirnega celo zaostalega območja, kjer se ne dogaja nič zanimivega. Običajno se oglašijo šele ob večjih krizah, kot so bolezen norih krav ali težave s prehransko samozadostnostjo. Mediji večkrat napihujejo stereotipe o podeželskem življenju, hkrati pa ustvarjajo splošen pogled na podeželje in njegovo razumevanje (Woods, 2011).

Laični pogled izhaja iz vsakdanjega življenja na podeželju. S tem pogledom poskušamo opisati in razložiti vsakdanjik na podeželju, ta pogled na podeželje pa se križa z uradnim pogledom, ki ga podajajo mediji, politika in akademiki. Ne smemo misliti, da je ta vidik bolj avtentičen, saj ga oblikujejo izkušnje posameznikov, ki so odvisne od starosti, spola, narodnosti, družbenega položaja, izobrazbe itd. posameznika. Pomemben je, ker predstavlja prvoosebni pogled na podeželje. Zanimivi so predvsem štirje vidiki laičnega pogleda na podeželje, in sicer (Woods, 2011):

- kako prebivalci podeželja dojemajo podeželje
- kdo je pravzaprav pravi podeželjan (delitev na domačine in priseljence);
- kako se dojemajo spremembe na podeželju in izginjanje oziroma urbanizacija podeželja;
- kako se dojema življenje na podeželju in potrebe prebivalcev podeželja.

2.2 Prostorsko načrtovanje in raba prostora

Planiranje oziroma načrtovanje je dejavnost, s katero posamezniki in družba urejamo življenje v sedanjosti za prihodnost. Pod pojmom prostorsko načrtovanje razumemo urejanje prostora in razmestitev dejavnosti, ki so vezane na prostor (Prosen, 1993).

"Načrtovanje se pojavi, ko se človeštvo zavestno in dokončno odloči, da bo poskusilo oblikovati okolje" (Abercombe, 1943, cit. po Gallent, 2008). Pri tej definiciji sta pomembni predvsem dve točki, in sicer:

- kdor se odloči za načrtovanje, se zaveda, kaj poskuša doseči in se je za to odločil na podlagi razumne utemeljitve;
- planer se ukvarja z okoljem, oziroma kontekstom znotraj katerega se izvaja določena človeška dejavnost.

Iz tega lahko izpeljemo, da je načrtovanje poskus organiziranja iz ekonomskih, družbenih ali ekoloških razlogov, predmet organiziranja pa je okolje, ki ga danes poskušamo oblikovati tako, da nam bo v prihodnosti čim bolj ustrezalo (Gallent, 2008).

Naloga prostorskega načrtovanja je prednostna izpolnitev temeljnih družbenih funkcij, kot so: stanovanje, delo, oskrba, izobraževanje, rekreacija, gibanje in življenje v okolju, ki ima ekološko in strukturno razmejeno razpoložljivo rabo prostora (Prosen, 1993).

Smisel urejanja prostora je določati rabo površin. Rabe prostora so lahko izključne (npr. industrija) ali sočasne (npr. rekreacija skupaj z kmetijstvom). Lahko so take, da omogočajo kasnejšo spremembo v drugo rabo ali celo v prvotno stanje (reverzibilna raba). Nasprotni primer je ireverzibilna raba, ki praktično ne omogočajo druge rabe, še zlasti ne vzpostavitve prvotnega naravnega stanja. Glede na razvojno dinamiko v prostoru ločimo tudi stalne in začasne rabe (Pogačnik, 1992).

Najbolj pogoste rabe prostora v prostorskih načrtih so (Pogačnik, 1992):

- kmetijstvo,
- gozdarstvo,
- pridobivanje rudnin in mineralnih snovi,
- rekreacija v naravnem okolju,
- naselitev,
- proizvodnja,
- centralne dejavnosti,
- sekundarna bivališča,
- ljubiteljsko obdelovanje,
- koridorji infrastrukture,
- razni rezervati.

Ko govorimo o rabi tal, najprej pomislimo na kmetijstvo, gozdarstvo in urbana naselja. Vendar ima zemlja več različnih funkcij:

- omogoča rast rastlin in s tem proizvodnjo hrane, krme za živali, lesa;
- uravnava atmosferske in hidrološke cikle;
- omogoča ohranjanje biotske raznovrstnosti in habitatov;
- je "skladišče" in vir neobnovljivih virov, kot so goriva in minerali;
- ima funkcije v povezavi s človeškimi naselji: stanovanja, industrija, transport, rekreacija;
- sprejema, filtrira in preoblikuje smeti iz naselij;
- ohranja naravna območja in kulturno dediščino.

Na prvi pogled se zdi, da se te funkcije med seboj izključujejo, vendar vedno obstaja določena možnost hkratne uporabnosti. Tako ima na primer pridelava žita primarno funkcijo proizvodnje hrane, hkrati pa vpliva tudi na atmosfero in hidrološki krog.

Načrtovanje rabe tal ne pomeni samo priprave načrtov, ampak vključuje tudi njihovo izvedbo, nadzor ter spremljanje izvajanja in napredka. Načrtovanje rabe tal je sistematično določanje potenciala tal, družbenega in ekonomskega stanja ter alternativnih možnosti uporabe z namenom da se določi tista raba tal, ki bo najkoristnejša za uporabnika, obenem pa ne uničuje naravnih virov. Načrtovanje se lahko izvaja na mednarodnem, nacionalnem, regionalnem ali lokalnem nivoju (Young, 1998).

2.3 Načrtovanje podeželja

Cilji razvoja podeželja so na videz dokaj preprosti: vzpostaviti vzdržno gospodarska rast, izboljšati življenjske pogoje, izenačiti standard na podeželju z nacionalnim standardom, vzpostaviti atraktivne pogoje za življenje in poskrbeti, da bo tudi podeželje prispevalo k državnemu gospodarstvu. Vsak poskus razvoja podeželja naj bi potekal na treh ravneh. Najprej je treba določiti probleme in izzive, ki jih pričakujemo pri razvoju podeželja. Nato je treba poiskati vse rezerve določenega območja, kot so neizkoriščeni naravni viri ali kulturna dediščina. Nazadnje določimo strategijo razvoja, ki vsebuje predstavitev vizije za prihodnost in postane vodilo za vse naslednje odločitve (Woods, 2011).

Načrtovanje podeželskega prostora se običajno enači s cilji posodabljanja kmetijstva, kar ni nič slabega, če ni razvoj kmetijstva enosektorski. Potreben je namreč celosten, večsektorski in teritorialnen pristop. Pri načrtovanju in urejanju podeželja so se uveljavili predvsem trije načini (Prosen, 1993):

- planiranje rabe zemljišč območja
- načrtovanje vasi in njene okolice kot prostorske enote
- celostno ali integralno načrtovanje družbenih in gospodarskih dejavnosti na podeželju.

Žal se je pogosto dogajalo, da pri načrtovanju podeželja niso upoštevali nobene od navedenih možnosti. Namesto tega so neredko urejanje podeželja preprosto enačili z razvojnimi načrti za kmetijstvo ali gozdarstvo.

Načrtovanje rabe zemljišč je eden najstarejših načinov urejanja razmer na podeželju. Ugodna stran takšnega pristopa je, da načrtujemo zelo trajen element, ki ga lahko uporabljamo večnamensko.

Druga oblika načrtovanja podeželja izhaja iz stare agrarne ureditve, v kateri je vsaka vas z okoliškim zemljiščem tvorila funkcionalno celoto. Takšna vaška skupnost je v veliki meri tudi družbeno zasnovana, saj so vaščani med seboj povezani, pogosto imajo za skupno vaško posest, uživajo prednosti skupnega življenja in solidarnostno vzdržujejo nekatera skupna bremena in dolžnosti (Vrišer, 1978).

Celostno ali integralno ruralno planiranje teži h kompleksnemu načrtovanju vseh dejavnosti in njihove razmestitve na podeželju. Poleg kmetijskega prostora želi zaobseči tudi bolj ali manj urbanizirani del podeželja ter neposeljeni svet. Izhaja iz stališča, da ruralna in urbanizirana pokrajina nista identični in da smo na sedanji razvojni stopnji še vedno priča znatnim razlikam med mesti in podeželjem. Glede na to izhodišče ima ta oblika ruralnega planiranja naslednje cilje (Vrišer, 1978):

- odpraviti razlike v socialno-ekonomskem stanju med podeželjem in urbanimi območji;
- omogočiti podeželju enake razvojne možnosti, kot jim ima mesto;
- upoštevati nekatere značilnosti, ki jih ima proizvodnja na podeželju kar še posebej velja za kmetijstvo in gozdarstvo;
- izvesti družbeno integracijo najprej na ruralni ravni in šele nato vezati takšno podeželsko skupnost na mesto ali administrativni center;
- upoštevati posebnosti podeželskega prostora (velika navezanost na naravno okolje, manjša gostota prebivalstva, redkejša prometno in oskrbovalno omrežje).

Pridevnik "trajnostni" se je začel uporabljati šele v zadnjih tridesetih letih, vendar je že dolgo osnovno vodilo pri izrabi zemlje. Kmetje so vedno želeli zapustiti zemljo svojim naslednikom vsaj v takšnem stanju, kot so jo dobili sami. Obstaja več definicij trajnostne rabe tal, najbolj razširjena pa je definicija Organizacije Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO). Bistvo te definicije je, da trajnostna raba tal omogoča proizvodnjo skupaj z ohranjanjem naravnih virov, na katerih proizvodnja temelji. Poenostavljena definicija se glasi: "Trajnostna raba tal je taka raba, ki zadostuje potrebam po proizvodnji sedanjih generacij in hkrati ohranja za prihodnje generacije osnovne vire na katerih produkcija temelji." (Young, 1998).

Trajnost bomo definirali kot zmožnost za nadaljevanje razvoja človeške združbe v dolgoročnem obdobju. Zgrajena je okoli pojma "ohranjanje kapitala", pri čemer se kapital pojavlja v štirih oblikah (Moseley, 2003):

- okoljski kapital,
- človeški kapital
- družbeni kapital,
- ustvarjeni kapital.

Bistvo je, da se kapital lahko predaja kot zapuščina med generacijami ter da uničenje kapitala z neprimernim razvojem in brez primerne nadomestila vodi v stanje, ki dolgoročno ni vzdržno. Še posebej resno je uničenje neobnovljivih virov, ki večinoma spadajo pod okoljski kapital.

Če je trajnost naš cilj, je trajnostni razvoj pot, po kateri do tega cilja pridemo. Trajnostni razvoj se ukvarja tako z dobrim počutjem prihodnjih rodov kot z današnjimi generacijami. Poleg tega moramo

upoštevati tudi t.i. čezmejno odgovornost oziroma trajnosti "tukaj" ne smemo dosegati na račun uničenja trajnosti "tam". Pod vprašajem so prakse, ki so le na videz "zelene". Kot primer podajmo eko turizem, ki temelji na trajnostni rabi lokalnega okolja in ustvarjenega kapitala, hkrati pa potrebuje turiste, ki prepotujejo tisoče kilometrov, da pridejo do zelenega območja in s tem uničujejo okolje (Moseley, 2003).

Vizija trajnostnega razvoja naj se raje kot na maksimiranje proizvodnje dobrin ali samo ustvarjanja čim večjega števila delovnih mest opre na dolgoročno dobrobit ljudi. V proces odločanja moramo vključiti spoštovanje do štirih vrst kapitala in potrebo po ohranjanju oziroma, če je to mogoče, celo povečanju vsake vrste kapitala. Doseganje teh ciljev je najlažje, če se odločimo za integralni in čim bolj vključujoč način lokalnega razvoja. Integralni razvoj pomeni sočasno reševanje ekonomskih, družbenih, kulturnih in ekoloških vprašanj, vključujoč pa pomeni vključevanje različnih akterjev, ki so povezani s programom razvoja (Moseley, 2003).

Trajnostni projekti stremijo k (Moseley, 2003):

- ponovni uporabi ali reciklaži presežnega ustvarjenega kapitala,
- zmanjšanju rabe osebnih prevoznih sredstev,
- nadomeščanju nepotrebnih potovanj ljudi s telekomunikacijskimi tehnologijami,
- spodbujanju lokalne zaposlitve, s čimer se skrajšajo vsakodnevne vožnje na delo,
- zmanjšanju energijske porabe na prebivalca, še posebej tiste energije, ki izhaja iz fosilnih goriv,
- zaščiti območij ogrožene narave,
- povečanju človeškega in socialnega kapitala,
- spodbujanju uporabe lokalnih delavcev in materialov namesto k uvažanju le-teh,
- povečanju samozadostnosti lokalnega gospodarstva z zmanjšanjem uvoza/izvoza,
- zmanjšanju težav z odpadki.

Ruralni razvoj lahko uspešno deluje samo na lokalni ravni, zaradi česar je najpomembnejši prav lokalni razvoj, ki vključuje celoten spekter lokalnih virov (materialnih in človeških) za reševanje težav. Ruralni razvoj bi moral biti (Moseley, 2003):

- *trajen* in ne kratkoročen,
- *trajnosten*, tako da spoštuje dediščino,
- *proces* stalnih, medsebojno povezanih ukrepov,
- *ekonomski*, kar se nanaša na proizvodnjo, distribucijo in izmenjavo dobrin,
- *družben*, v povezavi z medčloveškimi odnosi,
- *kulturen* gleda na "način življenja" in vir identitete,

- *okoljski*, kar se nanaša na fizično in biotsko okolje,
- *zasnovan* oziroma voden in ne prosto se razvijajoč,
- *dolgoročen*: traja naj desetletja in ne samo par let,
- ustvarja naj *dobro počutje* in ne samo materialne blaginje,
- *celosten*; vključuje naj vse generacije, oba spola in vse družbene skupine,
- povezan s *skupnostjo* vseh živeč in zaposlenih ljudi na določenem območju.

Obstaja pet glavnih razlogov, zakaj naj bi bil ruralni razvoj lokalni (Moseley, 2003):

- *lokalna raznolikost*: podeželske območja imajo mnoge skupne točke, hkrati pa so med seboj zelo različna (nekje prevladuje kmetijstvo, drugje turizem, na določenih območjih se število prebivalcev manjša, drugje se večja itd.);
- *ruralni problemi* so prepletajo, posledično se morajo tudi rešitve prepletati, kar je najlažje izvesti na srednji ravni (nekje med regijo in vasjo);
- *lokalna identifikacija in mobilizacija*: ljudje so glavni vir ruralnega razvoja, vendar se bodo razvoju pridružili samo, če se bodo počutili vključene in če bo njihova pomoč prispevala k razvoju;
- vedno bolj prevladuje miselnost, da so *lokalni viri* pomembnejši za razvoj kot uvoženi materiali ali kapital;
- v zadnjih letih postaja vse pomembnejša "*zaščita*" pred *globalizacijo*.

Glede na gornje točke lahko lokalni razvoj (tako ruralni kot urbani) definiramo kot razvoj na lokalni ravni z namenom reševanja lokalnih težav, povečanja vrednosti lokalnih sredstev in z vključevanja lokalnih udeležencev (Moseley, 2003).

2.4 Turizem na podeželju

Danes razumemo podeželje kot unikatno območje, ki lahko "gosti" širok spekter gospodarskih dejavnosti. Podeželje s slikovito pokrajino, mirnim načinom življenja in tesno povezanimi vaškimi skupnostmi ni samo območje z zalogo naravnih virov, ki omogočajo kmetovanje in gozdarstvo, ampak predstavlja tudi vrednote, ki navdihujejo tako ljudi ki na podeželju že živijo, kot tudi tiste, ki si življenja na podeželju želijo. Podeželska idila je tudi temeljni koncept turizma in rekreacije, ki se hitro širita na podeželskih območjih, posebej v zaledju mest, čeprav kmetovanje in rekreacija nista vedno mirno sobivala. Pojavlja se tudi želja po ohranjanju okolja. Zgornjim trem oblikam rabe zemljišč se pridružuje še potreba po stanovanjih in razvoju podeželja, vse to pa je treba uravnati v smislu vzdržnega razvoja.

Podeželski turizem lahko opredelimo kot turistične dejavnosti, ki so osredotočene na uporabo podeželske pokrajine, kulture in izkušenj ter omogočajo različno stopnjo vključenosti in angažiranosti. Med pasivnejše oblike turizma spadajo ogledovanje znamenitosti, avtobusni izleti, ogledi turističnih točk in kulturne dediščine. Dejavnije oblike turizma zahtevajo večjo mero telesne aktivnosti, predvsem pri dejavnostih kot so jahanje, pohodi in modernejši adrenalinski športi. Turisti hočejo vzpostaviti povezavo oziroma "začutiti" podeželje in so za to pripravljeni tudi plačati vstopnine ali kupovati različne spominke (Woods, 2011).

Možnosti uporabe podeželja za rekreacijo delimo na formalne in neformalne. Formalna rekreacija poteka na urejenih območjih, kot so golf igrišča ali naravni parki, kamor lahko dostopajo samo člani društev ali drugi obiskovalci s plačilom vstopnine. Pri neformalni rekreaciji pa gre za ljudi, ki pridejo na podeželje na sprehod ali piknik ali tudi samo opazovat naravo, kljub temu pa ta tip rekreacije bolj ogroža naravno okolje (Gallent, 2008).

Ko začnemo z zaračunavati uporabo privlačnih dejavnosti, postanejo podeželski elementi - od svežega zraka pa do zgodovinskih zgradb - turistični proizvodi, kar je lahko v določenih primerih sporno. Tako lahko tradicionalni podeželski elementi ali tradicionalne dejavnosti dobijo nov pomen, na primer tradicionalna kuhinja postane lokalna turistična atrakcija, uporaba konj postane športna dejavnost. Nekoliko spornejša je sprememba bolj abstraktnih elementov, kot so slikoviti razgledi, svež zrak ali tišina, v proizvode, s katerimi se ustvarja dobiček (Woods, 2011).

Bolj kot se večja odvisnost od turizma kot vira dohodka na podeželju, bolj se večja stopnja zaposlenosti v storitvenih dejavnosti. Turizem je pogosto povezan z nizkimi plačili in sezonskimi zaposlitvenimi možnostmi in prav zaradi tega ni vedno stabilen vir dohodkov (Gallent, 2008).

Pri spreminjanju podeželja v turistični proizvod lahko pride tudi do neželenih posledic. V tem procesu, ki mu lahko rečemo kreativno uničenje, poznamo pet stopenj. V začetni stopnji pomeni prihod turistov nove podjetniške priložnosti. Zasluzki, ki jih turizem omogoči, se investirajo v nove atrakcije, kar privabi nove turiste in nove podjetnike, negativna posledica pa je dodatno spreminjanje podeželja. Z višjim številom obiskovalcev se pojavijo vedno večji negativni vplivi, kot so hrup, onesnaženje, zastoji, pokrajina začne izgubljati tiste lastnosti, s katerimi je privabljala turiste. Začne se uničenje turističnega proizvoda, v končni fazi pa se turisti in investitorji usmerijo na nove lokacije (Woods, 2011).

Ta stran je namenoma prazna.

3 TURIZEM IN REKREACIJA

V preteklosti so ljudje lahko prepotovali ogromne razdalje v iskanju hrane in surovin, ki bi jim pomagale pri preživetju. Skozi celotno zgodovino so ljudje potovali, predvsem zaradi trgovanja, verskih vzgibov, vojn, ekonomskih ali drugih podobnih razlogov. V obdobju rimskega cesarstva so bogati Rimljani začeli s potovanji, katerih glavni razlog je bil užitek. V poletnih mesecih so iz Rima potovali do obmorskih rezidenc, da bi se izognili poletni vročini v mestu. Število potovanj je, skozi zgodovino – z izjemo srednjega veka – naraščalo. Turizem, kot ga poznamo danes, pa se je razvil šele v dvajsetem stoletju, kot posledica industrijske revolucije, vzpona srednjega razreda in relativno poceni prevoza (Theobald, 2004).

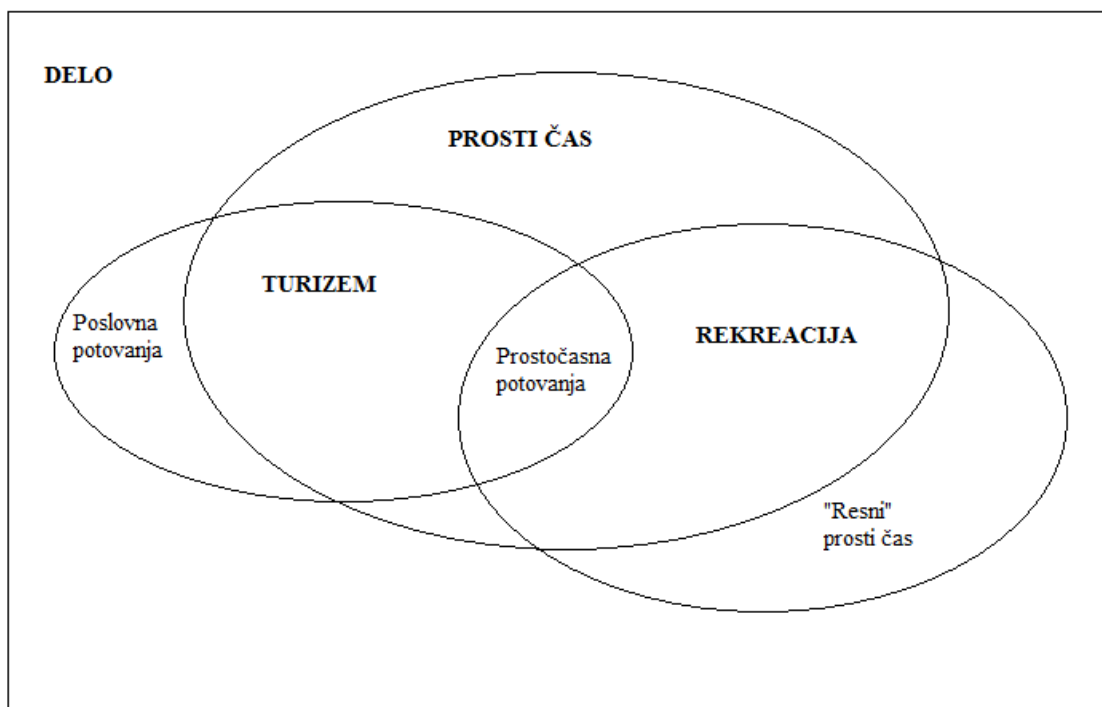
Bistvo turizma lahko povzamemo v naslednjih točkah (Cooper et al., 2008):

- turizem je posledica iz premikanja oziroma potovanja ljudi v različne kraje ali destinacije in njihovega bivanja tam;
- sestavljen je iz dveh elementov: potovanja do destinacije in bivanja v izbrani destinaciji;
- potovanje in bivanje potekata izven običajnega okolja bivanja in dela;
- potovanje v destinacijo je začasno in kratkotrajnega značaja – popotnik se namerava vrniti domov v roku nekaj dni, tednov ali mesecev;
- destinacije so obiskane iz razlogov, ki niso povezani z zaposlitvijo ali stalnim prebivališčem v obiskanem kraju.

Turizem je tesno povezan s športom, rekreacijo in prostim časom, ki jih na splošno lahko obravnavamo kot vrsto med seboj povezanih in prekrivajočih se konceptov. Prosti čas najbolje opišemo kot čas v katerem posameznik prosto sprejema odločitve in se prostovoljno odloča za različne dejavnosti (Hall, 1999). Na sliki 2 je prikazana povezava med delom, prostim časom, turizmom in rekreacijo.

Po teoriji resnega prostega časa, ki jo je razvil R. A. Stebbins, obstajajo tri oblike prostega časa: *resni*, *priložnostni* in *projektni*. Sam prosti čas je sestavljen iz dejavnosti, s katerimi se ljudje ukvarjajo brez prisile, pri katerih uporabljajo svoje spretnosti in sredstva ter s katerimi izpolnjujejo svoje potrebe. Resni prosti čas je sistematično ukvarjanje s hobijem (konjičkom) na amaterski ali prostovoljni ravni. Lahko se razvije tudi v resno kariero, saj so za izvajanje takšnih dejavnosti potrebne posebne spretnosti, znanja in izkušnje. Priložnostne dejavnosti prinašajo takojšnje zadovoljstvo in so običajno kratkotrajnega značaja. Za njihovo izvajanje ne potrebujemo posebnega treninga ali znanja in so predvsem hedonističnega značaja – z njimi se ukvarjamo samo zaradi zabave in uživanja. Projektni prosti čas je namenjen kratkotrajnim, relativno zapletenim, enkratnim dejavnostim, ki jih izvajamo v prostem času. Za takšne dejavnosti je potrebno načrtovanje, trud, včasih tudi posebno znanje in

spretnosti, vendar se z njimi ne ukvarjamo resno niti se ne razvijejo v resno kariero (www.seriousleisure.net, 2012)

Slika 2: Razmerja med prostim časom, rekreacijo in turizmom (vir: Hall, 1999, str. 4)

Po nekaterih analizah je turizem svetovna gospodarska dejavnost, v kateri se obrača celo več kapitala kot v naftni ali avtomobilski industriji. Ima pozitivne gospodarske učinke, saj prinaša dohodke in nova delovna mesta tudi v najbolj odmaknjene in nerazvite dele sveta. Najbolj ugodni gospodarski učinki so pri tujskem turizmu, saj je prihodek od le-tega v veliki meri povsem svež denar, ki prihaja v državo. Turizem pozitivno vpliva na dejavnosti gostinstva, hotelirstva, kmetijstva, prevoza, športno-rekreacijskih storitev, storitev zabavne industrije, tiska, medijev, denarnih storitev, zdravstvenih storitev, agencijskih storitev, obrti, kulture, trgovine, posredno tudi šolstva, varnostnih služb, lovstva, ribištva itd (Pogačnik, 2008).

Trend turizma je v stalnem naraščanju. Število registriranih turističnih prihodov po vsem svetu je od nekaj tisoč po drugi svetovni vojni do konca 20. stoletja naraslo na 600 milijonov letno. Deleži med različnimi vrstami turizma se s časom spreminjajo, prevladuje pa turizem na morskih obalah. Daleč največ počitnic se odvije poleti (julija in avgusta), naslednji dvig števila počitnic je v času božično-novoletnih praznikov in v zimski sezoni, izrazit padec pa se zgodi novembra in decembra ter od februarja do aprila (Pogačnik, 2008).

Slaba stran ekonomike turizma je lahko pretirana mono-gospodarska orientacija regije in popolna odvisnost od nihanj turističnega trga. Popolna usmerjenost zgolj v turizem pogosto uniči lokalno tradicionalno gospodarstvo, zato je treba ohranjati lokalne tradicionalne zaposlitve in ustvarjati domače verige, od primarne proizvodnje do končnega proizvoda za turiste (Pogačnik, 2008).

3.1 Turizem in rekreacija na podeželju

Na podeželje se z vidika turizma običajno gleda le kot na vir za rekreacijo in turistične dejavnosti, vendar če pogledamo širšo sliko, vidimo, da obstajajo na podeželju še druge dejavnosti, kot so kmetijstvo, gozdarstvo, obrt in tudi industrija, hkrati pa je tu tudi življenjski prostor ljudi in različnih živalskih in rastlinskih vrst. Podeželje je večplastno okolje, v katerem obstaja rivalstvo med različnimi dejavnostmi.

Težava pri definiranju turizma na podeželju se pojavi že pri definicij podeželja. Vlade in oblastniške strukture podeželje navadno opredelijo glede na gostoto prebivalstva, vendar konsenz, kje je meja med ruralnim in urbanim okoljem, ne obstaja. Različni raziskovalci, ki se s tem problem ukvarjajo, uporabljajo različne pristope, zato obstajajo tudi različne definicije (Lomine, 2007).

Pri opisu turizma na podeželju se uporablja več različnih poimenovanj, na primer agroturizem, kmečki turizem, podeželski turizem, mehki turizem, alternativni turizem in podobno. Vsa ta poimenovanja imajo lahko v različnih državah različne pomeni. Turizem na podeželju v njegovi najosnovnejši obliki naj bi bil (Woods, 2011):

- umeščen na podeželju;
- funkcionalno podeželski oziroma zgrajen na principih podeželja, kot so stik z naravo, odprti prostori, dediščina in tradicija, podjetja majhnega obsega;
- podeželski, tj. manjši po merilu (kar naj velja tako za objekte kot naselja);
- tradicionalen po karakterju, počasi rastoč, organski in povezan z lokalnimi prebivalci;
- odsev kompleksnih vzorcev ruralnega okolja, gospodarstva, zgodovine in samega kraja.

Rekreacija je širok pojem, ki vključuje šport, turizem, zabavo, razne konjičke itd. Rekreacija je duhovna ali fizična dejavnost v prostem času, ki jo ljudje gojijo v pretežno naravnem ali modificiranem naravnem ali povsem umetnem okolju (Pogačnik, 1992).

Za novejši razvoj rekreacije so pomembne predvsem naslednje težnje (Jeršič, 1999):

- večanje obsega prostega časa,
- prevrednotenje prostega časa,
- aktivno preživljanje prostega časa,
- obnavljanje telesnih in duševnih moči,
- hedonizem,
- uživanje v naravi,
- individualizacija in multifunkcionalno preživljanje prostega časa.

Rekreacija je v strokovni literaturi opredeljena po različnih kriterijih. Tako ločimo aktivne in pasivne oblike rekreacije, množično in posamično, letno in zimsko, stalno, sezonsko in občasno rekreacijo, možne so delitve glede na naravno okolje, v katerem se odvija (vodna rekreacija, rekreacija v gorah) ali glede na poglavitno dejavnost (Pogačnik, 1992).

Za prostorsko načrtovanje so pomembne predvsem tiste oblike rekreacije, ki potrebujejo večji prostor, zato se bomo omejili na rekreacijo na prostem. Splošno uveljavljena izhodišča prostorskega načrtovanja rekreacije temeljijo na spoznanjih, da (Jeršič, 1999):

- so rekreacijske dejavnosti na prostem vezane na specifične in prostorsko omejene naravne in kulturne pokrajinske potenciale;
- je rekreacijska raba pomembna funkcija prostora in jo je treba upoštevati kot enakovredno obliko namenske rabe prostora;
- tudi rekreacija povzroča obremenjevanje prostora in okolja, zaradi česar jo je treba razvijati ob spoštovanju pogojev ekološko naravnane rabe prostora.

Tako kot na vseh drugih področjih urejanja prostora moramo tudi na tem inventarizirati in ovrednotiti rekreacijsko primernost prostora v skladu z vrsto kriterijev. Ti upoštevajo zlasti naravne pogoje, kot so: čisto okolje, mir, ugodno podnebje, razgibanost, pestrost, izrazitost reliefnih oblik, ohranjenost, bogastvo, pestrost flore in favne, izjemni naravni pojavi. Iz teh in številnih drugih elementov izhajajo potencialne rekreacijske funkcije prostora, kot so športna, učno-vzgojna, turistična, estetsko-emocionalna funkcija itd. (Pogačnik, 1992).

Naravne prvine so predpogoj za številne rekreacijske dejavnosti, vendar ji te dejavnosti lahko hkrati tudi ogrožajo. Tako imamo rekreacijske dejavnosti, ki lahko, kljub temu da ne terjajo večjih posegov v prostor, zaradi množičnega izvajanja nezaželeno obremenjujejo okolje. Na drugi strani imamo tudi rekreacije, ki zahtevajo velike površine in tehnične naprave ter s hrupom, onesnaževanjem vode in zraka ali tehnizacijo pokrajine močno spreminjajo in obremenjujejo naravo (Jeršič, 1999).

Za potrebe rekreacije na prostem je treba prostor opremiti oziroma prilagoditi do mere, ki omogoča določeno rekreacijsko dejavnost. Naj pogostejši ustvarjeni pogoji za rekreacijske dejavnosti so: pešpoti, zavetišča, moteli, hoteli, restavracije, prostori za piknik, avtokampi, kolesarske steze, parkirišča, kopališča, plaže. Pomembne so označbe poti in lokacij, informacijski panoji, mreža obveščevalnih, reševalnih in oskrbovalnih točk.

Rekreacija lahko na različne načine obremenjuje prostora i ekosisteme. Z vidika urejanja prostora so posebej pomembni naslednji obremenilni učinki (Jeršič, 1999):

- prizadetost izgleda pokrajine zaradi izgradnje različnih naprav,
- problem emisij prometa,

- uničevanje ali ogrožanje naravnih biotopov,
- preprečevanje dostopa javnosti do rekreacijsko primernih pokrajinskih območij,
- občasna prenasičenost rekreacijsko privlačnih območij,
- visoka obremenitev voda in njihove okolice ter zemeljskega okolja zaradi eutrofikacije, odpadnih snovi ter mehničnega obremenjevanja.

Posamezne občine si ne glede na rekreacijsko primernost in opremljenost sosednjih občin prizadevajo zagotoviti razvejano in pestro rekreacijsko infrastrukturo. Določanje posebej primernih rekreacijskih območij je smiselno v okviru regij, saj se taka območja praviloma ne ujemajo z občinskim ozemljem. Tudi prostorsko in finančno zahtevno rekreacijsko infrastrukturo je smiselno razporejati ne glede na občinske meje, s čimer lahko na eni strani razbremenimo občinski proračun, na drugi strani pa se racionalneje izrablja naravni potencial (Jeršič, 1999).

3.2 Vplivi turizma na turistične destinacije

Ko določimo turistično oziroma rekreacijsko pomembna ali zanimiva območja, se pojavi pomembno vprašanje, kakšne posledice bo imel morebitni razvoj turistične dejavnosti. Bo velik obisk porušil občutljivo ravnovesje v pokrajini? Bodo iznakažene ali celo uničene ravno najbolj privlačne vrednote (Vrišer, 1978)? Vplive turizma razumemo kot posledice, ki jih ima turizem na obravnavano destinacijo. Tako pozitivne kot negativne vplive lahko razdelimo na tri področja: ekonomske, družbeno-kulturne in ekološke vplive. Običajno so ekonomski vplivi na obravnavano območje pozitivni, medtem ko pri družbenih in ekoloških vplivih prevladujejo negativne posledice. Naslednja razpredelnica prikazuje različne vrste vplivov in nekatere njihove posledice.

Preglednica 1: Primeri vplivov turizma (vir: Lomine, 2007, str. 99)

	Primer pozitivnih vplivov	Primer negativnih vplivov
Ekonomski vplivi	ustvarjanje novih delovnih mest	gospodarska odvisnost od turizma
Družbeno - kulturni vplivi	spoznavanje novih kultur	izseljevanje domačinov, komercializacija kulture
Okoljski vplivi	spodbujanje ohranjanja okolja	uničevanje okolja zaradi aktivnosti turistov

Pri analizi vplivov turizma na obravnavana območja se običajno srečujemo z naslednjimi težavami (Lomine, 2007):

- natančna izmera vplivov, tudi ekonomskih, je zelo težavna;
- razvrščanje in medsebojno primerjanje vplivov je komplicirano;
- vplive lahko podcenimo ali precenimo;

- rezultate, ki jih dobimo z raziskavami, težko uporabimo za praktične rešitve.

Ekonomske učinke običajno delimo na primarne in sekundarne. Primarni ali neposredni vplivi so posledica trošenja turistov, na primer nakupa hrane in pijače. Sekundarne vplive lahko še naprej delimo na posredne in povzročene. Posredni vplivi so odziv na vlaganje denarja v lokalno infrastrukturo (npr. posodobitev hotelske opreme), povzročeni vplivi pa so prihodki, ki jih z nakupi ustvarijo lokalni prebivalci (npr. nakup potrebščin zaposlenih v turizmu) (Hall, 1999).

Med različnimi državami in tudi med različnimi območji znotraj države obstajajo velike kulturne razlike. Prav te razlike so v bistvu glavno gonilo turizma, hkrati pa lahko povzročajo številne težave in spore med turisti in domačini. Turisti so pravzaprav tujci v nekem okolju in velikokrat obstajajo precejšnje razlike v obnašanju, oblačenju in vrednotah med turisti in domačini, to pa lahko privede tudi do sporov (Theobald, 2004). Družbeni vplivi se nanašajo predvsem na spremembe na področju vrednot, vedenjskih vzorcev, življenjskega sloga in kakovosti življenja, ki jih povzroča turizem. Večina raziskav se osredotoča na prebivalstvo obiskovanih območij, manj pa na same turiste in območja, od koder prihajajo. Spremenljivke, ki vplivajo na to, kako domačini dojemajo turizem domačinov, lahko delimo na zunanje in notranje. Zunanje spremenljivke se odražajo na makro ravni; nekatere izmed njih so: razmerje med turisti in domačini, kulturne razlike med njimi, stopnja turističnega razvoja, dejavnosti vezane na določene sezone itd. Notranje spremenljivke pa so odvisne predvsem od značilnosti vsakega posameznika, kot so vključenost v turizem in oddaljenost od turističnih atrakcij (Hall, 1999).

Okolje je bistvenega pomena za turizem, saj slednjega brez privlačne okolice skorajda ne bi bilo. Turiste najbolj privlačijo morje, hribi, lepa pokrajina ter zgodovinski spomeniki. Običajno je največji magnet za turiste še neokrnjena narava, ki pa je hkrati tudi najbolj občutljiva (Hall, 1999). Glavni razlog uničevanja okolja je veliko število turistov, ki obiskujejo oddaljene destinacije, narava pa takšnega števila ljudi ne more sprejeti. Iz tega se je razvila ideja o zmogljivosti prostora oziroma o "nosilni kapaciteti" (Standeven 1998). Ta naj bi določala, koliko obiskovalcev bi posamezen prostor – glede na njegov značaj, opremljenost in ekološko ravnotežje – povprečno prenesel na leto ali pa ob turističnih konicah, ne da bi se razmere zaradi turističnega obiska znatno poslabšale. Meja zmogljivosti je kompleksen pojem, ki ga ni mogoče preprosto izmeriti s številom obiskovalcev, ampak je odvisna od vrste turizma in rekreacije, števila dejavnosti, ki se odvijajo na danem prostoru, navad in zahtev uporabnikov itd (Vrišer, 1978).

Turistična dejavnost v ožjem smislu ni velik onesnaževalec okolja, saj nima velikih točkovnih virov emisij. Učinki na okolje so običajno razpršeni, zmerni ali še sprejemljivi. Vseeno pa se pri množičnem, zlasti motoriziranem turizmu učinki kopičijo in je njihov vpliv na okolje lahko hud. Vplivi so tudi posledica hrupa in svetlobnega onesnaževanja nočnih zabavišč, izpusta komunalnih

odplak in odlaganja trdnih odpadkov, kar se močno poveča v sezoni. Kot posledica turizma se lahko pojavijo različni negativni posegi in vplivi na okolje (Pogačnik, 2008):

- *onesnaženost tal* (širjenje pozidave, cest, parkirišč, povečano ustvarjanje tekočih in trdnih odpadkov, množična hoja, teki, planinarjenje, izgradnja velikih objektov in naprav v naravnem okolju),
- *onesnaženje zraka* (povečane emisije zaradi množičnega prometa in turističnih objektov, čezmeren hrup, svetlobno onesnaževanje),
- *onesnaženje voda* (večje količine odpadnih voda slabšajo kakovost površinskih vod, navtični turizem pomeni povečano nevarnost izlitja goriv in poškodb obal zaradi valovanja, povečana poraba vode v sezoni negativno vpliva na vodostaj voda),
- *nevarnost velikih nesreč* (prometne nesreče, gozdni požari, izpostavljenost velikim valovom, poplavam).

Zaradi navedega moramo turizem načrtovati tako, da čim bolj prispeva k zmanjšanju globalnega onesnaževanja, še zlasti k ogrevanju planeta. Turistična naselja naj imajo čim več zelenih površin, uporabljajo naj tudi deževnico in alternativne vire energije, stavbe naj bodo čim bolj izolirane ali naravno hlajene, v čim večji meri naj reciklirajo lastne odpadke. Čim bolj je treba tudi spodbujati promet pešcev in kolesarjev, uporabo javnega prevoza, vozil na električni pogon, kočij ipd. (Pogačnik, 2008).

3.3 Opredelitev turizma in turistov

Zelo težko je natančno določiti pomen besed turizem in turist, ker ju različni ljudje različno dojemajo. Standardizirana definicija pa je pomembna, saj za določanje vplivov turizma na lokalno, državno ali svetovno gospodarstvo, potrebujemo natančno definirane parametre, ki jih nato lahko raziskujemo (Theobald, 2004).

Obstajajo različne definicije turizma, ki jih lahko razdelimo na dve osnovni skupini: *konceptualne* in *tehnične* definicije. Konceptualna definicija poskuša določiti teoretični okvir, znotraj katerega so opredeljene osnovne značilnosti turizma, ki ga ločijo od ostalih podobnih dejavnosti (Theobald, 2004). Tako bi lahko turizem glede na različne znanstvene vede, ki se z njim ukvarjajo, opisali kot (Lomine, 2007):

- industrijo, ki zagotavlja turistom storitve, kot so prevoz, nastanitev, zabava, menjava valute;
- družbeno-geografski pojav, ki se odraža kot pretok ljudi znotraj meja lastne države (domači turizem) in preko meja (mednarodni turizem);

- izkušnjo, ki jo lahko doživimo sami ali v skupini in je nastala zaradi različnih vzgibov, kot so poslovni ali zdravstveni razlogi, prosti čas, iskanje avtentičnosti.

Tehnične definicije se uporabljajo predvsem z namenom standardizacije in omogočanja zbiranja statističnih podatkov ter oblikovanja zakonodajne. Običajno je treba določiti tri osnovne komponente (Hall, 1999):

- namen potovanja (poslovno potovanje, počitnice),
- trajanje potovanja (pomembna sta najkrajši in najdaljši čas potovanja),
- posebne priložnosti (ljudi, na potovanjih krajših od 24 ur, ne nujno prištevamo med turiste).

Med te lahko štejemo definicijo Svetovne turistične organizacije (World Tourism Organisation – UNWTO), ki turizem opredeljuje kot: "Aktivnosti, povezane s potovanjem osebe izven običajnega okolja, za čas, ki je krajši od določenega časovnega obdobja, in z namenom, ki ni povezan z ustvarjanjem dobička v obiskanem območju." (Lomine, 2007).

Zelo temeljit pregled definicij je opravil Antunac, ki pravi: "Turizem je prostočasna dejavnost, ki služi krepitvi duševnih in telesnih moči, sprostitvi in razvedrilu in ki se odvija izven kraja stalnega bivanja, dela, šolanja, zdravljenja ali drugih dejavnosti, ki so del nujnega življenjskega cilja. V to definicijo nista zajeta kongresni in poslovni turizem, ter del edukativnega in zdravstvenega turizma." (Antunac, 2001, cit. po Pogačnik, 2008).

Definicija turizma po Hunzikerju in Krapfu: "S pojmom turizem označujemo vse tiste odnose in pojave, ki nastanejo zaradi potovanj ali bivanja nedomačinov (tujcev), vendar vzrok za to bivanje ali zadrževanje ne sme biti začasno ali stalno opravljanje neke dejavnosti." Ta definicija zajame vse oblike letovanja, ki so se razvile v zadnjih desetletjih: to so letovanja in turistična potovanja iz kulturnih, družbenih, športnih in gospodarskih razlogov ali zaradi razvedrila, oddiha in zdravljenja. Na tej osnovi se turizem pogosto deli na zdraviliški, letoviški in rekreacijski turizem (Hunziker, 1972, cit. po Vrišer, 1978).

Zgoraj našteje definicije so med pogostejše uporabljenimi, obstaja pa še mnogo drugih, tako kot obstaja ogromno različnih pogledov na turizem. Vsaka ima svoje prednosti in slabosti, nobena pa ne popolnoma opiše turizma, saj gre za zelo razvejano dejavnost.

Delitve, ki so značilne za večino vsebinskih zvrsti turizma (Pogačnik, 2008):

- glede na časovno razsežnost:
  - dnevni turizem (izletniški, popoldanski, celodnevni),
  - večdnevni turizem s prenočevanjem (krajše bivanje, daljše bivanje),
- glede na sezono oziroma letni čas:

- sezonski (za Evropo je glavna sezona poletna, v manjši meri zimska),
- posezonski,
- izven-sezonski,
- glede na izvor turistov (osnovne oblike turizma):
  - tujski: tuji obiskovalci potujejo v določeno državo,
  - domači: prebivalci potujejo znotraj meja svoje države,
  - zdomski turizem: prebivalci določene države potujejo v tujino.

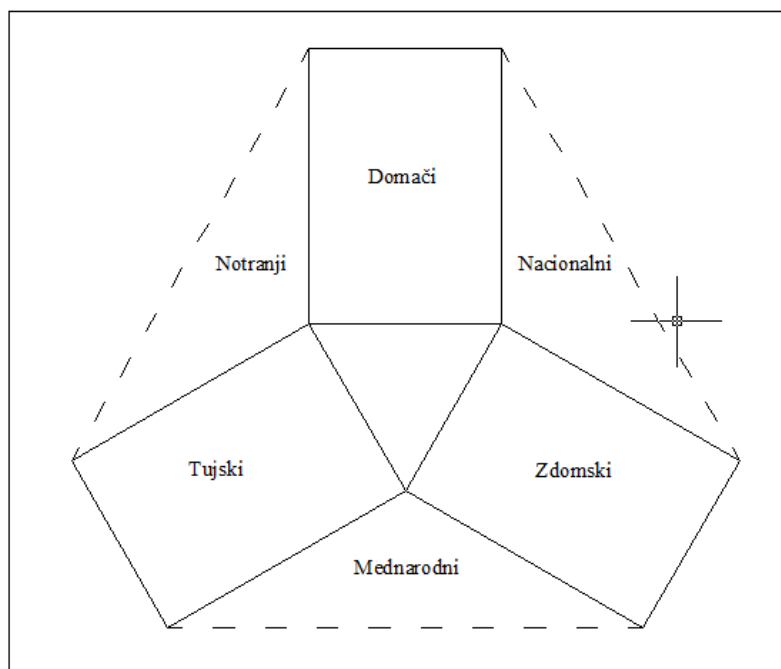
Delež tujkega turističnega prometa je za nacionalno gospodarstvo izjemno pomemben, saj je skoraj ves zaslužek iz turizma čisti priliv denarja, domači turizem pa pomeni pretok denarja z enega območja na drugega.

Iz treh osnovnih oblik lahko razvijemo še druge oblike turizma, ki so prikazane na sliki 3 (Theobald, 2004):

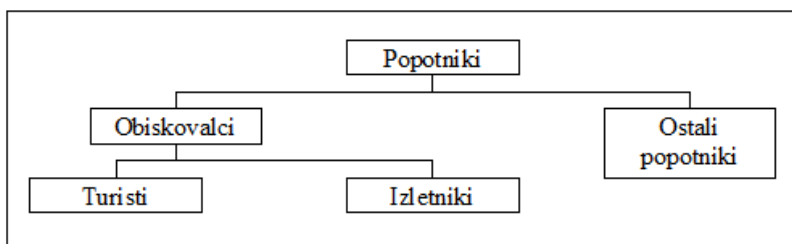
- notranji turizem: vključuje domači in tujski turizem, to je vse popotnike znotraj določene države;
- nacionalni turizem: sestavljen je iz domačega in zdomskega turizma oziroma vseh domačih turistov, ki potujejo znotraj ali izven svoje države;
- mednarodni turizem: je povezava tujkega in zdomskega turizma.

Po definiciji UNWTO je turist oseba, ki potuje izven svojega običajnega okolja za čas, ki je krajši od določenega in z namenom, ki ni povezan z opravljanjem plačane dejavnosti v obiskanem okolju. Če se turist v obiskanem kraju zadrži manj kot 24 ur, ga definiramo kot izletnika; maksimalna dolžina določenega časovnega obdobja pa znaša eno leto (Lomine, 2007).

Med popotnike štejemo vse posameznike, ki potujejo med dvema lokacijama, tako znotraj domače države kot tudi v tujini. Vse popotnike, ki so vključeni v turizem, poimenujemo "obiskovalci". Tako popotnike delimo na obiskovalce in ostale popotnike, ki potujejo iz razlogov, ki niso povezani s turizmom (npr. migranti, nomadi, tranzitni potniki, begunci, vojaki, diplomati, vozači itd.). Obiskovalce delimo še naprej na turiste, ki ostanejo na obiskanem območju najmanj 24 ur in največ eno leto, ter na enodnevne obiskovalce ali izletnike (Theobald, 2004). Delitev popotnikov je prikazana na sliki 4.

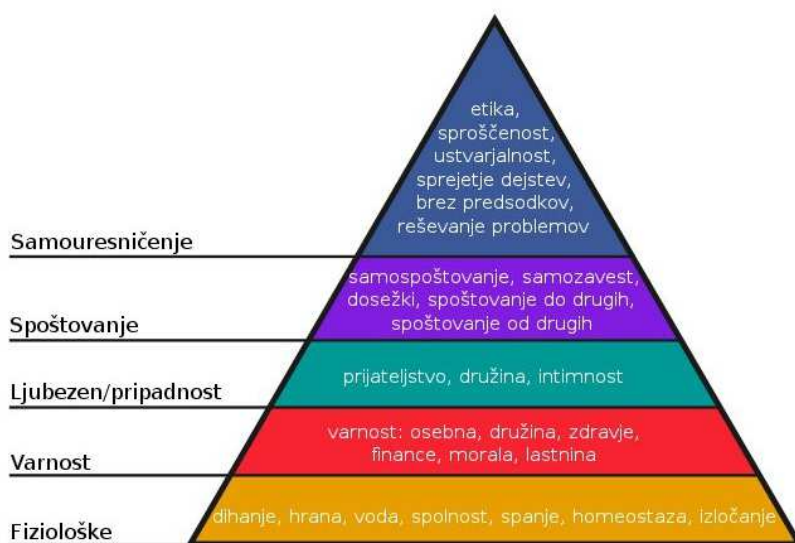
Slika 3: Oblike turizma (vir: Theobald, 2004, str. 18)

Slika 4: Delitev popotnikov (vir: Theobald, 2004, str. 19)

3.4 Potrebe in motivacija

Za to, da se ljudje odločijo za potovanje in/ali rekreacijo, so odgovorne predvsem potrebe in želja po njihovi zadovoljiti ter motivacija. Obstaja široka paleta razlogov in motivacij (od radovednosti, iskanja avtentičnosti, izogibanja odtujenosti do zdravstvenih razlogov), ki so zelo pomembni za turizem. Razumevanje razlogov zaradi katerih se turisti odločajo za posamezne dejavnosti ali specifične destinacije lahko pomaga pri razvoju novih proizvodov, privabljanju novih turistov ali ustvarjanju novih poslovnih priložnosti (Lomine, 2007).

Slika 5: Hierarhija potreb po Maslowu

(vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Hierarhija_potreb_po_Maslowu)

Med najbolj znane in uporabljene klasifikacije potreb spada hierarhija potreb po Maslowu. Maslow je potrebe razvrstil na pet ravni (prikazanih na sliki 5), glede na njihovo pomembnost, pri čemer se potrebe na višji ravni pojavijo šele, ko smo zadovoljili potrebe na nižji ravni. Ta teorija temelji na predpostavki, da ljudje stremijo k samoaktualizaciji in osebni rasti. Čeprav

Maslowova teorija mogoče ni idealna, ker se določene potrebe lahko pojavijo istočasno in jih zaradi tega ne moremo razvrstiti v različne razrede, je pomembna z vidika identifikacije in razvrščanja potreb, ki jih ljudje imamo (Hall, 1999).

Med pomembnejše koncepte, ki poskušajo razložiti motivacijo za rekreacijo, sodi tudi teorija pretoka, ki pravi, da posamezniki občutijo intenzivno absorpcijo v rekreativne dejavnosti, na vrhuncu izkušnje pa se pojavi občutek pretoka, ki je tudi poglavitna notranja motivacija. Pretok lahko razložimo kot ravnovesje med izzivom in spretnostjo, izrazi pa se lahko v štirih kombinacijah:

- izziv in spretnost sta na visoki ravni, rezultat je občutek pretoka;
- izziv je za posameznika prevelik, pojavi se strah;
- izziv je prelahek, posameznik se lahko dolgočasi;
- če sta izziv in spretnost prenizka, se pojavi brezbržnost.

Vendar to še ne pomeni, da vsak posameznik išče takšne dejavnosti, ki sprožajo visoko stopnjo vznemirjanja. Nekatere športne dejavnosti lahko samo izpolnjujejo potrebo po sprostitvi, poleg tega lahko pomagajo pri izboljšanju samopodobe, včasih pa je motivacija za rekreacijo predvsem občutek pripadnosti določeni skupini.

Čeprav je motivacija pomembna za rekreacijo, ne obstaja neka splošna teorija, ki bi ta pojma med seboj povezovala. Razumevanje potreb in notranje motivacije omogoča globlji vpogled v razloge, zaradi katerih se ljudje odločajo za rekreacijo, prav tako so pomembni tudi razlogi in prepreke, ki ovirajo ukvarjanje s športom in rekreacijo. Vplive na izbiro načina preživljanja prostega časa lahko

razdelimo v tri kategorije: osebne, družbene in priložnostne vplive, ki so prikazani v preglednici 2. Med glavne ovire za rekreacijo pa lahko štejemo (Hall, 1999):

- sezono (vpliv podnebnih pogojev),
- finančne razloge in dostopnost (kombinacija osebnega dohodka, zaposlitve in lastnega prevoznega sredstva močno vpliva na odločitev o rekreaciji),
- spol in družbene prepreke (matere in zaposlene ženske imajo precej manj časa za prostčasne dejavnosti, tudi starost vpliva na izbiro rekreacije),
- vire in modo (bližina rekreacijskega objekta poveča možnosti za rekreacijo).

Preglednica 2: Vplivi na preživljanje prostega časa (vir: Hall, 1999, str. 30)

Osebni	Družbeni	Priložnostni
starost	zaposlitev	razpoložljivi viri
spol	zaslužek	objekti
zakonski stan	razpoložljiva finančna sredstva	zavedanje
družinski člani	materialno bogastvo in dobrine	dojemanje priložnosti
življenjski cilji	lastništvo avtomobila	rekreacijske možnosti
osebne obveznosti	čas na razpolago	razporeditev objektov
iznajdljivost	obveznosti in dolžnosti	dostop in lokacija
dojemanje prostega časa	domače in družbeno okolje	izbira dejavnosti
odnos in motivacija	prijatelji in vrstniki	prevoz
interesi in zanimanja	družbeni položaj	stroški
spretnosti	vplivi okolja	marketing
osebnost	izobrazba in znanje	program
vzgoja	vplivi kulture	organizacija in vodstvo

Na odločanje turista za potovanje lahko gledamo kot na potrošniški proces odločanja, na katerega vpliva precej dejavnikov, kot so potrebe in želje, čas in denar na razpolago ter predstave, dojemanja in odnosi. Gre za zelo kompleksno področje, ki ga je težko razložiti. S psihološkega vidika obstajajo naslednji motivatorji (Hall, 1999):

- beg iz običajnega okolja,
- iskanje sprostitev,
- priložnost za zabavo,
- krepitev družinskih vezi,
- prestiž,
- družbena interakcija,
- priložnosti za izobrazbo,
- izpolnitev želje,
- nakupovanje.

Če poenostavimo, lahko posamezne motive združimo v naslednje skupine (Hall, 1999):

- fizični motivatorji,
- kulturni motivatorji,
- medosebni motivatorji,
- status in prestiž.

Čeprav je motivacija osnova za razumevanje povpraševanja turistov, je to področje še vedno dokaj neraziskano. Težave pri ugotavljanju, kaj turiste žene, lahko strnemo v naslednje točke (Hall, 1999):

- turizem ni enoten proizvod, ampak je kombinacija različnih proizvodov in izkušenj, ki zadovoljujejo širok spekter potreb;
- turisti se ne vedno zavedajo svojih psiholoških potreb in tudi če se jih, ni nujno, da jih bodo razkrili;
- obstaja mnogo motivov za turizem, ki so si lahko tudi nasprotujoči;
- motivi se skozi čas lahko spreminjajo.

3.5 Povpraševanje in ponudba

Eno izmed temeljnih vprašanj, s katerim se ubadajo raziskovalci turizma, je: Zakaj ljudje potujejo? Za načrtovanje in razvoj turizma so zelo pomembna naslednja vprašanja (Lomine, 2007):

- Zakaj se turisti odločajo za potovanja?
- Kam se odpravijo?
- Kdaj se odločijo za potovanje?
- Kako potujejo?

Razumevanje potreb oziroma povpraševanja turistov je izhodiščna točka za analizo razlogov za turistični razvoj, vzrokov za privlačnost določene destinacije in zanimanja turistov. Definicija turističnega povpraševanja se, podobno kot definicija turizma, spreminja glede na znanstvene vede, ki se s tem problemom ukvarjajo. Tako geografi povpraševanje definirajo kot "celotno število ljudi, ki potujejo ali si želijo potovati", ekonomisti si ta pojem razlagajo kot "količino določenega proizvoda ali storitve, ki ga, po neki določeni ceni ljudje lahko kupijo", psihologi pa na to gledajo predvsem z vidika motivacije in obnašanja (Hall, 1999). S konceptualnega vidika lahko povpraševanje razdelimo na tri elemente (Lomine, 2007):

- *dejansko* povpraševanje (tudi *efektivno* ali *pristno* povpraševanje): nanaša se na število turistov, ki se v določenem obdobju nahajajo na določeni lokaciji. V statistični podatkih je to običajno izraženo kot število turistov. V tem pogledu je povpraševanje omejeno samo na

obstoječe turiste, ne zavzame pa ljudi, ki so želeli potovati, vendar jim to iz različnih razlogov ni uspelo;

- *skrito* ali *zatrto* povpraševanje: gre za del populacije, ki zaradi določenih razlogov trenutno ne more na potovanje, si pa to želi in bo najverjetneje ob ugodnejših okoliščinah to tudi storila. Ta del povpraševanja lahko glede na vzrok razdelimo na:
  - *potencialno povpraševanje*: vzroki so osebne narave (npr. pomanjkanje časa, bolezen, nizka kupna moč itd.),
  - *odloženo povpraševanje*: sem prištevamo razloge, kot so pomanjkanje prenočišč, težave s prevozom ali rezervacijami itd.
- *brez* povpraševanja: to so ljudje, ki nimajo nobene želje po potovanju.

Na povpraševanje lahko gledamo oziroma vplivamo nanj tudi na druge načine. Tako lahko govorimo o *zamenjavi povpraševanja*, če željo po določeni dejavnosti zamenja druga želja (npr. namesto za bivanje v kampu se odločimo za bivanje v hotelu). Podobno deluje koncept *preusmeritve povpraševanja*, pri katerem pride do spremembe pri odločitvi za kraj potovanja (namesto počitnic v Španiji izberemo počitnice v Grčiji). Tako bo zagon nove turistične ponudbe, kot je nov hotel ali nova atrakcija, imel trojni vpliv (Cooper et al., 2008):

- preusmeril bo povpraševanje od podobne ponudbe k novi;
- zamenjal bo povpraševanje po določeni dejavnosti;
- hkrati bo ustvaril tudi novo povpraševanje.

Posledice povpraševanja v turizmu se kažejo kot pretok med območji od koder turisti izvirajo, in ciljnim območji. Bistvo povpraševanja leži prav v razumevanju pretoka med izvornimi in ciljnim območji. Na ta pretok vplivajo mnogi dejavniki, kot so geografska oddaljenost, zgodovinske in kulturne povezave ter razlike v okolju. Dejavnike delimo na "potisne" (določajo jih lastnosti izvornega območja) in "vlečne" (lastnosti destinacije, kot so atraktivnost, dostopnost) faktorje (Cooper et al., 2008).

Da se lahko prilagajamo turističnemu povpraševanju ga moramo najprej izmeriti. Eden izmed najbolj koristnih kazalcev povpraševanja katerekoli populacijske skupine je nagnjenost k potovanju. Obstaja dve obliki, in sicer neto in bruto nagnjenost k potovanju. Neto nagnjenost k potovanju je izražena kot delež populacije, ki se v danem časovnem obdobju odloči za vsaj eno potovanje, bruto nagnjenost k potovanju pa je celotno število potovanj, ki jih določena populacija opravi (Cooper et al., 2008).

Ponudba potovanj in turističnih produktov ter storitev je količina storitev, ki so jih ponudniki pripravljene ponuditi na tržišču za določeno ceno. Turistično ponudbo lahko enostavno razložimo kot vsebino, čas, kraj in način ponudbe določenega turističnega proizvoda, oziroma kaj nam turistična industrija ponuja. Največji oviri pri turistični ponudbi sta predvsem visoki začetni stroški (npr.

izgradnja hotela ali nakup turistične ladje) in fiksna zmogljivost objektov (čeprav je hotel sto odstotno zaseden in polno rezerviran za naprej, še vedno ne zadovoljuje celotnega povpraševanja) (Lomine, 2007).

Turistična ponudba je rezultat vseh proizvodnih dejavnosti, ki se ukvarjajo z zagotavljanjem dobrin in storitev, ki so potrebne za zadovoljitev povpraševanja turistov in se izražajo kot turistična potrošnja. Sem prištevamo: turistična sredstva, splošno in turistično infrastrukturo, namestitvene objekte, športne in zabaviščne objekte ter turistične storitve. Natančnejša opredelitev zgoraj naštetih elementov je prikazana v naslednji preglednici (Hall, 1999).

Preglednica 3: Elementi turistične infrastrukture (vir: Hall, 1999, str. 92)

Turistična sredstva	Splošna in turistična infrastruktura	Namestitveni objekti	Športni in zabaviščni objekti	Turistične storitve
naravni viri	sredstva za komunikacijo in potovanja	hoteli, gostišča, mesta, vasi	rekreacijski objekti	potovalne agencije
človeški viri	telekomunikacija	kondominiji	kulturni objekti	hoteli
	osnovna infrastruktura	dodatna prebivališča	športni objekti	informacijske točke
	socialna infrastruktura	prebivališča za osebje		rent-a-car
		prehrambna infrastruktura		vodiči, prevajalci

Ko govorimo o ponudbi rekreacije in športa imamo v mislih predvsem vse vire, tako naravne kot ustvarjene, ki omogočajo rekreacijo. Dejavnike, ki so potrebni za šport in rekreacijo na določenem območju lahko razdelimo v sedem skupin, in sicer so to naravne danosti, grajeni objekti, storitve, prevoz, prireditve, kulturna dediščina in organizacije. Preglednica 4 prikazuje natančnejšo porazdelitev teh skupin.

Tako za športe na prostem kot tudi za notranje športe potrebujemo širok spekter objektov, včasih pa za določene dejavnosti zadostuje že primerno urejeno okolje. Objekte delimo na naravne in ustvarjene. Samo objekti pa ne zadostujejo, poleg njih potrebujemo še različne storitve: od učiteljev, trenerjev, administracije in vodstva objektov do trgovin s športno opremo. Vsi ti objekti morajo imeti urejen tudi primeren dostop. Veliko povpraševanja v športnem turizmu se nanaša na prisostvovanje športnim dogodkom, zato potrebujemo primerne objekte za izvedbo različnih tekmovanj, zraven pa sodijo tudi objekti za zabavo turistov (Standeven, 1998).

Preglednica 4: Elementi, potrebni za podporo športu (vir: Standeven, 1998)

Naravne danosti	Grajeni objekti	Storitve	Prevoz	Zabava	Kulturna dediščina	Organizacije
parki, gorovja, skalovje, toplice, morje in obala, reke, odprti prostori za rekreacijo, divjina	marine, golf igrišča, drsališča, arene, stadioni, umetna smučišča, plezališča, teniška igrišča, bazeni, dirkališča, atletske steze	vodiči, najem opreme, nakupovanje, administracija, trgovine, trženje, zastopniki	cestni, železniški, zračni, morski, rečni	dogodki, tekmovanja, predstave	muzeji, zgodovinski objekti	prostovoljci, športne zveze, javni sektor, vlada

3.6 Prostorsko načrtovanje turizma

Turizem je lokacijsko vezan zlasti na dobre naravne pogoje, naravne znamenitosti, kulturno dediščino, dostopnost in bližino večjih urbanih območij, turistično infrastrukturo, tradicijo itd. (Pogačnik, 2000).

Poznamo tri tipe možnega turističnega območja glede na naravne danosti (Pogačnik, 2008):

1. območje neokrnjene narave, ki je glavni predmet turistične ponudbe;
2. območje s kakovostnimi danostmi, ki potrebuje manjše prilagoditve naravnega ali grajenega okolja;
3. območje, kjer naravne danosti niso dovolj privlačne in so potrebne obsežne spremembe naravnega okolja.

Najvrednejša naravna okolja bomo ohranili za čim bolj sonaravno uživanje narave, zlasti izven turističnega središča, ob njegovem robu ali kot njegovo zaledje. Naravna okolja z manjšo ekološko in scensko vrednostjo bomo delno prilagodili turističnim potrebam in omogočili tudi bolj množičen, tržno naravnian obisk. V turizmu so izredno pomembni sinergijski učinki. Raznovrstnost, izbira in tekmovalnost ponudbe iste vrste znotraj enega turističnega središča zadovoljujejo različne zahteve gostov. Zato je smiselno razvijati velika središča oziroma razdrobljeno ponudbo manjših krajev vezati nanje (Pogačnik, 2008).

Načrtovanje in obravnavanje turizma v regionalnem planiranju naj bi vsebovalo naslednje postavke (Vrišer, 1978):

- ugotoviti sedanje in bodoče potrebe glede letovanja, rekreacije in izkoriščanja prostega časa;
- ugotoviti, katera območja so najbolj vabljiva za letovanje in oddih;
- ovrednotiti pokrajino glede na naravne in antropogene turistične dejavnosti;
- opredeliti površine, ki pridejo v poštev za posamezne zvrsti turizma in rekreacije;
- zasnovati prostorsko ureditev posameznih turističnih območij.

Eden izmed pomembnejših korakov pri načrtovanju turizma je ocena primernosti prostora za razvoj turizma. Šele iz nabora in analiz naravnih razmer, kulturne dediščine, razvitosti infrastrukture in drugih dejavnikov lahko ocenimo, ali obstajajo razmere za razvoj turizma, in natančneje katere vrste turizma, v kolikšnem obsegu, času in na katerih lokacijah (Pogačnik, 2008).

Naštejmo nekaj pglavitnih inventarizacij naravnih in ustvarjenih prostorskih danosti, ki so pomembne za razvoj turizma v določenem prostoru (Pogačnik, 2008):

- *naravne in pretežno naravne danosti*: nadmorska višina, strmine, splošna razgibanost reliefa, dolžina obalne črte, dostopnost obal, delež površin pokritih z gozdom, delež kmetijske krajine, naravni rezervat, lovski revir, ribolovni revir, velikost vodne površine, globina vode, število sončnih, oblačnih, deževnih, meglenih dni, zanesljivost snežne odeje itd.
- *ustvarjene ali pretežno ustvarjene (fizične) danosti*: dolžina gorskih, pohodnih, sprehajalnih, kolesarskih poti, dolžina javnih cest za motorni promet, število javnih parkirišč, oddaljenost od letališča ali pristanišča, obstoječe število ležišč v hotelih, motelih, obstoječe število sedežev v gostinskih lokalih, v dvoranah ali na tribunah, raven hrupa, stanje komunalnih vodov itd.

Sestavni del analiz so tudi zemljiškolastniški in drugi pravni režimi v prostoru, kot so lastništvo parcel na območju, razna varstvena območja, obstoječe in predvideno stanje glede na prostorske akte, prostorska ranljivost glede na turistični razvoj itd. Prednost imajo izjemne naravne razmere oziroma naravne danosti, ki so že same po sebi turistični produkt. Najpogosteje pa moramo prostor deloma ali v celoti prilagoditi potrebam turizma. Čim manjša je privlačnost narave, več moramo vlagati v umetna turistična okolja (Pogačnik, 2008).

Razvijati bi bilo treba več vrst turističnih regij. Poleg "klasičnih" obmorskih, gorskih, zimsko-športnih in zdraviliških naj se pojavljajo še nove s sledečimi ponudbami (Pogačnik, 2000):

- agrarne turistične regije: kmečki turizem, vinske ceste, etnološki parki;
- gozdne turistične regije: lov, ribolov, taborjenje, učne poti, izletništvo;
- urbane turistične regije: znamenitosti starih mestnih središč, kongresni turizem, igralništvo, sejmi;
- turistične "regije" na območjih stare industrije in rudarstva: ogledi tehnične dediščine, opuščenih rudnikov.

Ta stran je namenoma prazna.

4 PREGLED STRATEŠKIH DOKUMENTOV IN NORMATIVNE UREDITVE NA PODROČJU PROSTORSKEGA RAZVOJA IN TURIZMA

4.1 Evropa in svet

4.1.1 Strateške smernice Skupnosti za razvoj podeželja (programsko obdobje 2007 – 2013)

Evropska unija uravnava razvoj podeželja s strateškimi smernicami Skupnosti za razvoj podeželja. Strateške smernice Skupnosti za razvoj podeželja določajo področja, ki so pomembna za uresničevanje prednostnih nalog Skupnosti, zlasti za doseganje ciljev trajnostnega razvoja, skupne kmetijske politike in razvoja podeželja, ki jih je Evropski svet določil leta 2001 v Göteborgu in leta 2003 v Solunu z Lizbonsko strategijo (Malnarič, 2006).

Skupna kmetijska politika (SKP) je prva skupna politika Evropske unije, oblikovana pred 50 leti. Njen prvotni namen je bil subvencioniranje proizvodnje osnovnih živil za zagotovitev samozadostnosti in varnosti preskrbe s hrano, danes pa je pozornost SKP preusmerjena na vlogo kmetijstva pri ohranjanju naravnih virov in gospodarjenju z njimi (<http://www.evropa.gov.si>).

Evropska unija se zaveda, da je kmetijstvo največji uporabnik podeželskih zemljišč in hkrati ključni dejavnik kakovosti življenjskega prostora na podeželju in okolja. Brez SKP bi se številna območja v Evropi soočala z naraščajočimi gospodarskimi, socialnimi in okoljskimi problemi. Cilji SKP bi morali prispevati k doseganju trajnostnega razvoja z večjim poudarkom na spodbujanju zdravih, visoko kakovostnih proizvodov, okoljsko trajnostnih proizvodnih metod, vključno z ekološko pridelavo, obnovljivimi surovinami in varstvom biotske raznovrstnosti (Strateške smernice, 2006).

Politika razvoja podeželja za obdobje 2007 – 2013 se osredotoča na tri ključna področja: kmetijsko živilsko gospodarstvo, okolje ter širše podeželsko gospodarstvo in prebivalstvo. Nove strategije in programi razvoja podeželja bodo oblikovani okoli štirih osi:

1. izboljšanje konkurenčnosti za kmetijstvo in gozdarstvo,
2. izboljšanje okolja in krajine,
3. kakovost življenja na podeželskih območjih in diverzifikacija podeželskega gospodarstva,
4. os Leader.

Podeželska območja se soočajo predvsem z izzivi povezanimi z rastjo, delovnimi mesti in trajnostno v prihodnjih letih. Hkrati pa ponujajo možnosti za rast v novih sektorjih, zagotavljanje razvedrilnih dejavnosti na podeželju in turizma, privlačnosti kot kraja za življenje in delo ter njihove vloge kot rezervoarja naravnih virov in visoko cenjene krajine.

V povezavi s turizmom in podeželjem je še posebej pomembna strateška smernica "Zboljšanje kakovosti življenja v podeželskih območjih in spodbujanje diverzifikacije podeželskega gospodarstva". Viri, namenjeni tej smernici, morajo prispevati k ustvarjanju novih zaposlitvenih možnosti in pogojev za rast. Ukrepe, ki so na voljo znotraj smernice, je treba uporabiti za razvoj lokalne strategije in za zagotavljanje, da bodo podeželska območja ostala privlačna za prihodnje generacije. Pri pospeševanju usposabljanja, informiranja in podjetništva je treba upoštevati potrebe žensk, mladih in starejših delavcev. Ključni ukrepi naj vključujejo (Strateške smernice, 2006):

- dvig gospodarske dejavnosti in stopenj zaposlenosti v podeželskem gospodarstvu,
- spodbujanje vstopa žensk na trg dela,
- vrnitev življenja v vasi,
- razvoj mikro podjetij in obrti, ki lahko temelji na tradicionalnih dejavnosti ali vnaša nove spretnosti,
- usposabljanje mladih za spretnosti, potrebne za diverzifikacijo lokalnega gospodarstva,
- razvoj zagotavljanja in inovativne uporabe obnovljivih virov energije,
- spodbujanje razvoja turizma,
- izboljšanje lokalne infrastrukture.

4.1.2 Svetovna turistična organizacija

Svetovna turistična organizacija (UNWTO) je agencija Organizacije združenih narodov. Deluje kot svetovalno telo in oblikuje smernice za razvoj turizma v državah članicah, med katere spada tudi Slovenija, ter zbira statistične podatke o trendih v turizmu (www.wikipedia.org, 2012). Je vodilna mednarodna organizacija na področju turizma in deluje kot svetovni forum na področju turistične politike. Zavzema se za razvoj odgovornega, vzdržnega in splošno dosegljivega turizma, še posebej pa se ukvarja z državami v razvoju (www.business.un.org, 2012).

V zadnjih desetletjih je turizem s stalno rastjo in večanjem raznolikosti ponudbe postal ena izmed najhitreje rastočih svetovnih dejavnosti. Moderni turizem je tesno povezan z razvojem in hkrati postaja glavno gonilo družbeno-ekonomskih sprememb. Ekonomski vpliv turizma danes presega vpliv naftne, prehranske in avtomobilske industrije. Turizem je tako postal ena izmed vodilnih sil mednarodne ekonomije, hkrati pa tudi glavni vir prihodkov nekaterih držav v razvoju (<http://www2.unwto.org>, 2012).

UNWTO že vrsto let obravnava tako turizem na podeželju kot tudi trajnostni turizem. Posplošena definicija trajnostnega turizma pravi, da je to turizem ki v polni meri upošteva sedanje in prihodnje ekonomske, družbene in okoljske vplive ter potrebe in želje obiskovalcev, industrije, okolja in gostiteljev.

Smernice in praksa trajnostnega turizma se lahko prenesejo na katerokoli obliko turizma ne glede na izbrano destinacijo, vključno z masovnim turizmom in različnimi tržnimi nišami turizma. Principi trajnosti se nanašajo na okoljske, ekonomske in družbeno-kulturne vidike razvoja turizma in samo s primernim ravnovesjem treh vidikov se lahko doseže dolgotrajen trajnostni turizem. Zato mora trajnostni turizem:

- optimalno uporabiti okoljske vire, ki so temelj razvoja turizma ter ohranjati bistvene ekološke procese, naravno dediščino in biotsko raznolikost;
- spoštovati družbeno-kulturno avtentičnost gostiteljev, ohranjati njihovo kulturno dediščino in tradicionalne vrednote ter prispevati k medkulturnem razumevanju in toleranci;
- zagotoviti uspešno, dolgoročno ekonomijo območja, stabilno zaposlitev, možnost zaslužka za domačine in odpraviti revščino.

Pri razvoju trajnostnega turizma morajo sodelovati vse pomembne interesne skupine, potrebno pa je tudi močno politično vodstvo, s čimer dosežemo visoko stopnjo sodelovanja in široko podporo. Trajnostni turizem je trajen projekt, ki zahteva stalno kontrolo vplivov in primerno ukrepanje glede na izkazane vplive. Bistvo takega turizma pa je še vedno tudi zadovoljstvo turistov, omogočanje doživetja pomembne izkušnje in hkrati opozarjanje turistov na okoljske in trajnostne izzive (<http://sdt.unwto.org>, 2012).

4.2 Strategija prostorskega razvoja Slovenije

Strategija prostorskega razvoja Slovenije (v nadaljnjem besedilu: SPRS, 2004) je temeljni državni dokument o usmerjanju razvoja v prostoru, ki opredeljuje cilje prostorskega razvoja, podaja zasnovo in strateške usmeritve za prostorski razvoj države ter instrumente za usmerjanje nacionalnega prostorskega razvoja. Določa zasnovo urejanja prostora, njegovo rabo in varstvo. SPRS izhaja iz upoštevanja družbenih, gospodarskih in okoljskih dejavnikov prostorskega razvoja. Z uveljavitvijo te prostorske strategije so prenehala veljati prostorska določila dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana Republike Slovenije, ki sta bila izdelana v osemdesetih letih prejšnjega stoletja.

Osnovni namen SPRS je določiti strateške dolgoročne usmeritve prostorskega razvoja Slovenije kot odgovor na najpomembnejše sodobne izzive v svetu in v Evropi. Skupaj s Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije je prostorska strategija krovni usmerjevalni dokument za druge nacionalne politike, strategije in programe, ki neposredno ali posredno zadevajo prostor in vplivajo na prostorski razvoj (Obrazložitev in utemeljitev SPRS, 2004).

4.2.1 Izhodišča in cilji prostorskega razvoja Slovenije

SPRS je skupaj s Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006 (UMAR, 2001) krovni dokument za usmerjanje razvoja in osnova za usklajevanje sektorskih politik. Temelji na že sprejeti Politiki urejanja prostora Republike Slovenije (Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, 2001) in Oceni stanja in teženj v prostoru Republike Slovenije (Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, 2001). SPRS opredeljuje izhodišča, cilje razvoja in globalno zasnovano prostorskega razvoja države, podaja razvojne usmeritve za posamezne prostorske sisteme, poselitev, infrastrukturo in krajino ter določa ukrepe za njihovo izvajanje.

Vzdržen prostorski razvoj je temeljno načelo SPRS. Pomeni zagotavljanje take rabe prostora in prostorskih ureditev, ki ob varovanju okolja, ohranjanju narave in trajnostni rabi naravnih dobrin, ohranjanju kulturne dediščine in drugih kakovosti naravnega in bivalnega okolja omogoča zadovoljitev potreb sedanje generacije brez ogrožanja prihodnjih generacij.

Ob upoštevanju izhodišč je namen ciljev prostorskega razvoja razreševanje obstoječih in pričakovanih prostorskih problemov v Sloveniji. Ti cilji so:

- racionalen in učinkovit prostorski razvoj,
- razvoj policentričnega omrežja mest in drugih naselij,
- večja konkurenčnost slovenskih mest v evropskem prostoru,
- kakovosten razvoj ter privlačnost mest in drugih naselij,
- skladen razvoj območij s skupnimi prostorsko-razvojnimi značilnostmi,
- medsebojno dopolnjevanje funkcij podeželskih in urbanih območij,
- povezanost infrastrukturnih omrežij z evropskimi infrastrukturnimi sistemi,
- preudarna raba naravnih virov,
- prostorski razvoj, usklajen s prostorskimi omejitvami,
- kulturna raznovrstnost kot temelj nacionalne prostorske prepoznavnosti,
- ohranjanje narave,
- varstvo okolja.

Med cilji, ki naj bi jih slovenski prostor dosegel ob izvajanju opredeljenih razvojnih usmeritev SPRS, je zapisano tudi, da naj bi podeželje postalo prostor raznolikih dejavnosti, ki v povezavi z mesti deluje kot harmoničen mozaik naravnih in kulturnih kakovosti. Kmetijstvo naj se razvija kot visoko učinkovita dejavnost na območjih s pridelovalnimi potenciali tal za kmetijsko rabo in skrbnik prepoznavne kulturne krajine.

Znotraj SPRS so naštetje naslednje prioritete:

- enakovredna vključenost Slovenije v evropski prostor,
- policentrični urbani sistem in regionalni prostorski razvoj,
- vitalna in urejena mesta,
- usklajen razvoj širših mestnih območij,
- povezan in usklajen razvoj prometnega in poselitvenega omrežja ter izgradnja gospodarske javne infrastrukture,
- vitalnost in privlačnost podeželja,
- krepitev prepoznavnosti kakovostnih naravnih in kulturnih značilnosti krajine,
- prostorski razvoj v območjih s posebnimi potenciali in problemi.

4.2.2 Razvoj podeželja v SPRS

SPRS omenja podeželje in urejanje podeželskega prostora v več ciljih oz. prioritetah:

- *prioriteta št. 2 "Policentrični urbani sistem in regionalni prostorski razvoj"*: Omrežje funkcionalno in fizično povezanih središč se načrtuje tako, da je razmestitev storitvenih, oskrbnih in drugih dejavnosti ter prometnih in telekomunikacijskih povezav prostorsko usklajena, se med seboj dopolnjuje ter omogoča uravnoteženost življenjskih in gospodarskih pogojev v mestih in na podeželju, ob skrbi za kakovost prostora in okolja.
- *prioriteta št. 6 "Vitalnost in privlačnost podeželja"*: Bistvo te točke je ohranjanje poseljenosti podeželja in diverzifikacija gospodarskih dejavnosti, ki skupaj s kmetijstvom in gozdarstvom omogočajo vitalno in atraktivno podeželje. Podeželje je zaradi svojih značilnosti in specifičnih razvojnih potencialov pomemben življenjski in gospodarski prostor, zato se spodbuja njegov celovit razvoj v povezavi z urbaniimi območji. Podeželje pokriva tri četrtine Slovenije. Ohranjanje poseljenosti je posebej pomembno na območjih kakovostnih kulturnih krajin in območjih, ki so pomembna z narodno-obrambnih vidikov. Kmetijstvo se na območjih z najboljšimi pridelovalnimi pogoji lahko specializira; kjer so pogoji slabši se razvijajo dopolnilni programi, kmetijska dejavnost pa se povezuje z vzdrževanjem kulturne krajine ter ohranjanjem biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot.
- *prioriteta št. 7 "Krepitev prepoznavnosti kakovostnih naravnih in kulturnih značilnosti krajine"*: Slovensko krajino razvijamo kot naravno krajino predvsem na odmaknjenih in ohranjenih območjih, kot kulturno krajino na tradicionalnih kmetijskih območjih oziroma slovenskem podeželju, kot urbano krajino v okolici večjih mest, kot kmetijsko intenzivno krajino pa na območjih z visokim pridelovalnim potencialom tal za kmetijsko rabo pa. S prostorskim razvojem se na vsakem od teh območij zagotavlja ohranjanje ključnih

prepoznavnih krajinskih značilnosti. Iz tega izhaja, da naj bi slovensko podeželje sestavljali predvsem kulturna in kmetijsko intenzivna krajina.

Po SPRS-ju naj bi pri *razvoju turizma* imela prednost območja z naravnimi kakovostmi, območja s kulturno dediščino in prepoznavna krajinska območja. Pomembna so tudi območja, ki omogočajo nekatere specifične in sezonsko vezane oblike turizma, ter območja, ki so opremljena z ustrezno turistično-rekreacijsko infrastrukturo. Razvoj turizma in priložnostnih dejavnosti naj zagotavlja dolgoročno najboljšo izrabo primerjalnih prednosti na posameznih območjih. Vanj naj se vključujejo lokalno prebivalstvo in lokalne skupnosti, posebno na obmejnih območjih, na podeželju in v mestih.

Prostorski razvoj turističnih dejavnosti in potrebne infrastrukture naj se omogoči predvsem v okviru temeljnih turističnih območij, in sicer Julijskih Alp, Obale, Krasa, Goriške, Ljubljane, Maribora s Pohorjem, Pomurja, Obsotelja, Dolenjske, slovenskega podeželja in mest z zaledjem. V navedenih območjih naj se razvija kulturni, zdraviliški, podeželski, rekreativni, doživljajski, ekološki, igralniško zabavišni in poslovni turizem ter druge oblike turizma skladno s prostorskimi značilnostmi in omejitvami. Turistične dejavnosti naj se usmerja tako, da je v turistično ponudbo vključenih kar se da veliko število območij z regionalnimi posebnostmi, kjer je mogoče oblikovati kakovostne in raznolike ter regionalno prepoznavne turistične proizvode s čim manjšimi vplivi na okolje, naravo in kulturno dediščino.

4.3 Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013

Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja (NSNRP, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007) opredeljuje prednostne naloge na področju politike razvoja podeželja. Prednostne naloge so zasnovane v skladu s prednostnimi nalogami Evropske skupnosti na področju politike razvoja podeželja. NSNRP je pripravljen za obdobje 2007-2013 in se bo, če posamezne prednostne naloge ne opredeljujejo drugače, izvajal na celotnem območju Republike Slovenije.

NSNRP si v okviru prednostnih nalog prizadeva za krepitev večnamenske vloge kmetijstva v Sloveniji. Posebej izpostavlja potrebo po prestrukturiranju kmetijstva in živilsko-predelovalne industrije ter po krepitevi konkurenčnosti celotne agroživilske verige. NSNRP gradi na načelih trajnostnega gospodarjenja z obnovljivimi naravnimi viri in posebno pozornost namenja vzdrževanju kulturne krajine, varovanju okolja ter ohranjanju poseljenosti podeželja in njegove identitete. NSNRP odraža tudi večnamensko vlogo gozdov, ki slovenski krajini dajejo poseben pečat in so pomemben tvorec okolja ter vir biotske raznovrstnosti. Prednostne naloge NSNRP bodo prispevale tudi k ekonomski in socialni krepitevi podeželja ter uveljavljale nove pristope k povečanju zaposlenosti na podeželju, in to ne zgolj s primarno kmetijsko dejavnostjo. NSNRP predstavlja referenčni okvir za

pripravo Programa razvoja podeželja 2007-2013 za celotno območje Republike Slovenije (NSNRP, 2006).

Vsaka država članica EU pripravi svoj strateški načrt in tudi Slovenija je pripravila svoj NSNRP v skladu s smernicami Skupnosti za razvoj podeželja, z usmeritvami Lizbonske strategije, s sklepi iz Göteborga, in z vodilnimi načeli Skupne kmetijske politike. Vsak nacionalni strateški načrt vsebuje (Uredba sveta (ES) št. 1698/2005, 2005):

- vrednotenje gospodarskega, družbenega in okoljskega položaja ter razvojnega potenciala;
- strategijo, ki jo za skupne ukrepe določita Skupnost in zadevna država članica in ki odraža usklajenost usmeritev, ki jih je Skupnost začrtala v svojih strateških smernicah;
- tematske in teritorialne prednostne naloge za razvoj podeželja, ki jih vsebuje vsaka os, vključno z glavnimi ovrednotenimi cilji ter ustreznimi kazalniki za spremljanje in vrednotenje;
- seznam programov razvoja podeželja, s katerimi se izvajajo nacionalni strateški načrt, in okvirna dodeljena sredstva EKSRP za vsak program;
- sredstva za zagotavljanje usklajevanja z drugimi instrumenti skupne kmetijske politike;
- po potrebi proračun za doseg konvergenčnega cilja;
- opis ureditve in navedbo zneska, namenjenega ustanovitvi nacionalne mreže za podeželje.

4.3.1 Strategija razvoja podeželja po oseh

NSNRP v prvem delu opisuje splošne značilnosti Slovenije, gospodarski položaj kmetijstva, živilstva in gozdarstva ter stanje okolja. V nadaljevanju je podana skupna strategija, ki je ponazorjena na sliki 6, in nacionalne prednostne naloge. Strategija razvoja podeželja je določena s štirimi osmi (NSNRP, 2006):

Prva os se posveča povečanju konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja. Slovensko agroživilstvo in gozdarstvo sta nekonkurenčna za učinkovito delovanje v razmerah enotnega trga, predvsem zaradi neučinkovite rabe proizvodnih virov in neustrezne tržne organiziranosti ter tudi zaradi zaostajanja pri doseganju standardov na področju kakovosti, higiene in varnosti hrane. Za dvig konkurenčnosti je potreben nov razvojni cikel, ki ga ni mogoče doseči brez aktivnejše udeležbe javnih sredstev.

Politika razvoja podeželja bo podpirala predvsem prestrukturiranje kmetijstva, živilskopredelovalne industrije in gozdarstva z izvajanjem dejavnosti po treh prednostnih nalogah:

- ukrepi za dvig usposobljenosti in krepitev človeškega potenciala v kmetijstvu in gozdarstvu,
- ukrepi za prestrukturiranje fizičnega kapitala v kmetijstvu in gozdarstvu ter spodbujanje inovativnosti,

- ukrepi za izboljšanje kakovosti kmetijske proizvodnje in proizvodov.

Druga os teži k ohranjanju kulturne krajine in varovanja okolja. Stanje naravnih virov v Sloveniji je sorazmerno ugodno in tudi vpliv kmetijstva in gozdarstva na stanje naravnih virov je v splošnem moč označiti kot zmeren. Zaradi izjemne raznolikosti naravnih virov in krajinskih tipov je v Sloveniji posebej močno izražena večnamenskost kmetijstva in gozdarstva. Ti gospodarski dejavnosti sta ključni pri upravljanju prostora, vplivata na kakovost naravnih virov, ohranjenost okolja ter pomembno prispevata k poseljenosti podeželja. Z dejavnostmi te osi NSNRP deluje v smeri ohranjanja značilne kulturne krajine, ki je pomemben element estetske in okoljske prepoznavnosti podeželja, krepi pa tudi turistični potencial.

Politika razvoja podeželja bo v tem vsebinskem sklopu podpirala predvsem:

- ohranjanje kmetijstva v območjih z neugodnimi naravnimi danostmi za kmetovanje,
- izvajanje okolju prijaznih kmetijskih praks.

Aktivnosti **tretje osi** bodo poskušale izboljšati kakovosti življenja na podeželskih območjih in spodbuditi gospodarsko diverzifikacijo. Slovensko podeželje ima neizkoriščene človeške in naravne razvojne potenciale, izkazuje pa tudi premajhno podjetniško aktivnost in pomanjkanje dohodkovnih alternativ. Vsaj v delu podeželja obstajajo resni razvojni problemi in očitne razlike med mestom in vasjo. Na takih območjih primanjkuje delovnih mest, nadaljuje se tudi odseljevanje mladih, višja je brezposelnost, nižja sta življenjski standard in raven storitev. Namen izvajanja dejavnosti tretje osi v ne-mestnih naseljih, je zmanjšati razlike med mesti in ostalim naselji ter izboljšati kakovost življenja na podeželju.

Ukrepi se bodo izvajali predvsem po dveh prednostnih nalogah:

- izboljšanje zaposlitvenih možnosti na podeželju,
- izboljšanje kakovosti življenja na podeželju.

Os Leader – je četrta prednostna, namenjena krepitvi načela subsidiarnosti v razvoju podeželja. Aktivnosti Leader bodo namenjene spodbujanju podeželskih prebivalcev, njihovemu povezovanju v razvojna partnerstva (lokalne akcijske skupine – LAS), pripravi lokalnih razvojnih strategij in njihovi realizaciji. Lokalne razvojne strategije bodo temeljile na lokalnih potrebah in izhajale iz lokalnih razvojnih potencialov. Realizacija lokalnih razvojnih strategij se lahko nanaša na vsebine vseh treh prednostnih osi, poudarek bo pa predvsem na tretji osi. Pozornost bo namenjena tudi medregijskemu in čezmejnemu sodelovanju ter povezovanju lokalnih akcijskih skupin.

V okviru osi Leader se bo politika razvoja podeželja osredotočila na naslednje prednostne naloge:

- vodenje lokalnih akcijskih skupin, pridobitev strokovnih znanj in animacija območja,
- spodbujanje medregijskega in čezmejnega sodelovanja,
- izvajanje lokalnih razvojnih strategij.

Slika 6: Skupna politika Evropske unije za razvoj podeželja v programskem obdobju 2007–2013 (vir: Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007 – 2013).

4.4 Zakon o spodbujanju razvoja turizma

Zakon o spodbujanju razvoja turizma (v nadaljevanju: ZSRT, 2003) ureja načrtovanje in izvajanje politike spodbujanja razvoja turizma, določa načrtovanje, organiziranje in izvajanje turistične politike na nacionalni ravni in na ravni turističnega območja, poleg tega določa turistično takso in druga sredstva za izvajanje politike spodbujanja razvoja turizma na nacionalni ravni in na ravni turističnega območja.

V javnem interesu Republike Slovenije je spodbujanje razvoja turizma, ki temelji na načelih trajnostnega razvoja in upošteva enakopravno obravnavo gospodarske, družbene in okoljske razvojne komponente.

Temeljni cilj zakona je vzpostavitev spodbudnega okolja za učinkovitejši in uspešnejši razvoj slovenskega turizma, in sicer:

- s spodbujanjem partnerskega sodelovanja ponudnikov turističnih storitev, turističnih društev in njihovih zvez, občin in države pri strateškem načrtovanju, oblikovanju in trženju slovenske turistične ponudbe na nacionalni, regionalni in lokalni ravni;
- s spodbujanjem trženja celovite turistične ponudbe Slovenije;
- s spodbujanjem razvoja kakovostnih in tržno zanimivih integralnih turističnih proizvodov;
- s spodbujanjem delovanja turističnih društev in njihovih zvez;
- s spodbujanjem uveljavljanja načel trajnostnega turističnega razvoja.

4.4.1 Strategija slovenskega turizma

Temeljni dokument pri načrtovanju razvoja turizma na nacionalni ravni je strategija slovenskega turizma, ki jo sprejme Vlada Republike Slovenije na predlog ministrice oziroma ministra, pristojnega za turizem, po izvedeni javni razpravi z vsemi partnerji načrtovanja razvoja slovenskega turizma.

Strategija izhaja iz sprejetih strateških razvojnih dokumentov Republike Slovenije in se sprejme za obdobje petih let, možno pa jo je predčasno dopolniti oziroma spremeniti, če se v trendih turističnega povpraševanja ugotovijo bistvene spremembe.

Strategija opredeljuje analizo stanja, turistične trende, konkurenčne prednosti slovenskega turizma, vizijo, strateške cilje in temeljna področja turističnega razvoja, vlogo države, občin, ponudnikov turističnih storitev ter turističnih društev in njihovih zvez pri uresničevanju skupnih strateških ciljev ter temelje politike in ukrepov Vlade Republike Slovenije za spodbujanje razvoja turizma v načrtovanem obdobju.

4.4.2 Turistična politika

Turistična politika je temeljni izvedbeni dokument, v katerem Vlada Republike Slovenije na predlog ministra, pristojnega za turizem, opredeli kratkoročne cilje, ukrepe in dejavnosti za spodbujanje razvoja turizma ter določi obseg sredstev državnega proračuna za spodbujanje razvoja turizma.

Turistična politika se praviloma sprejme za obdobje enega leta in vsebuje tudi usmeritve za naslednja leta.

Ukrepi in dejavnosti turistične politike vsebujejo:

- pripravo sistemskih podlag za razvoj turizma,
- programe trženja celovite turistične ponudbe Slovenije na domačem in tujih trgih,

- programe razvojnih spodbud za razvoj novih integralnih turističnih proizvodov, obnovo in izgradnjo nove turistične infrastrukture in urbanistično urejanje prostora za razvojne potrebe turizma,
- programe za krepitev trajnostnega turističnega razvoja in dvig kakovosti v turizmu,
- programe za razvoj kadrov v turizmu,
- programe za krepitev turistične kulture ter druge programe in dejavnosti turističnih društev in zvez ter drugih društev in organizacij, ki delujejo na področju turizma,
- programe mednarodnega sodelovanja,
- programe za krepitev trajnostnega turističnega razvoja na področju ekološkega informiranja, izobraževanja, osveščanja, varovanja izboljševanja kakovosti okolja.

4.4.3 Razvoj turizma na ravni turističnega območja

"Turistično območje" je geografsko zaokroženo območje ene ali več občin, ki ponuja določen splet turističnih storitev oziroma integralni turistični proizvod (od storitev prenočevanja, prehrane, zabave, rekreacije do ostalih storitev za prosti čas in drugih storitev), zaradi česar ga turisti izberejo za potovalni cilj.

Načrtovanje, organiziranje in izvajanje politike spodbujanja razvoja turizma na ravni turističnega območja je v pristojnosti občin, ki morajo pri opravljanju teh nalog upoštevati usmeritve Strategije slovenskega turizma.

Dejavnosti in storitve, katerih izvajanje na ravni turističnega območja je v javnem interesu, so:

- informacijsko turistična dejavnost, ki vključuje:
  - informiranje turistov,
  - zbiranje podatkov za potrebe informiranja obiskovalcev,
  - ugotavljanje mnenj obiskovalcev o kakovosti turistične ponudbe,
  - sprejemanje in posredovanje predlogov in pritožb obiskovalcev v zvezi s turistično ponudbo pristojnim organom,
  - urejanje in vzdrževanje turistične signalizacije,
- spodbujanje razvoja celovitih turističnih proizvodov turističnega območja,
- trženje celovite turistične ponudbe na ravni turističnega območja,
- razvoj in vzdrževanje skupne turistične infrastrukture,
- razvoj in vzdrževanje javnih površin namenjenih turistom,
- organizacija in izvajanje prireditev,
- ozaveščanje in spodbujanje lokalnega prebivalstva za pozitiven odnos do turistov in turizma,
- druge storitve, ki jih v turističnem območju brezplačno nudijo turistom.

4.5 Strategija razvoja in trženja slovenskega turizma 2012–2016

Turizem je gospodarska panoga z zelo močnim vplivom na naravni, kulturni in socialni razvoj naravnega in družbenega okolja, v kateri se prepleta cela vrsta različnih interesov udeležencev javnega in zasebnega prava ter civilno-družbenih organizacij. Zato potrebujemo strategijo razvoja turizma in njegovega trženja (v nadaljevanju: SRTST), s katero poskušamo evidentirati interese vseh udeležencev in jih na osnovi dejanskega stanja v sektorju čim bolj uskladiti in uresničiti. Ker je načrtovana dejavnost usmerjena v prihodnost, potrebujemo visoko zastavljene cilje, ki pa morajo biti realistični in v čim večji meri uresničljivi.

Nova turistična strategija temelji na izkušnjah zadnjih dvajsetih let, na teoretičnem znanju in dognanjih iz petnajstih let delovanja STO, na sodelovanju med Ministrstvom za gospodarstvo, STO ter udeleženci iz zasebnega in civilno-družbenega sektorja ter zlasti na zelo jasni sliki tega, kaj želimo doseči v prihodnosti. Poudarja trajnostni koncept razvoja turizma na vseh področjih in ravneh.

Glavni vsebinski cilji nove strategije so:

- konkurenčnost (inovativnost, kakovost, uspešnost, znanje, varnost, dodana vrednost, promet, prilivi, zadovoljstvo turistov, destinacijski menedžment, potrošnja na obiskovalca, sezonalizacija, itd.),
- kakovost življenja in blaginja (blaginja lokalnega prebivalstva, uravnotežen regionalni razvoj, sodelovanje v turističnem razvoju, zadovoljstvo zaposlenih, kakovost življenja, itd.),
- ugled in razvoj slovenskega turizma (prioritetnost turizma, partnerstvo za razvoj, javno-zasebno partnerstvo, podoba turizma v očeh drugih dejavnosti, itd.),
- prepoznavnost in ugled Slovenije v svetu (prepoznavnost na tujih trgih, tržna znamka, podoba Slovenije, internacionalizacija, itd.)

Vse te cilje spremlja temeljna usmeritev v trajnostni razvoj, skrb za ekonomsko, družbeno-kulturno in naravno okolje, menedžment okoljskih vplivov in kakovosti okolja, prehod v nizkoogljično družbo itd. Prav trajnostni razvoj je tista strateška osnova, ki narekuje nadaljnje korake in projekte in po kateri nas bo mednarodna strokovna in širša skupnost prepoznala kot odlično, zeleno, aktivno in zdravo destinacijo, s katero je veselje poslovati in ki jo je še bolje obiskati.

Glavni kvantitativni cilj razvoja slovenskega turizma v obdobju od leta 2012 do leta 2016 je:

- povečati obseg turistične dejavnosti (turistični promet: prihodki in dobiček iz naslova opravljanja gostinske in turistične dejavnosti, število turistov, število prenočitev):
  - število prenočitev: 2% (letna stopnja rasti),
  - število turistov: 4% (letna stopnja rasti),
  - priliv iz naslova izvoza potovanj: 6–8% (letna stopnja rasti).

Za doseg splošnega cilja je treba:

- uspešno uveljaviti načela trajnostnega razvoja turizma;
- zagotoviti ugodno poslovno okolje;
- doseči višjo kakovost in vzpostaviti pogoje, ki bodo vodili v višjo konkurenčnost slovenskega turizma;
- načrtovati in izvajati učinkovito in inovativno trženje ter promocijo Slovenije kot atraktivne destinacije.

Cilje bomo zasledovali z ukrepi na razvojnih področjih, ki so predstavljeni v preglednici 5.

Preglednica 5: Razvojna področja in ukrepi za razvoj slovenskega turizma (vir: SRST 20012 - 2016)

Razvojno področje (dejavnost)	Ukrepi
spodbujanje dviga konkurenčnosti slovenskega turizma	spodbuditi nadaljnji razvoj turističnih destinacij (regionalne in lokalne turistične organizacije, turistična društva)
	zagotoviti ustrezno kadrovsko strukturo glede na potrebe turističnega gospodarstva
	spodbuditi dvig kakovosti
	spodbuditi razvoj in raziskovalno delo ter zagotoviti ustrezne podlage za sprejemanje poslovnih odločitev
	spodbuditi inovativnost
	lažja dostopnost do Slovenije in znotraj Slovenije
	sodelovanje z inštitucijami v EU in mednarodnem prostoru (EU, UNWTO, OECD,...)
	spodbuditi investicije v turistično infrastrukturo
	desezonalizacija (proces privabljanja turistov izven glavne sezone)
razvoj ugodnega poslovnega okolja	učinkovito koordiniranje in sodelovanje na medministrskem nivoju v smeri čim boljšega izkoristka vseh politik in finančnih instrumentov RS ter EU pri razvoju turizma
	razvoj ugodnega normativnega okolja
	organiziranost slovenskega turizma
učinkovito in inovativno trženje ter promocija Slovenije kot turistične destinacije	povečanje prepoznavnosti in ugleda ter doseganje želenega pozicioniranja Slovenije
	konkurenčni, jasno pozicionirani turistični produkti, temelječi na načelih trajnosti
	tržna segmentacija in strateško-razvojni načrt po posameznih trgih
	inovativno in učinkovito trženje preko virtualnega sveta
	partnersko trženje za doseganje sinergijskih učinkov

4.5.1 Vizija in trajnostni razvoj

SRTST (Ministrstvo za gospodarstvo, 2012) temelji na uresničenosti ciljev zapisanih v Razvojnem načrtu in usmeritvah slovenskega turizma 2007-2011 ki jih nadgrajuje skladno s temelji zelenega razvoja slovenskega turizma v tem strateškem obdobju.

V letu 2016 bo turizem v Sloveniji v celoti temeljil na trajnostnem razvoju in bo kot zelo uspešna gospodarska panoga nacionalnega gospodarstva ključno prispeval k družbeni blaginji in ugledu naše države v svetu. Slovenija bo razvita turistična destinacija s sodobno, raznoliko in visoko kakovostno turistično ponudbo, temelječo na inovativnih in kakovostnih integralnih turističnih proizvodih ter storitvah z visoko dodano vrednostjo in ciljem zadovoljstva turistov. Z atraktivnimi in raznolikimi turističnimi proizvodi bo postala zaželena destinacija tudi za turiste z oddaljenih trgov.

Vse dejavnosti na področju razvoja in trženja slovenskega turizma so prežete s trajnostno naravnostjo. Trajnostni razvoj turizma ne opredeljuje kot samostojno politiko, temveč je koncept, ki je prisoten in se udejanja na vseh področjih in politikah turističnega razvoja.

Turizem je generator na vseh treh stebrih trajnostnega razvoja:

- ekonomski steber (multiplikativni učinek turizma glede prihodkov in novih delovnih mest je 1,8, v izvozni bilanci predstavlja 40 % izvoza storitev, ustvarja 12 % BDP Slovenije, število turistov se je v 20 letih povečalo za 111 %),
- okoljski steber (turizem spodbuja ohranjanje kulturne in naravne dediščine, ter trajnostni razvoj države),
- družbeni steber (turizem ima izrazito pozitiven vpliv na uravnotežen regionalni razvoj in blaginjo lokalnega prebivalstva, ter na povečanje prepoznavnosti in ugleda Slovenije v mednarodnem prostoru).

V mednarodnem okolju se v zadnjih letih dogaja prehod v zeleno gospodarstvo, govori se o zelenem turizmu, pri čemer se izraz zelena ekonomija nanaša na integracijo trajnostnih načel v vse segmente gospodarskega razvoja. Podobno tudi zeleni turizem ne pomeni zgolj izvajanja turističnih storitev v zelenem okolju, temveč prizadevanje in skrb za razvoj vseh treh (oz. štirih) stebrov trajnostnega razvoja. Enako velja za izraz ekoturizem, pri katerem je prav tako treba postaviti ločnice med konceptom eko-turizma in načeli trajnostnega turizma: "Izraz ekoturizem se nanaša na segment turističnega sektorja, medtem ko bi se morala načela trajnostnega turizma vključiti v vse zvrsti turističnih dejavnosti, operacij, ustanov in projektov, vključno s tradicionalnimi in alternativnimi oblikami."

4.5.2 Opis Strategije razvoja in trženja slovenskega turizma 2012-2016

V tem obdobju bomo zadane cilje dosegli z nadaljevanjem usmeritev iz prejšnjega strateškega obdobja, kar pomeni krepitev povezovanja in sodelovanja pri skupnem načrtovanju, oblikovanju in trženju slovenskega turizma na vseh ravneh ter krepitev odličnosti na vseh področjih in na vseh ravneh slovenskega turizma. V tem strateškem obdobju bo večja pozornost namenjena učinkovitemu trženju ter promociji Slovenije kot turistične destinacije ter ustvarjanju boljšega poslovnega okolja za razvoj turizma, vključno s poudarkom na dvigu kakovosti turističnih proizvodov in storitev.

V prejšnjem strateškem obdobju je bilo veliko finančnih sredstev namenjenih za obnovo, izgradnjo ali modernizacijo turistične infrastrukture, pri čemer je bila glavna sredstva namenjena spodbujanju investicij zasebnega sektorja. Na področju investicijske politike bo v tem strateškem obdobju več poudarka namenjenega javni turistični infrastrukturi, ki bo ustvarjala dodatno turistično ponudbo in omogočala hitrejši razvoj posameznih turističnih destinacij.

Glede na stanje v slovenskem turizmu je najprimernejše, da nadaljujemo poslovno strategijo iz prejšnjega strateškega obdobja, ki temelji na razvijanju strategije tržne niše ali tržne praznine.

Bistvo te strategije je osredotočanje na manjši segment s turistično ponudbo. Smiselno je nadaljevati s podrobnejšo segmentacijo trgov, specializaciji ponudbe in razpršitvi trgov. Glavne prednosti izbora te strategije za slovenski turizem so:

- strategija zahteva manjše investicije v vire (predvsem v promocijo) v primerjavi s strategijami, ki ciljajo na celoten trg;
- strategija podpira, dovoljuje in pospešuje specializacijo ter večje razumevanje in poznavanje o ciljnega turista.

Tudi v tem obdobju bodo izpostavljena naslednja temeljna področja turistične ponudbe:

- zdravje in dobro počutje,
- aktivne počitnice,
- turizem na podeželju, naravni parki, ekoturizem, kampi,
- poslovni turizem,
- gastronomija,
- mesta in kultura,
- mladinski turizem,
- zabavišni turizem in igralništvo.

Ta stran je namenoma prazna.

5 OPIS IN ANALIZA SEVERNE PRIMORSKE IN GORIŠKIH BRD

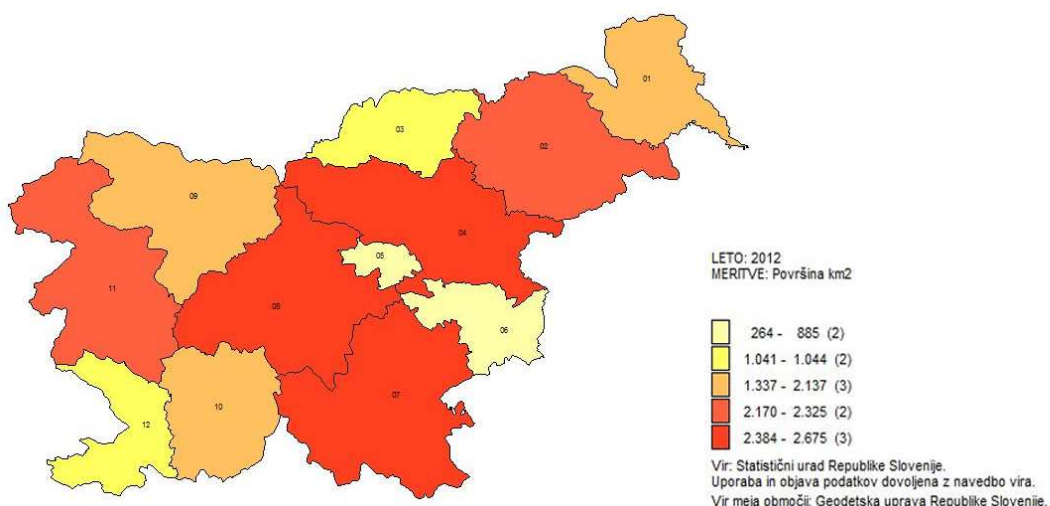
5.1 Primerjava Severne Primorske (Goriške statistične regije) z ostalimi regijami

Občina Brda spada v Goriško statistično regijo, zato je to poglavje namenjeno opisu regije in primerjavi z ostalimi slovenskimi regijami. V Sloveniji še ni bil sprejet zakon o pokrajinah, tako da je pokrajinska ureditev v Sloveniji trenutno še neurejena, je pa Vlada Republike Slovenije 30. marca 2000 sprejela Uredbo o standardni klasifikaciji teritorialnih enot, ki je predpisala členitev ozemlja Slovenije na enajstih ravneh. Med drugim ta uredba določa tudi delitev Slovenije na 12 statističnih regij, kot je razvidno iz slike 7.

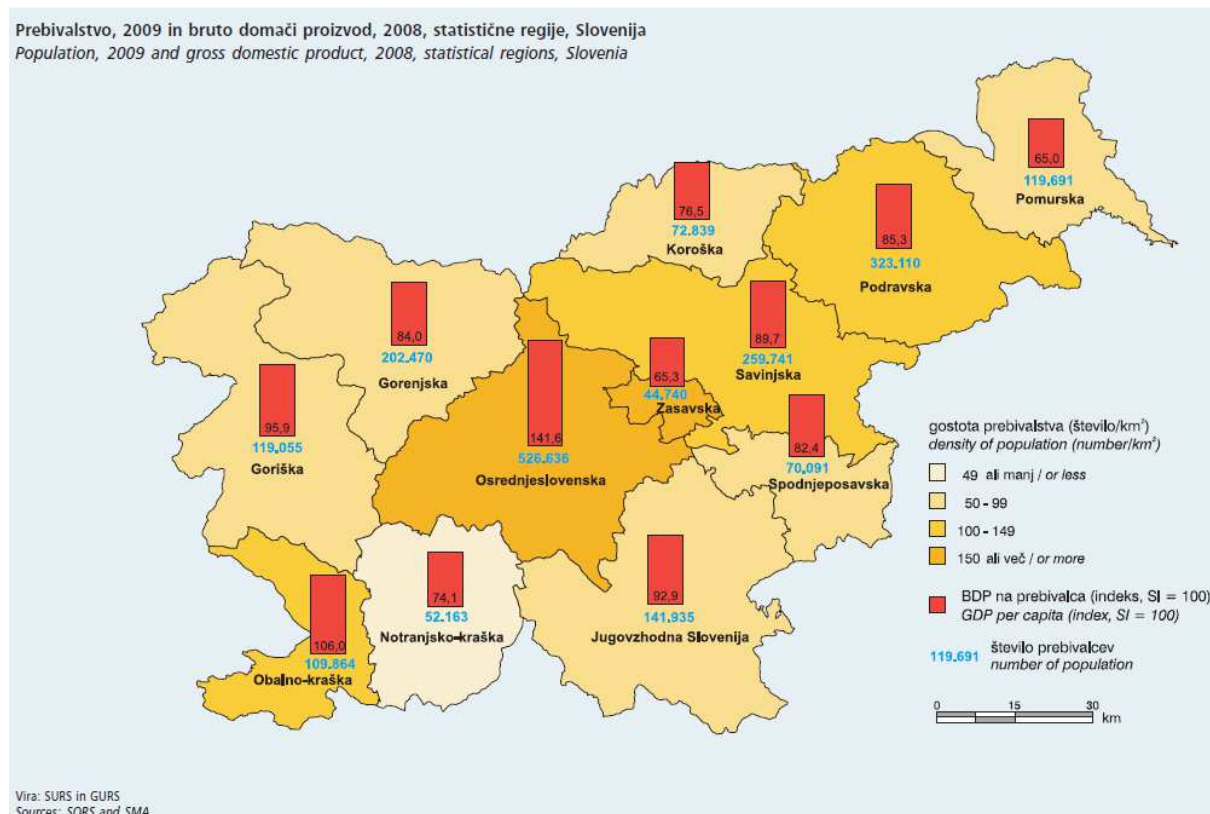
Slika 7: Občine in statistične regije Republike Slovenije dne 1. januar 2011 (vir: Statistični letopis Statističnega urada Republike Slovenije 2011)

Med posameznimi statističnimi regijami Republike Slovenije obstajajo precejšnje razlike glede na različna merila. Po velikosti v km² je največja Jugovzhodna Slovenija (2675 km²), najmanjša pa je Zasavska regija (264 km²). Goriška regija z 2325 km² površine zaseda četrto mesto po velikosti (slika 8). Če primerjamo regije po številu prebivalcev, so rezultati nekoliko drugačni. Največ ljudi živi v Osrednjeslovenski regiji (533.213 prebivalcev), najmanj pa v Zasavski regiji (44.222 prebivalcev); Goriška regija ima 119.146 prebivalcev, kar jo uvršča na sredino razpredelnice (http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Splosno/02_upravna_razdelitev/02148_terit_enote/02148_terit_enote.asp, 2012).

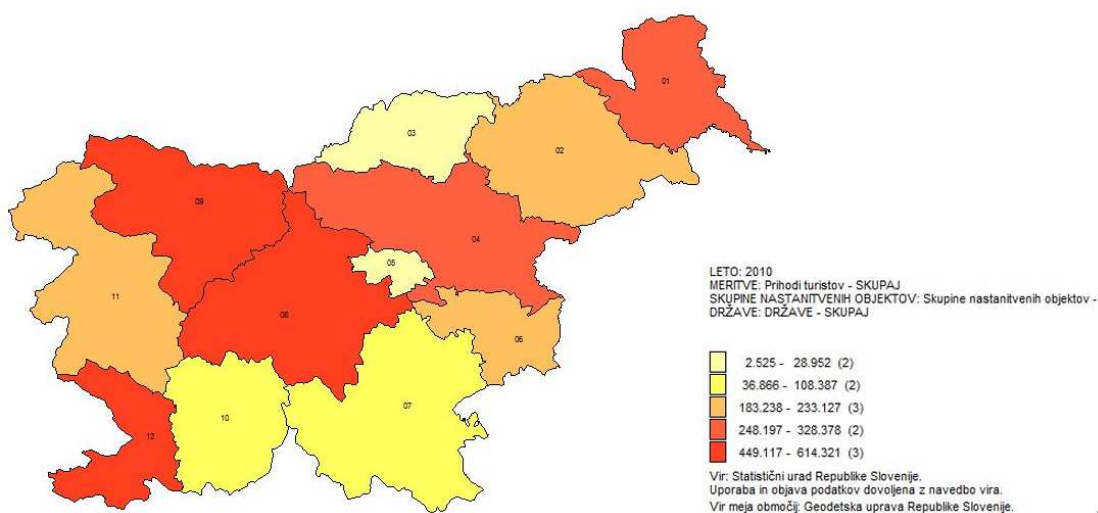
Slika 8: Površina statističnih regij v km² (vir: Statistični urad Republike Slovenije)

Ob primerjavi gostote v poselitve posameznih regijah opazimo, da je ta v večini regij nižja od 150 prebivalcev na km². Tako lahko po edini mednarodno priznani definiciji podeželskega območja, ki jo je leta 1994 pripravilo Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) v dokumentu "Creating rural indicators for shaping territorial policy", večino slovenskih regij opredelimo kot podeželsko območje. Pri tem je Goriška regija z 51,2 prebivalca/ km² ena najredkeje poseljenih regij, saj je gostota poselitve nižja le še v Notranjsko-kraški regiji.

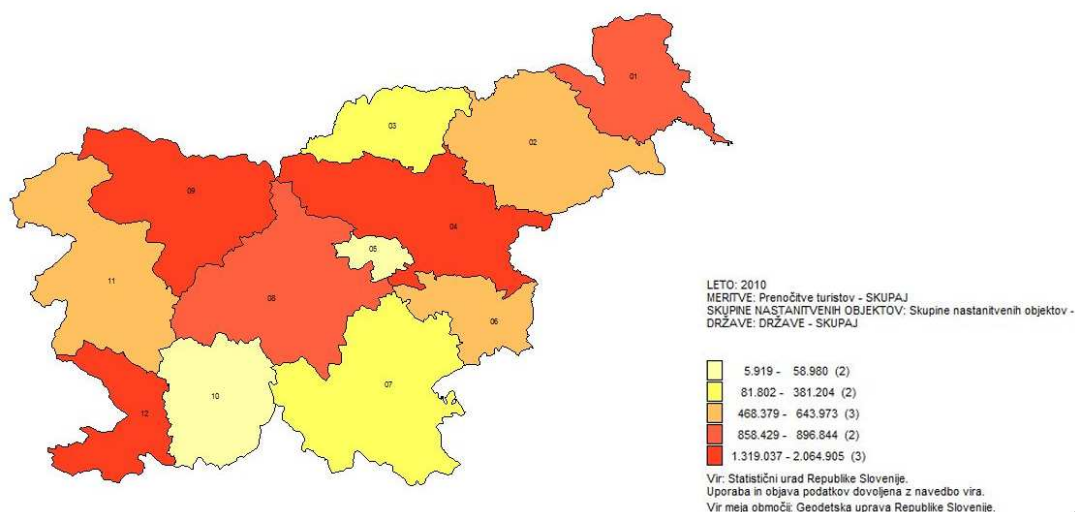

Slika 9: Število prebivalcev, gostota prebivalstva, BDP na prebivalca po regijah (vir: Slovenske regije v številkah 2011)

Na sliki 9 je prikazan tudi bruto domači proizvod na prebivalca, ki je pričakovano najvišji v Osrednjeslovenski regiji, sledita pa Obalno-kraška in Goriška regija (Slovenske regije v številkah, 2011). Kar e tiče turizma, slike 10, 11 in 12 kažejo število turistov, ki regijo obiščejo, število nočitev, ki jih turisti ustvarijo in število ležišč v posameznih regijah. V letu 2010 je med vsemi regijami imela največje skupno število ležišč Gorenjska regija (25.575 ležišč), Goriška regija na četrtem mestu pa je imela 12.101 ležišče. Glede na število prihodov turistov ravno tako vodi Gorenjska regija, ki jo je obiskalo 586.567 turistov, ki so ustvarili 1.584.895 nočitev, kar je največ med vsemi regijami. Goriško regijo je v tem letu obiskalo 233.127 turistov (4. mesto), ki so ustvarili le 542.032 prenočitev (5. mesto).

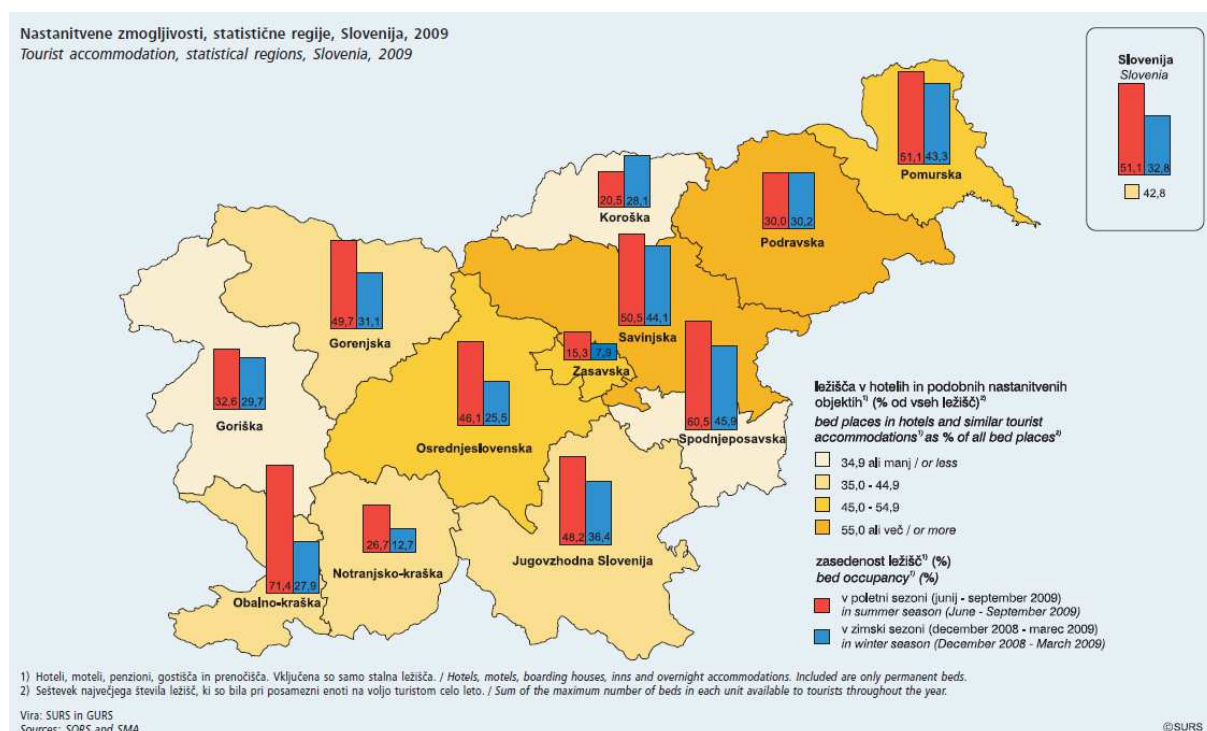
Slika 10: Prihodi turistov v letu 2010 (vir: www.stat.si, 2012)

Slika 11: Nočitve turistov v letu 2010 (vir: www.stat.si, 2012)

Glede na zgornje podatke lahko razberemo, da ima Goriška regija, čeprav jo obišče relativno malo gostov, ki ustvarijo tudi zelo malo nočitev, precejšnje kapacitete. Posledica tega je nizka izraba nastanitvenih kapacitet, kar je prikazano tudi na sliki 12. Izkoriščenost kapacitet je nižja v zimski sezoni.

Slika 12: Nastanitvene kapacitete in njihova izkoriščenost (vir: Slovenske regije v številkah 2011)

5.2 Opis stanja Severne Primorske

Splošen opis regije

Severna Primorska (Goriška statistična regija) leži na zahodu Slovenije, med porečjem reke Soče, Julijskimi Alpami in Vipavsko dolino; njen položaj je prikazan na sliki 13. Na zahodu meji na Italijo (Videmska in Goriška pokrajina), na vzhodu na Osrednjeslovensko regijo, na jugu na Obalno-kraško regijo in na severu na Gorenjsko regijo (RRP Severne Primorske, 2006).

Slika 13: Severna Primorska – Goriška statistična regija (vir: www.slovenia.info)

Površina Goriške regije znaša 2.325 km², kar predstavlja 11,5 % površine Slovenije in pomeni, da je po velikosti četrta regija v državi. Na območju regije je julija 2011 živel 119.163 prebivalcev ali 6 % vseh prebivalcev v Sloveniji. Upravno je regija razdeljena na trinajst občin: Ajdovščina, Bovec, Brda, Cerklje, Idrija, Kanal, Kobarid, Miren – Kostanjevica, Nova Gorica, Renče-Vogrsko, Šempeter–

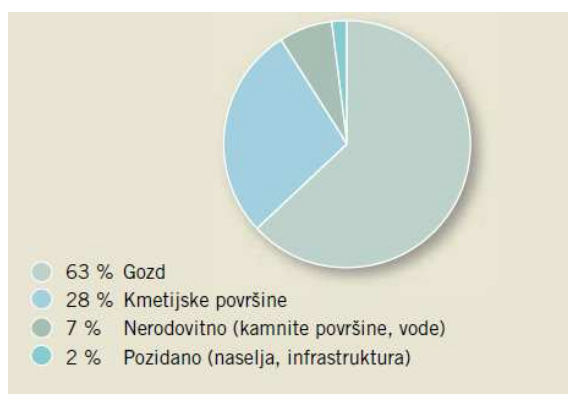
Vrtojba, Tolmin in Vipava. Občine se tesneje povezujejo in sodelujejo znotraj štirih geografsko, zgodovinsko, prostorsko in upravno zaokroženih entitet oz. podregij: Zgornje Posočje, Idrijsko-Cerkljansko, Novogoriška podregija in Zgornja Vipavska dolina (RRP Severne Primorske, 2006).

Za Severno Primorsko je značilna velika raznolikost v geografsko-geološki sestavi ter v naravni in kulturni oz. materialni in nematerialni dediščini. V primerjavi z drugimi regijami ima največ zaščiteneh objektov naravne dediščine, 47,1 % površine regije je vključene v območja Natura 2000, alpski svet Zgornjega Posočja pa je del Triglavskega narodnega parka (TNP).

Podnebje je celinsko z močnim vplivom sredozemskega podnebja ter obilo padavin v Zgornjem Posočju in značilno burjo v Vipavski dolini. Zaradi goratih Julijcev in predalpskih hribov na prelomnici z dinarskim svetom, globokih grap in ozkih dolin je celoten severni del regije težko prehoden in prometno slabo povezan v smeri proti osrednji Sloveniji, Gorenjski, Vipavski dolini in Italiji (RRP Severne Primorske, 2006).

Podeželje

Severna Primorska sodi med značilno podeželska območja. Podeželje pomembno določa razvojne potenciale in identiteto regije, zato sta ohranjanje poseljenosti podeželja in njegova infrastrukturna opremljenost pomembna razvojna cilja celotne regije. Pokrovnost in raba tal (slika 14) kažeta, da kar 63 % površin regije prekriva gozd, 28 % je kmetijskih površin, 7 % regije je nerodovitne (kamnite površine, vode) površine, vode) in le 2 % tal sta pozidana (RRP Severne Primorske, 2006).

Slika 14: Pokrovnost in raba tal v regiji
(vir: RRP Severne Primorske 2007 - 2013 - povzetek)

Večji del regije je podeželski s kmetijstvom kot gospodarsko dejavnostjo, ki je intenzivna predvsem na submediteranskem območju Zgornje Vipavske doline, Briške doline in Brd.

Drugačen, bolj socialno-kulturni pomen ima na višinskih območjih. Predvsem v Zgornjem Posočju in na Idrijsko-Cerkljanskem postaja kmetijstvo način življenja in dejavnik ohranjanja kulturne krajine.

Po podatkih Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je v regiji 51.507 ha kmetijskih zemljišč. Prevladujejo v Vipavski dolini in v ravninskih predelih doline reke Soče. Glede na oceno intenzivnosti rabe kmetijskih površin je 79 % površin v uporabi, 20 % zaraščenih, 1 % pa drugih neobdelanih površin. Največ je trajnih travnikov in pašnikov (60,8 %), sledijo vinogradi (9,4 %) ter

njive in vrtovi (7,87 %), najmanj pa je sadovnjakov (3%) in vinogradov (3%) (RRP Severne Primorske, 2006).

Gozdarstvo in s tem varstvo in urejanje gozdov so glede na gozdnatost regije zelo pomembni, saj gozd pokriva kar 63 % celotne površine regije, na območju pa prevladujejo bukova rastišča. Več kot polovica gozdov je v zasebni lasti. Na območju je trenutno 25,7 % državnih, 13,2 % občinskih in 61,2 % zasebnih gozdov. Na vsakem območju je več malih in srednjih podjetij oziroma samostojnih podjetnikov, ki se ukvarjajo z lesno dejavnostjo. Veliko lesne mase se izvozi v sosednjo Italijo.

Pozidanih je 8.731 ha zemljišč oziroma slabi 4 %. Dobrih 5 % je odprtih zemljišč brez oziroma z nepomembnim površinskim pokrovom, slabih 25 % je suhih odprtih zemljišč s posebnim površinskim pokrovom, ostalih rab je manj kot 2 % (RRP Severne Primorske, 2006).

Poselitev

Za regijo je značilna tudi razpršena poselitev – z izjemo regijskega in občinskih središč. Povprečna gostota poselitve je pod slovenskim povprečjem, in sicer 51 prebivalcev/km² (v Sloveniji 98 prebivalcev/km²). Izrazito redko poseljene so občine Bovec (9), Kobarid (23), Tolmin (32) in Cerkno (38 prebivalcev/km²). Število prebivalcev v regiji se je v primerjavi z letom 2000 zmanjšalo, ravno tako se manjša delež prebivalcev, mlajših od 14 let (14 % v letu 2011), nasprotno pa se delež prebivalcev, starejših od 64 let, povečuje (18 % v letu 2011) (RRP Severne Primorske, 2006).

Turizem

Regija privablja turiste z raznolikim naravnim okoljem, rekami Sočo, Idrijco, Nadižo in Vipavo, poleg tega pa so prisotni tudi številni sakralni objekti, gradovi, tehnični spomeniki, zgodovinski objekti ter ostanki prve svetovne vojne in rapalske meje, ki so idealna podlaga za razvoj posameznih turističnih dejavnosti. V prihodnosti se pričakuje porast turističnih proizvodov, ki jih ponujajo kulinarično-vinski, športno-rekreativni, verski, igralniški turizem in turizem, ki temelji na bogati kulturni in zgodovinski dediščini (RRP Severne Primorske, 2006).

Turistične nastanitvene zmogljivosti v regiji se v zadnjih letih stalno povečujejo. Struktura namestitvenih kapacitet je zelo raznolika, prevladujejo ležišča v kampih, planinskih, delavskih in mladinskih domovih, le četrtina ležišč pa je v hotelih in podobnih nastanitvenih objektih, kar kaže na turistično nerazvitost destinacije. V zadnjem obdobju je število gostov upadalo, vendar se je v lanskem letu število obiskov ponovno povečalo. Prevladujejo tuji gosti, domačih je približno 30 %. Podobno velja za število nočitev. Dolžina bivanja turistov je kratka, v povprečju malenkost več kot dva dni, in se v zadnjih letih ni bistveno spremenila. Za posamezne občine je prikazana na sliki 15 (RRP Severne Primorske, 2006).

Infrastruktura

Slika 15: Dolžina bivanja turistov (v dnevih)
(vir: RRP Severne Primorske 2007 - 2013 - povzetek)

Prometna dostopnost in prehodnost ter pokritost s prometnicami se zelo razlikujejo po posameznih podregijah; težaven je predvsem severni del regije, kjer je infrastruktura nezadostna. Potovalne hitrosti so močno pod povprečjem, problematične pa so tudi neurejene regionalne ceste skozi posamezna naselja, ki ogrožajo varnost prebivalcev. Za policentrični razvoj sta izrednega pomena predlog četrte razvojne osi in cestna povezava sever–jug (soški koridor). Železniška proga je enotirna in tehnično zastarela, v regiji pa sta tudi dve športni letališči (Ajdovščina in Bovec).

47 % skupne površine regije spada v območje Natura 2000, 12 % celotne površine regije je zavarovane in je izrednega pomena za ohranjanje raznolikosti žive in nežive narave. Za zavarovanje

v obliki regijskega parka je predlagan Trnovski gozd. Goriška statistična regija je med z vodnimi viri najbogatejšimi regijami v Sloveniji. Površinske tekoče vode so izrednega pomena za gospodarski razvoj, njihova kakovost je v regiji različna, vendar boljša od slovenskega povprečja (RRP Severne Primorske, 2006).

5.3 Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriška statistična regija)

Regionalni razvojni program (v nadaljevanju RRP) je temeljni programski in izvedbeni dokument na regionalni ravni, ki opredeljuje razvojne prednosti in priložnosti statistične (razvojne) regije, razvojno vizijo in strateške cilje za določeno obdobje ter strategijo za njihovo uresničitev. Regionalna raven, za katero se pripravlja razvojni program, je medobčinsko območje, ki je geografsko zaključeno, in se sooča s podobnimi razvojnimi problemi. Lahko (vendar pa ne nujno) se ujema tudi z območjem statistične regije. Z regionalnim razvojnim programom se na podlagi analize stanja in gibanj ter sektorskih razvojnih programov uskladijo razvojna predvidevanja in naloge države in občin na

področju gospodarskega, družbenega, prostorskega, okoljskega in kulturnega razvoja v regiji (ZSRR, 2005).

Regionalni razvojni program vsebuje **strateški in izvedbeni del**. Strateški del se pripravi za območje več občin ene ali več regij ter obravnava analizo dejanskega stanja in problemov, usklajuje razvojna predvidevanja sektorskih razvojnih programov ter določi skupne regionalne razvojne interese, strateške cilje in usmeritve občin. V izvedbeni del regionalnega razvojnega programa se vključijo razvojni projekti regionalnega in občinskega pomena z njihovim časovnim in finančnim ovrednotenjem, vključno z navedbo predvidenih virov financiranja in organiziranostjo za izvajanje regionalnega razvojnega programa (ZSRR, 2005).

Po ZSRR so cilji spodbujanja skladnega regionalnega razvoja naslednji:

- spodbujanje uravnoteženega gospodarskega, socialnega in prostorskega vidika razvoja;
- zmanjševanje razlik v gospodarski razvitosti in življenjskih možnostih med regijami, s poudarkom na celostnem pristopu k razvoju podeželja;
- preprečevanje nastajanja novih območij z večjimi razvojnimi problemi;
- ohranjanje poseljenosti na celotnem ozemlju Republike Slovenije ob upoštevanju policentričnega sistema poselitve;
- pospeševanje razvoja okolju prijaznega gospodarstva ter varovanja naravnih dobrin, naravne in kulturne dediščine ter drugega javnega dobra.

Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriške statistične regije) za obdobje 2007–2013 sta pripravila Regionalni razvojni svet Severne Primorske (v nadaljevanju: RRS Severne Primorske) in Posoški razvojni center (v nadaljevanju: RRA Posočje) v sodelovanju z lokalnimi razvojnimi agencijami, ki so prikazane na sliki 16. Zakonska podlaga za pripravo Regionalnega razvojnega programa sta *Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja* (ZSRR, Uradni list RS, št. 93/05) in *Uredba o regionalnih razvojnih programih* (Uradni list RS, št. 31/06).

Razvojna vizija regije se glasi: "Ljudje Severne Primorske (Goriške statistične regije) bomo spodbujali inovativnost, razvijali svoje kompetence in sodelovanje na vseh področjih življenja in dela. Okrepili bomo konkurenčnost gospodarstva, zagotovili trajnostni razvoj, varovanje in rabo naravnih danost, ohranili poseljenost podeželja ter visoko kakovost življenja na ravni razvitih evropskih regij" (RRP 2007–2013, 2006).

Strateški cilji Severne Primorske (Goriške statistične regije) v programskem obdobju 2007–2013 so:

- dvig inovativnosti gospodarstvu,
- nadaljnja širitev znanj in izobrazbene ravni prebivalcev, predvsem zaposlenih,
- dvig socialnega kapitala za nadaljnji razvoj podjetnosti in inovativnosti v gospodarstvu in življenju regije,
- razvoj odličnosti in konkurenčnosti v turizmu,
- ohranjanje poseljenosti podeželja,
- optimalno varstvo okolja in skladen prostorski razvoj,
- izboljšanje infrastrukturne opremljenosti regije.

Razvojne agencije Severne Primorske (Goriške statistične regije)

Slika 16: Razvojne agencije Severne Primorske - Goriške statistične regije (vir: RRP Severne Primorske 2007-2013)

Te cilje in razvojno vizijo bo regija uresničevala s programi, ukrepi in projekti v okviru petih razvojnih prioriteta (RRP 2007–2013, 2006):

- znanje za razvoj in podjetnost,
- inovativnost v gospodarstvu,
- odličnost v turizmu,
- celostni razvoj podeželja,
- trajnostni okoljski in prostorski razvoj ter infrastrukturna opremljenost regije.

V nadaljevanju bomo podrobneje predstavili še programski del RRP 2007–2013, in sicer predvsem prioriteta *Odličnost v turizmu* in *Celostni razvoj podeželja*.

5.3.1 Razvojna prioriteta 3: Odličnost v turizmu

Turizem pomeni za regijo perspektivno gospodarsko panogo, ki posredno in neposredno vključuje številne druge dejavnosti in se z njimi povezuje. Igralništvo je poleg doživljajskih športov še vedno eden izmed bolj razvitih turističnih proizvodov regije. Vseeno ima regija tudi druge, za razvoj turizma primerne potencialne (naravno okolje in dediščina, vino in kulinarika), ki so še premalo izkoriščeni. Pri nadaljnjem razvoju te panoge je treba najti ravnovesje med rabo in varovanjem okolja ter med kulturnimi in družbenimi značilnostmi.

Strateška cilja razvoja turizma v regiji sta doseganje odličnosti v turizmu in krepitev konkurenčnosti turističnega gospodarstva. Rezultati, ki jih želimo doseči, so večja kakovost turistične ponudbe, uveljavitev novih turističnih kapacitet in njihova večja zasedenost med letom ter zgrajena in prepoznavna identiteta regije.

Znotraj razvojne prioritete so določeni trije programi, vsak izmed njih določa svoje področje in cilje ter uvaja različne ukrepe, s katerimi želimo doseči zastavljene cilje.

Program 3.1 "Regionalna turistična destinacija Smaragdna pot" stremi k oblikovanju celovite in razpoznavne turistične destinacije, ki bo zagotavljala konkurenčno turistično ponudbo. Ta program določa štiri ukrepe:

- vzpostavljanje pogojev za koordiniran razvoj turizma v regiji,
- razvoj in promocijo strateških proizvodov Smaragdne poti,
- pospeševanje podjetništva v turizmu,
- ustvarjanje ugodnega naložbenega okolja, pridobivanje različnih virov financiranja in lobiranje.

S temi ukrepi poskušamo koordinirati razvoj turizma v regiji z vzpostavitvijo in zagonom destinacijske organizacije, zgraditi skupno blagovno znamko ter oblikovati in izvajati skupno promocijo. Poleg tega želimo tudi povečati prepoznavnost in konkurenčnost turistične ponudbe v regiji ter razviti kakovostne destinacijske turistične proizvode, kot so narava, šport in rekreacija, kulturna, zgodovinska, naravna in tehnična dediščina, vino in kulinarika ter igralništvo in zabava. Med cilje spadajo tudi spodbujanje podjetništva, razvoj dodatnih dejavnosti na kmetijah, ki so povezane s turizmom ter iskanje in usmerjanje tako domačih kot tudi mednarodnih finančnih sredstev v turistične programe.

Program 3.2 "Usposabljanje in izobraževanje v turizmu" poskuša dvigniti izobraženost in usposobljenost zaposlenih v turizmu, saj so prav ljudje najpomembnejši vir uspešnega delovanja v

turizmu. Program predvideva samo en ukrep, in sicer oblikovanje in izvajanje programov usposabljanj in izobraževanj kadrov v turizmu, ki jih v regiji opazno primanjkuje.

Program 3.3 "Zagotavljanje infrastrukturne opremljenosti regije za turizem" postavlja kot cilj izboljšanje prometne povezave in navezave na sosednje regije in države. Infrastrukturna opremljenost regije je bistvenega pomena za razvoj turizma, saj primerne povezave omogočajo povečanje števila turistov in izboljšanje turistične ponudbe.

Ukrepi, določeni s tem programom, so:

- izboljšanje prometnih povezav znotraj regije in dostopnosti navzven,
- investicije v obnovo in razvoj turistične infrastrukture.

Ključne usmeritve morajo zajemati predvsem ureditev cestne in železniške povezave znotraj regije ter povezavo s sosednjimi. Pomembno je tudi zagotavljanje sredstev za obnovo obstoječe in izgradnjo nove turistične infrastrukture. Investicije bodo prednostno usmerjene v vzpostavitev pogojev za delovanje managementa turistične destinacije Smaragdna pot ter izgradnjo zahtevnih kompleksov zimsko-športnega, zdravstveno-termalnega in kongresnega turizma, ki bo temeljil na primerni rabi naravnih danosti in obnovljivih virov energije v regiji.

5.3.2 Razvojna prioriteta 4: Celostni razvoj podeželja

Podeželje, z izjemo nekaj mestnih središč, je življenjski prostor večine prebivalcev regije, kljub temu pa se je število prebivalcev na podeželju v zadnjih tridesetih letih precej znižalo. Celostna usmeritev razvoja podeželja ne sme zajemati zgolj razvoja kmetijstva, vendar pa ga pri razvoju podeželja ne moremo izključiti, saj je od nekdaj oblikovalo podeželske prostore in kulturne krajine na določenem območju. Izseljavanje mladih, s tem povezano staranje prebivalstva ter problem propadanja mnogih kmetij in celo vasi narekuje organiziran pristop k ohranjanju poseljenosti podeželja. Podeželje je treba ustrezno opremiti za bivanje in razvoj podjetništva. Nerazvita skupna infrastruktura je predvsem za mlade prevelika pomanjkljivost, da bi se odločili za bivanje v odročnejših območjih. Po drugi strani pa so nižje cene nepremičnin in večja varnost bivanja na podeželju prednosti, ki jih velja izkoristiti in z izvajanjem spodbujevalnih ukrepov za mlade družine vplivati na dvig poseljenosti podeželja. Turizem je gospodarska panoga v vzponu, priložnost za trajnostni razvoj regije je v ekoturizmu in oblikovanju specifičnih turističnih programov, ki bodo vključevali posebnosti podeželja ter kmetijske pridelave in predelave tega območja.

Med pripravo dokumenta je odbor RRS za področje podeželja na podlagi izdelanih analiz sprejel odločitev, da se bodo v okviru te prednostne naloge podpirali trije programi, ki so ciljno usmerjeni v povečevanje privlačnosti podeželskega prostora tako za prebivalce kot tudi za obiskovalce, in sicer:

- program 4.1: Podjetnost in zaposlitvene možnosti na podeželju,
- program 4.2: Kakovost življenja na podeželju,
- program 4.3: Trajnostna raba naravnih danosti in ohranjanje kulturne dediščine.

Znotraj posameznih programov so bili določeni ukrepi, ki se bodo izvajali na celotnem območju regije in bodo namenjeni različnim ciljnim skupinam prebivalstva in institucijam na podeželju katerih namen je okrepiti ekonomsko moč posameznih skupin in ustvariti ugodne pogoje za bivanje, vse to ob upoštevanju trajnostnih načel razvoja. Glavni učinek spodbujanja celostnega razvoja podeželja bo dvig splošne ravni privlačnosti posameznih podeželskih prostorov v regiji, kar bo vplivalo na ohranitev in obenem dvig poseljenosti teh območij, na drugi strani pa tudi na povečan obisk. Rezultati se bodo kazali v dvigu ekonomske moči podeželskega prebivalstva, in tudi v samem izgledu podeželskih območij.

Program 4.1: Podjetnost in zaposlitvene možnosti na podeželju

Cilji programa so aktiviranje podjetniških potencialov na podeželju, krepitev ekonomske moči prebivalstva, oblikovanje tržno zanimivih proizvodov ter preprečevanje izseljevanja mladih in izobraženih prebivalcev.

Ukrepi, ki jih program predvideva, so:

- usposabljanje in krepitev podjetnosti na podeželju,
- razvoj, povezovanje in trženje lokalnih pridelkov in izdelkov podeželja,
- razvoj naravi prijaznega kmetovanja,
- razvoj obrtne, turistične in druge ponudbe na podeželju,
- konkurenčnost kmetijstva, gozdarstva in agroživilske industrije.

Težave na podeželju se kažejo predvsem kot pomanjkanje samoiniciativnosti in motivacije prebivalstva za aktivno delovanje v smeri lastnega osebnega in poklicnega razvoja, nezadostno razvito trženje lokalnih pridelkov in izdelkov ter neupoštevanje načela trajnostnega razvoja in potrebe po ohranjanju okolja. Priložnosti pa se kažejo v razvoju ekoturizma na podeželju, kar nakazuje potrebo po izvajanju ukrepov, ki bodo ciljno usmerjeni v ustvarjanje novih delovnih mest oziroma različnih oblik zaposlitve in bodo tako izboljševali ekonomsko stanje podeželskega prebivalstva. Program se vsebinsko veže na krepitev in povečevanje večnamenske vloge kmetijstva, nagovarja nosilce kmetijskih dejavnosti, obstoječe in potencialne nosilce dopolnilnih dejavnosti na kmetijah ter obstoječe in potencialne nosilce podjetniških idej na podeželju.

Program 4.2: Kakovost življenja na podeželju

Cilji programa so zagotoviti stimulatívno ozračje za bivanje in delo, investicije v gradnjo, obnovo in vzdrževanje infrastrukture ter spodbujati družabne in društvene dejavnosti na podeželju.

Ukrepi, ki se bodo izvajali, so:

- obnova in ureditev vasi ter posodabljanje in vzpostavljanje lokalne infrastrukture,
- večnamenski objekti, informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT), telecentri na podeželju,
- vzpostavitev oskrbnih funkcij naselij,
- spodbujanje kulturnih in društvenih dejavnosti.

Večina prebivalcev na podeželju se danes ne preživlja več s kmetijstvom, poleg tega postaja podeželje vse privlačnejše za življenje, delo in sprostitev. Vendar podeželje brez ustrezne infrastrukture ne more izkoristiti prednosti, ki jih ima v primerjavi z urbanim okoljem. S pomočjo nujno potrebnih investicij v infrastrukturo se poskušajo ustvariti potrebni pogoji za nadaljnji razvoj in višjo kakovost bivanja ter dodatne možnosti za delo na podeželju, obenem pa tudi vzpostavitev infrastrukture, ki bo omogočala ohranjanje perspektivnih kmetijskih dejavnosti posameznih območij v regiji.

Program 4.3: Trajnostna raba naravnih danosti in ohranjanje kulturne dediščine

Cilji programa so ohranitev in trajnostna raba naravne in kulturne dediščine, ohranitev okolja in optimizacija stroškov bivanja na podeželju.

Ukrepi znotraj tega programa so:

- trajnostna raba obnovljivih virov energije,
- izboljševanje gospodarske vrednosti gozdov,
- revitalizacija objektov in spomenikov kulturne dediščine ter ohranjanje ljudskega izročila in identitete podeželja,
- ohranjanje narave in kulturne krajine.

Naravne danosti v regiji, posebej obsežna gozdna bogastva, narekujejo potrebo po trajnostnem načinu gospodarjenja. Investicije v izkoriščanje biomase in ostalih obnovljivih virov energije pomenijo potenciale tako v podjetniškem kot tudi v okoljevarstvenem smislu. Znotraj programa se bo poleg ukrepov, ki bodo podpirali trajnostno rabo obnovljivih virov energije in izboljševali gospodarsko vrednost gozdov, podpirali tudi ukrepi, ki ohranjajo kulturno dediščino podeželja. Ta namreč pomembno oblikuje imidž določenega območja, zato je ohranjanje in obnavljanje tako materialne kot nesnovne dediščine (ljudsko izročilo) nujno. Kmetijska dejavnost ima poleg svoje osnovne funkcije tudi pomembno okoljsko, prostorsko in estetsko funkcijo. Z opuščanjem kmetijske rabe se mnoga

zemljišča zaraščajo, kar slabo vpliva na izgled, zato bo program spodbujal tudi ukrepe ohranjanja videza kulturne krajine in ostale ukrepe ohranjanja narave.

5.4 Goriška brda

Goriška brda so samostojna, geografsko in zemljepisno zaključena enota. So trikratna mejna krajina: zaradi državne in narodnostne meje ter stika gričevja in ravninskega sveta. Območje je naravno omejeno s treh strani. Na severu ga zapira visoko sleme Korada, vzhodna meja pa teče po apneniškem slemenu med hriboma Korada in Sabotin, ki ločuje Brda od Spodnje Soške doline. Na zahodnem delu teče naravna meja po reki Idriji, ki loči gričevnato krajino Brd od Furlanske nižine (Fikfak, 2008).

Goriška brda so najbolj sredozemski del slovenskega dela Posočja in so dokaj enotna pokrajina. Domačini razlikujejo zahodna in vzhodna Brda, še bolj pogosto pa Zgornja in Spodnja Brda. Druga razmejitev temelji na razlikah v nadmorski višini, kamninski sestavi, naklonih površja, podnebnih značilnostih, prsti in posledično v kmetijskih kulturah; v Zgornjih brdih so razmere za preživljanje bistveno težje, in ne omogočajo uspešnega prilagajanja kmetijstva načelom sodobne tržne pridelave.

Naravnogeografsko so Goriška brda izrazito omejena s treh strani. Na severu jih zapira Korada (812 m), južni rob Kambreškega. Vzhodna meja teče po apneniškem slemenu med Korado in Sabotinom (609 m), ki Brda loči od Spodnje Soške doline. Vse do izgradnje »osimske« podsabotinske ceste leta 1986 je prek prevala na območju Vrhovelj pri Kojskem vodila glavna prometna žila z matično domovino ter njenimi zaposlitvenimi in urbanimi središči, ki so nadomestila po 2. svetovni vojni odtujeno naravno središče - Gorico. Na zahodu teče naravna meja po rečici Idriji, onstran katere se širi prostrana Furlanska nižina. Na jugu je razmejitev manj izrazita in gričevnata slemena se polagoma spuščajo v Furlansko nižino oziroma njen skrajni vzhodni odrastek, Goriško ravan (Ažman Momirski, 2008).

Območje občine Brda s 5685 prebivalci na 72 km² sodi med manjše slovenske občine. Povprečna gostota je 98 prebivalcev/km², z velikimi razlikami med poseljenostjo Zgornjih Brd, kjer je gostota 13,9 prebivalca/km², in Spodnjih Brd s 102,6 prebivalca/km².

Nizko flišno gričevje Goriških brd je razcepljeno v več proti jugu in Furlanski nižini nagnjenih širokih slemen, ki pod vplivom sredozemskega podnebja in rodovitne prsti nudijo dobre pogoje za vinogradništvo in sadjarstvo. Na severu preidejo Brda preko slemena med Sabotinom in Korado v flišno Kambreško hribovje, ki se strmo spušča v Spodnjo Soško dolino. Krajino zaznamujejo tudi erozijsko delovanje številnih rečic in potokov: Birše, Oblenča, Reke, Korena, Kožbanjščka, Vedrijanščka, Imenjščice, Pevnice in drugih. Goriška Brda so najsevernejše submediteransko območje v Sloveniji s povprečno 1500 mm padavin na leto, poletja so vroča in suha z značilnimi

poletnimi nevihtami. Kar 217 dni na leto je temperatura nad 10 °C. Zgornja Brda so pretežno gozdnata (čez 60%), s sestoji hrasta, robinije in gabra, v Spodnjih Brdih pa prevladujejo kmetijska zemljišča (OPN občine Brda, 2011).

5.4.1 Kratka zgodovina

Območje Goriških brd so skozi čas poseljevali različni narodi in lastile so si jih različne države, posledica tega pa je burna in zanimiva zgodovina. Slovenska poselitev je že v 7. stoletju segla do roba Furlanske nižine in se do danes ni bistveno spremenila. Brici so ohranili slovenstvo in se le malo mešali s sosednjimi Furlani, čeprav je prek njihovega ozemlja tekla dolgoletna meja med Beneško republiko in avstrijskimi deželami, po zedinjenju Italije in nastanku Avstro-Ogrske pa med slednjima (Ažman Momirski, 2008).

Goriška brda so bila poseljena že v rimski dobi. Na obstoj zaselkov ali večjih gospodarskih enot (tako imenovane vile rustice) v obdobju Rimskega imperija je v Goriških brdih mogoče sklepati na podlagi arheoloških najdb v Ceglem, Neblem, Gonjačah, Golem Brdu, Kozarnem in Šmartnem (Ažman Momirski, 2008). Rimljani so na tem območju ustvarili bogate kmetije in v njihovem času se je razširila v Brda vinska trta (Fikfak, 2008).

V srednjem veku se je s prihodom Slovanov, Langobardov in Obrov poselitev v Goriških brdih zgostila. V tem času se je izoblikovala narodnostna meja, ki se do danes skorajda ni spremenila. Ves visoki in pozni srednji vek so bila Goriška brda razmejena med avstrijskimi deželami in ozemljem Benečanov. Prav zato so nastale številne utrdbe in gradovi, ter utrjene vasi (Ažman Momirski, 2008).

Leta 1277 je območje Brd prešlo v posest goriških grofov. Zadnji goriški grof je leta 1500 vsa posestva prepustil Habsburški monarhiji. Brda so postala mejno območje med Habsburžani in Benečani, med katerimi so potekale obdobje vojne. Bitke so se v večji meri odvijale v južnem in osrednjem predelu Brd. Z izjemo kratkotrajnega obdobja, ko je območje zasedel Napoleon so Brda ostala pod avstrijsko nadvlado vse do 1. svetovne vojne (www.info-brda.net).

Med prvo svetovno vojno so Brda prešla pod Kraljevino Italijo. Konec druge svetovne vojne je prinesel delitev območja: del Brd je prešel pod takratno Jugoslavijo, del pod Italijo (današnji Collio). Delitev je postala dokončna leta 1975 s podpisom Osimskega sporazuma. Poleg vzpostavitve mejnih prehodov je bil eden pomembnejših ukrepov za Brda izgradnja sabotinske (osimske) ceste leta 1985, ki delno poteka po slovenskem, delno po italijanskem ozemlju. Do tega leta je bil dostop do Brd zelo težak, saj je v Brda po slovenskem ozemlju vodila samo ena strma in vijugasta cesta iz Plav. S samostojnostjo Slovenije in njenim vstopom v Evropsko unijo so se medsosedski odnosi z Italijo bistveno izboljšali (www.info-brda.net).

5.4.2 Naravne danosti in primarna raba prostora

Relief in klima

Nizko flišno gričevje Goriških Brd je razcepljeno v več, proti jugu in Furlanski nižini nagnjenih širokih slemen, ki pod vplivom sredozemskega podnebja in rodovitne prsti nudijo dobre pogoje za vinogradništvo in sadjarstvo. V smeri od juga proti severu si sledijo tri glavna slemena. Od njih se odcepljajo številna manjša, tako da je celotna pokrajina preprežena s slemeni, ločenimi z vmesnimi dolinami (OPN občine Brda, 2011). Relief je prikazan na sliki 17.

Prvo sleme poteka na zahodu, vzdolž Idrije do naselja Sv. Helena. Pri Vrhovljah se odcepi drugo sleme, ki se že pri Gonjačah nad Šmartnim razcepi. Zahodni krak se nadaljuje proti Medani in ima pri Dobrovem dolg odrastek proti zahodu oziroma proti jugu v Krminsko goro (274 m).

Vzhodni krak gre prek Števerjana na Kalvarijo, kjer se čez Soško dolino nadaljuje v Kostanjevico in naprej v Brda. Hrbtenica slemena je že omenjeni antiklinalni hrbet Korada–Sabotin. Vse tri odrastke medsebojno ločijo trije glavni briški vodotoki: Reka s pritokom Kožbanjščkom, Birša s pritokom Oblenčem in Pevmica s pritokom Grojnico (Perko, 1998).

Goriška brda se polagoma vzpenjajo v smeri od juga proti severu, vendar slemena šele v srednjem delu presežejo nadmorsko višino 300 m (Mejnik, 321 m), v severnem delu, kjer neizrazito prehajajo v višje Kambreško, pa tudi 400 in celo 500 m (Vrh Brščica, 429 m; Vrh, 508 m).

Goriška brda so na široko odprta proti morju in izpostavljena njegovim podnebnim vplivom. Jadransko morje je namreč oddaljeno le okrog 20 km in ga lahko vidimo že z razgledišč na višjih vzpetinah, saj je med Brdi in Jadranom samo ravna Soška ravan. Višje hribovje na severu in tudi nekoliko privzdignjeno apneniško sleme na vzhodu varujeta Brda pred mrzlimi severnimi vetrovi in vdori najhujšega mraza. Zaradi izpostavljenosti proti jugu in zahodu prevladuje toplo in sončno podnebje, ki le za malenkost zaostaja za tistim na ravnini ob morju. Prevladujejo jugozahodni vetrovi, ki dovajajo topel in vlažen zrak. Visok zračni pritisk v zaledju povzroča tudi burjo, ki pa je v primerjavi z Vipavsko dolino manj izrazita. Bolj nevarne so pomladanske pozebe, ki se pojavljajo ob obsežnejših vdorih hladnega zraka v anticiklonalnem vremenskem tipu in – kljub temu da so Brda med slovenskimi pokrajinami z najbolj izrazitimi sredozemskimi potezami – opozarjajo, da je ločnica s celinskim podnebjem zelo blizu.

Proučevanje podnebja v Goriških brdih otežuje pomanjkanje primerljivih podatkov. Vedrijan, edina meteorološka postaja najvišjega reda, ima na razpolago le podatke za obdobje med letoma 1961 in 1980. Ta dvajsetletni niz ni povsem primerljiv s postajami s sklenjenimi tridesetletnimi opazovalnimi nizi, ki edini veljajo za znanstveno neoporečne. Srednja letna temperatura je 12,4 °C. Povprečna januarska temperatura v Vedrijanu je 3,9 °C in je celo višja od tiste v Novi Gorici (3,6 °C). Najtoplejši

mesec je julij z 21,1 °C povprečne temperature. Tako sta tudi povprečni letna in srednja julijska temperatura v Vedrijanu v primerljivem obdobju višji kot v Novi Gorici (Perko, 1998).

Slika 17: Relief občine Brda (vir: <http://rkg.gov.si>, 2012)

Količina padavin narašča od morja proti notranjosti in z naraščanjem nadmorske višine. Vedrijan dobiva po podatkih za obdobje 1971–1980 letno 1695 mm moče, Nova Gorica pa le 1538 mm. Višek padavin je v jesenskem času (november). Spomladi količina neprestano narašča in je najvišja v juliju, kar je zelo pomembno za kmetovanje (Perko, 1998).

Hidrografija

Večina briških vodotokov (slika 18) so manjši potoki, edino Reka, Kožbanjšček, Birša in Pevmica so nekoliko večji in bolj vodnati. Zato domačini večino vodotokov navadno imenujejo kar "potok". Zaradi neprepustnega fliša je rečna mreža zelo gosta, kar 1,9 km/km². Ker so vodotoki kratki in brez obsežnega padavinskega zaledja, je njihova vodnatost odvisna od količine padavin. Mnogi med njimi v sušnih poletnih mesecih, nekateri pa tudi pozimi, popolnoma presahnejo, njihove struge pa se ponovno napolnijo ob obilnejših padavinah (Perko, 1998).

Dolinska dna so ob obilnih padavinah izpostavljena poplavam, ki imajo hudourniški značaj. Poplavne vode hitro narasejo in se tudi hitro umaknejo. Zaradi neprepustnega flišnega površja padavinska voda naglo odteka in marsikje nastajajo gole, hudourniške struge in strmi erozijski žlebovi. Briški vodotoki so večinoma še vedno dokaj čisti, čeprav je na določenih odsekih zaznavna precejšnja onesnaženost. Vsi potoki v spodnjem toku običajno tečejo po ilovnati naplavini, ki je ponekod preveč mokrotna za intenzivnejšo kmetijsko obdelavo. Gradivo dobavljata erozija prsti in globinska erozija, ki je zelo močna zlasti v povirnih delih (Ažman Momirski, 2008).

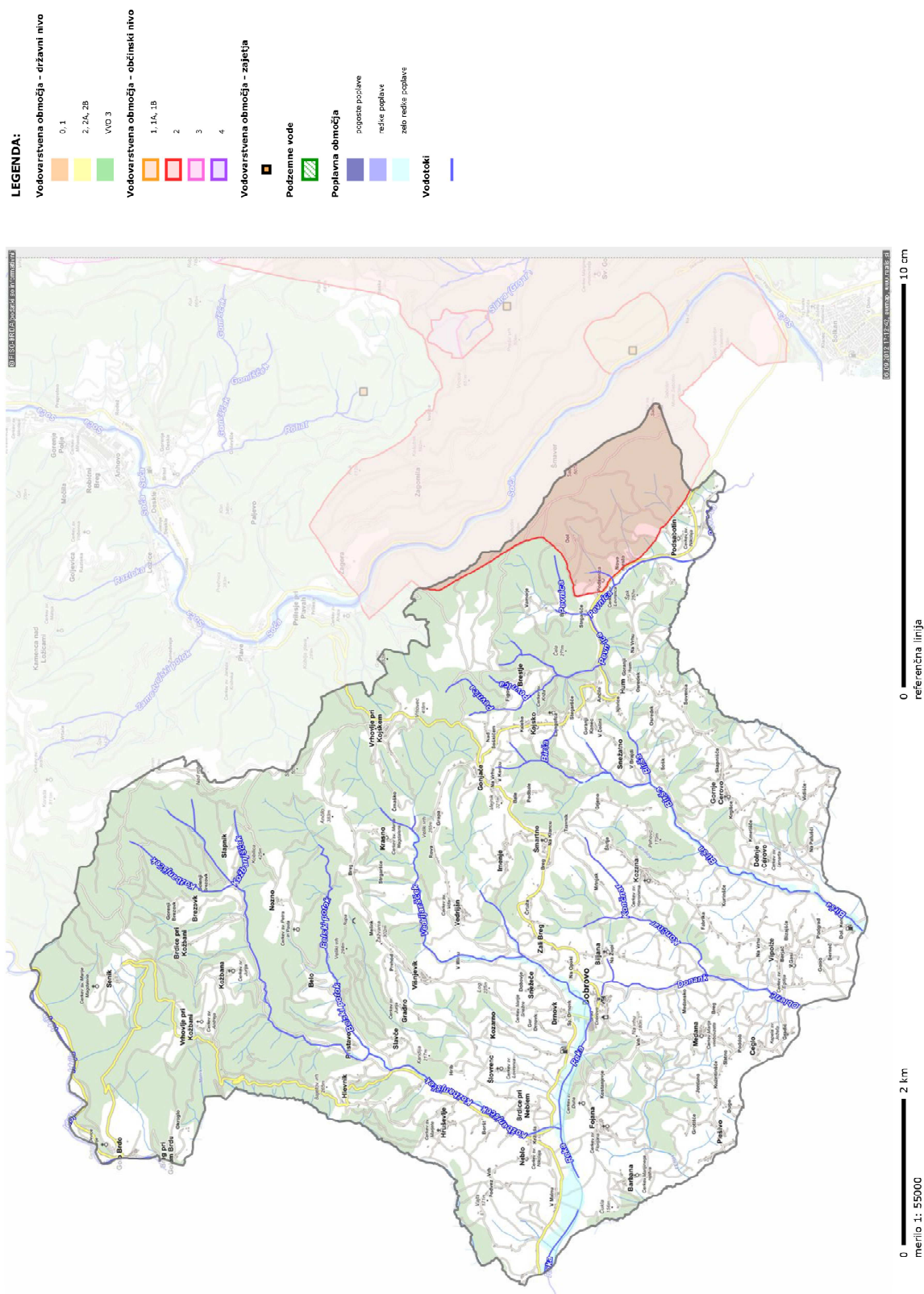
Vegetacija in raba prostora

V grobem lahko prsti v Goriških brdih delimo na evterična rjava tla na flišu ter rendzine na apnencih. Prav značilnosti prsti in podnebja najbolj vplivajo na naravno rastje. Skladno s tem se v Goriških brdih pojavljata dve temeljni rastlinski formaciji: višji deli in seveda Korada nad njimi so zajeda srednjeevropske flore, ki se s posameznimi vrstami nadaljuje daleč v Furlansko nižino, nižji del pa pripada pontsko-ilirski flori, pomešani s sredozemskimi prvinami (Perko, 1998).

Prvotna rastlinska odeja je bil po vsej verjetnosti kraški gozd, ki je doživel prve posege človeka že v rimski dobi. Obdelovanje je ta svetli gozd skrčilo na severna in v manjši meri na zahodna pobočja slemen. V Zgornjih brdih je ostal gozd neizkrčen povsod, kjer je bilo zemljišče premalo kakovostno za obdelavo (Ažman Momirski, 2008).

Zdaj gozd porašča še dve petini površja. Glavnina naravnega gozda pripada primorskemu gozdu ter grmiščem hrasta puhavca in črnega gabra. Na severu prehaja v primorski gozd hrasta gradna, bukve in jesenske vilovine. V dolinah ob potokih prevladuje črna jelša in črni topol. Najpomembnejše drevo ilirskega gozda je kostanj, ki mu zelo ustrezajo razmere v Zgornjih brdih. V 19. stoletju se je pojavila robinija, ki so jo domačini razširjali zaradi zelo dobrega lesa za kolje. Borovih gozdov je malo in so brez izjeme umetno zasajeni. V predelih, ki so dobro zaščiteni pred vetrom, se v večjem obsegu pojavlja cipresa (Perko, 1998).

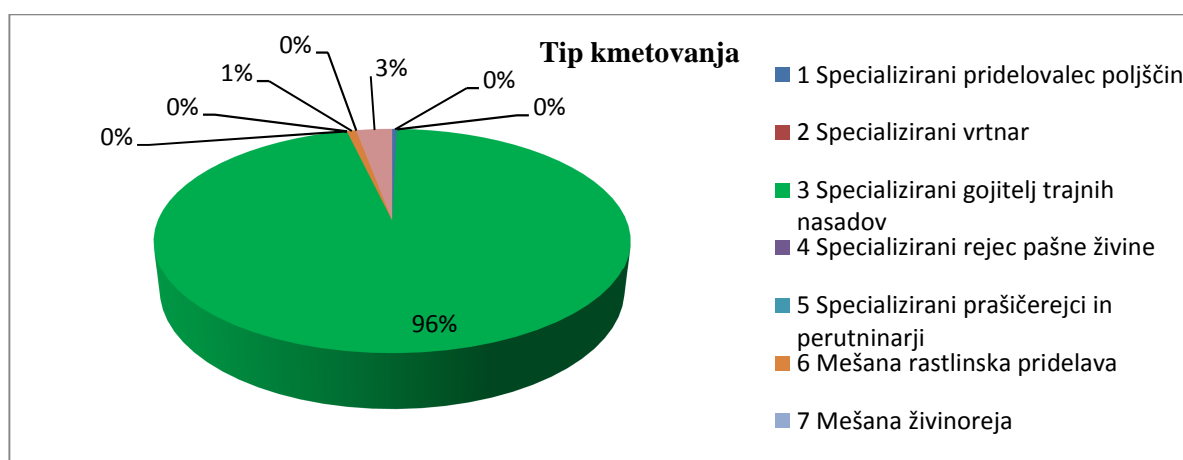
Gozd v Brdih je bil v tolikšni meri iztrebljen, da se je sredi 20. stoletja pravzaprav pojavljal le še v obliki osamljenih zaplat. Sklenjeno se je ohranil le tam, kjer je bil v lasti grofovske veleposesti, ki ga je obvarovala pred poseko. Na začetku tretjega tisočletja se njegov delež nezadržno bliža polovici briškega ozemlja, saj gozdovi poraščajo že 48,2 % površja. Pogled na zemljevid razširjenosti gozdov razkriva, da so se gozdovi še najbolj razrasli v severnem in vzhodnem delu obravnavane pokrajine, kjer so se razširili na račun opuščanja obdelave manj kakovostnih in od naselij bolj oddaljenih kmetijskih zemljišč (Ažman Momirski, 2008).

Slika 18: Vodotoki v občini Brda (vir: www.geoprostor.net)

Najpomembnejša gospodarska panoga v Goriških brdih je še vedno kmetijstvo. Znotraj njega je tradicionalno najbolj pomembna vloga vinogradništva in sadjarstva. Vloga ostalih gospodarskih panog je z izjemo porajajoče se obrti zanemarljiva. Kmečka posest je zelo razdrobljena in medsebojno prepletena, kar je predvsem posledica zgodnje in strnjene naselitve (Ažman Momirski, 2008). Grafikon 1 prikazuje kmetijska gospodarstva glede na tip kmetovanja. Leta 2010 je bilo tako skupno 792 kmetijskih gospodarstev, od tega so se 3 opredelila kot specializiran pridelovalec poljščin, 755 kot specializirani gojitelj trajnih nasadov, 6 kot mešana rastlinska pridelava in 23 kot mešana rastlinska pridelava in živinoreja. Očitno je, da prevladujejo trajni nasadi, kamor prištevamo vinograde, sadovnjake in oljčnike.

Grafikon 1: Delitev kmetovanja po tipih v Občini Brda (vir: www.stat.si, 2012)

Danes vinogradi prekrivajo 17,6 % celotne površine občine Brda. Glavno vinogradniško območje je v Spodnjih Brdih in se nadaljuje tudi v reliefno primeren svet osrednjih Brd. Proti severu in vzhodu se pomen vinogradništva zmanjšuje. Tako imamo v Zgornjih Brdih manj kot 5 % zemljišč z vinogradi, ki so le na redkih terasah in pomešani med njivske kulture (Perko, 1998).

Med sadnimi drevesi zaseda najpomembnejše mesto češnja. Najdemo jo na celotnem ozemlju Brd in predstavlja okrog 40 % vsega sadnega drevja. Med italijansko nadvlado so se uveljavile breskve, pomembne pa so tudi marelice, hruške, slive in fige. Poleg tega se veliko kmetov ukvarja tudi z oljkarstvom in čebelarstvom. Raba tal je prikazana na sliki 19.

Naravne vrednote

Med naravne vrednote, ki so prikazane na sliki 20, lahko štejemo kar terasasto pokrajino samo. Kulturne terase, ki se vijajo okrog gričev, prekrivajo kar 30 odstotkov celotne površine Brd in predstavljajo več kot 80 % vseh vinogradov na terasah v Sloveniji. V območje Natura 2000 je vključen del porečja potoka Kožbanjšček, kjer najdemo naravni habitat kačjega pastirja veliki studenčar in metulja črtasti medvedek. Deroča voda tega potoka je v soteski Krčnik ustvarila naravni kamniti most, ki je prava naravna redkost na slovenskem ozemlju. Sam most je dolg približno 5

metrov in debel dober meter. Nekoliko nižje ob potoku so v visokih skalnih stenah izoblikovani trije tolmuni, po domače Kotline.

Goriška brda močno zaznamujeta dva hriba. Prvi, Sabotin, je v zgodovino zapisan kot prizorišče krvavih bitk v prvi svetovni vojni. Danes na to obdobje zgodovine spominjajo številni jarki in kaverne ter park miru, posvečen žrtvam 22 različnih narodnosti, ki so tu izgubile življenje. Drugi, Korada, je najvišji del Brd z 812 metri nadmorske višine in spada med ekološko pomembna območja.

Naselja

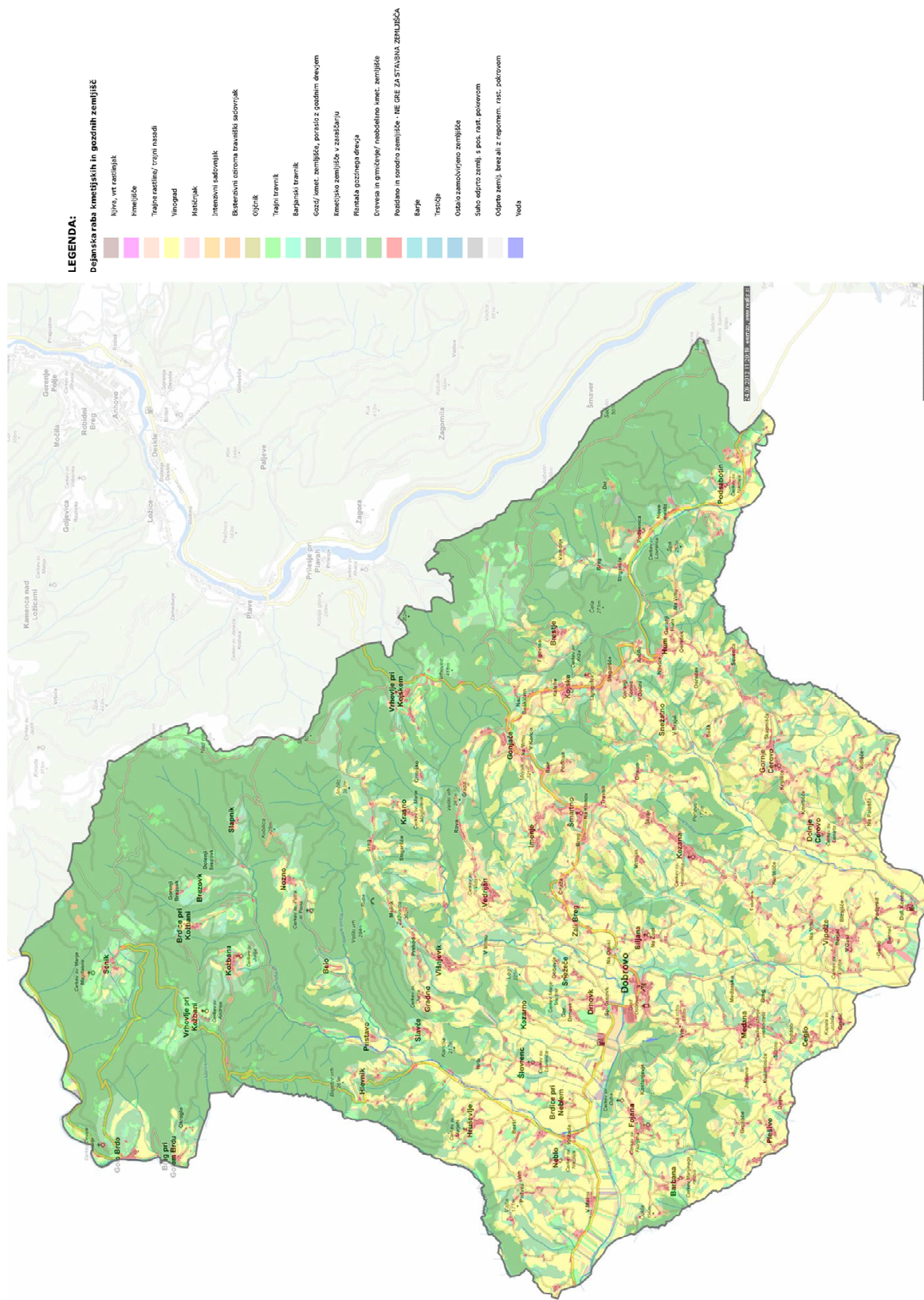
Goriška brda so bila poseljena že v rimski dobi. Slovenska poselitev je segala do roba Furlanske nižine in se do danes ni bistveno spremenila (Perko, 1998). Avtohtoni poselitveni vzorec Brd je heterogen in ga sestavljajo gručasta naselja, slemenska poselitev, posamezne večje domačije in novejša razložena poselitev. Za poselitev v Brdih je značilna podrejenost vinogradništvu, saj je prav kakovost in primernost zemljišč za vinograde bistveno vplivala na poselitveni vzorec. Novejši razvoj je začel spreminjati avtohtoni poselitveni vzorec; stopnja spreminjanja je v posameznih predelih različna (OPN občine Brda, 2011).

Goriška brda sestavlja skupno 45 naselij, ki so praviloma majhna. Leta 2011 jih je 22 imelo manj kot 100 prebivalcev, 18 pa med 100 in 300. Le na Dobrovem, v Kozani, Vipolžah, Humu in Gornjem Cerovem je živelo več kot 300 ljudi (Ažman Momirski, 2008).

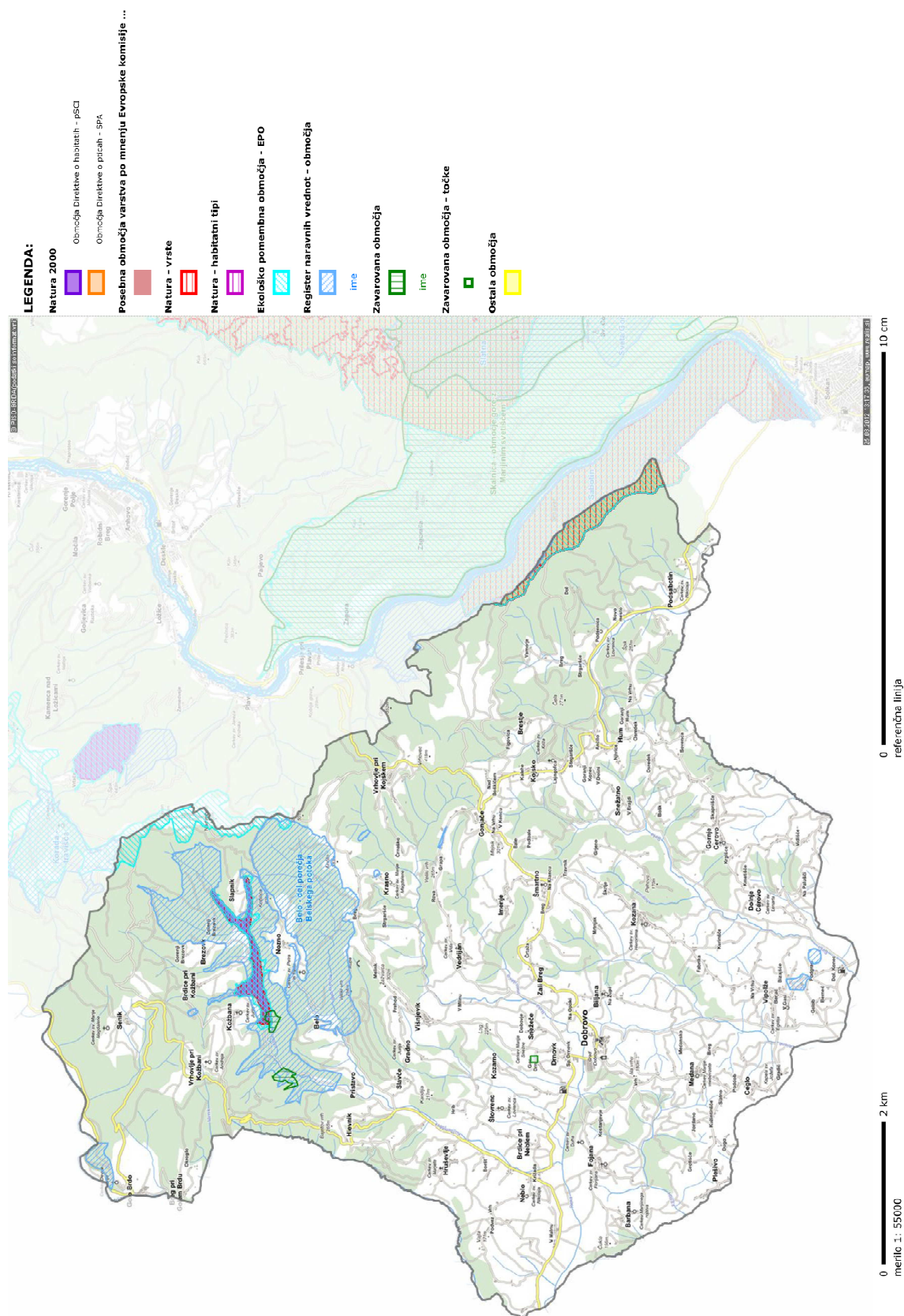
Naselbine običajno delimo, glede na njihov fizični značaj, na naselje, vas, zaselek ali samotno kmetijo. Velikokrat so ti pojmi povezani s številom prebivalcev posamezne naselbine. Pri sami kategorizaciji so pomembni tudi drugi faktorji, kot so razvoj, izoblikovanost, odnosi s prostorom, spreminjanje števila prebivalstva skozi čas (Fikfak, 2008). Pojmi kmetija, zaselek, vas in naselje so štirje ključni prostorski pojavi, ki so prepoznavni v vsaki deželi sveta, vsak od njih pa je povezan z regionalno posebnostjo, zato se definicije razlikujejo glede na lokalno pojavnost (Roberts, 1996, cit. po Fikfak, 2008).

Kmetija je osnovni in najpomembnejši pojem in pomeni postavitvev kmetijskih objektov okoli žarišča, centralnega prostora posamezne individualne enote kmečkega kompleksa. Skupina objektov vsebuje naslednje namenske površine: stanovanjsko enoto ali več posameznih stanovanjskih enot (večgeneracijska kmetija, prostori za najeto delovno silo), objekt za živali, shrambni objekt, delovna območja, dvorišče. Kmečki kompleks je neposredno povezan s človekom in njegovim delovanjem (Fikfak, 2008).

Zaselek je naselbina, ki pomeni večjo skupino kot posamezna kmetija, hkrati pa je manjši od vzorca, kot je vas. V preteklosti je bila to naselbina s prebivalci, ki so bili med seboj sorodstveno povezani. Zaselek se je skozi čas najverjetneje razvil iz samotne kmetije, iz njega pa se je nato razvila vas.

Slika 19: Raba tal v Goriških brdih leta 2005 (vir: OPN Brda, 2011).

Slika 20: Območja naravnih vrednot (vir: www.geoprostor.net, 2012)

Definiramo ga lahko s tremi značilnostmi: je relativno majhen, običajno je administrativno povezan s sosednjo, večjo naselbino, ima majhno število storitvenih dejavnosti, oziroma jih največkrat sploh nima.

Vas je manjši vzorec, katerega prebivalci so se v času postavitve naselbine večinoma ukvarjali s kmetijstvom. Vasi so se pod vplivom razvoja in vnašanja novih dejavnosti razširile ali pomanjšale, predvsem zaradi vpliva industrializacije, prometnih komunikacij ter družbenopolitičnih sprememb. Pojem vasi je danes povezan predvsem s tradicionalno funkcijo naselbine, saj nekatere vasi skoraj nimajo več kmečkih prebivalcev (Fikfak, 2008).

Naselje je najbolj splošen prostorski vzorec, ki zajema vse naselbinske oblike večje od zaselka in manjše od mesta, v katerih pa se prebivalci, v nasprotju z vasjo, večinoma ne ukvarjajo več s kmetijstvom. Naselja imajo lahko manjše število objektov in prebivalcev, vendar imajo pretrgano funkcionalno vez s prostorom. V preteklosti so bila ustanovljena za izgradnjo podpore trgovanju (Fikfak, 2008).

Današnja razporeditev naselij v Goriških brdih prikazuje zanimiv način kolonizacije. Vsa večja naselja so prvotne naselbine. Gre za velike gručaste vasi na slemenih, običajno v pravem sredozemskem neredu stisnjene na majhnem prostoru, kar je še posebno izrazito tam, kjer je bilo naselje nekoč utrjeno. Med večjimi vasmi so manjši zaselki, ki so ravno tako zgrajeni v obliki gruči; nekateri med njimi so pozneje postali samostojna naselja. Kolonizacija z zaselki je verjetno enako stara, a omejena na za poselitev manj ugodne naravne razmere. Pozneje se je prebivalstvo iz večjih vasi in zaselkov razpršilo po preostalem, za poselitev primernem zemljišču.

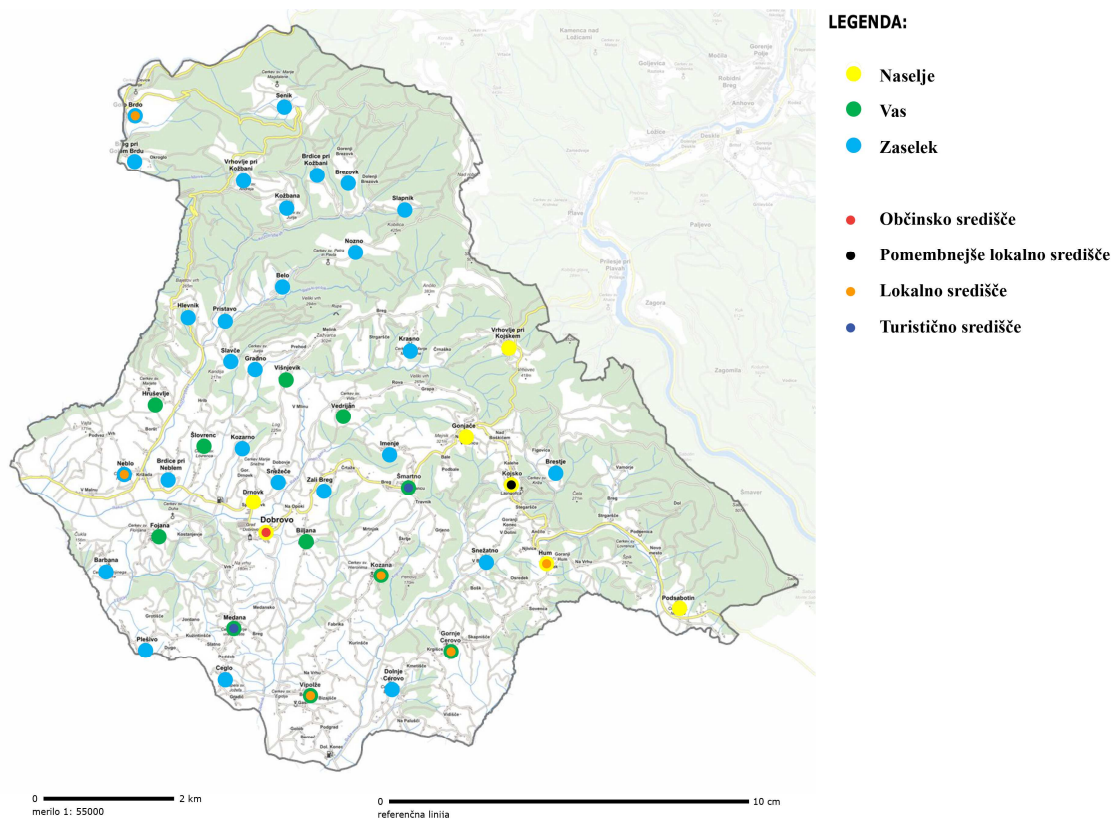
Drugačna od obeh starejših kolonizacijskih oblik je mlajša poselitev, ki je potekala tudi še po končani 2. svetovni vojni. Zanje so značilne samotne kmetije, umeščene na območjih med starejšimi vasmi in zaselki. Mlajšega nastanka so tudi nekateri zaselki, ki sprva navadno niso šteli več od treh do sedmih hiš. Povsem nov značaj ima najsodobnejša "kolonizacija", za katero je značilno razraščanje naselij in zaselkov navzven z novogradnjami, mnogimi arhitekturno problematičnimi. Zajela je zlasti prometno dobro povezana območja, za katera so značilne tudi gospodarska stabilnost in ugodne demografske razmere (Ažman Momirski, 2008). Hierarhija in tipologija naselbin sta prikazani na slikah 21 in 22.

Prebivalstvo in drugi demografski kazalniki

Prvi zanesljivi podatki o številu prebivalcev v slovenskih pokrajinah so na voljo šele za obdobje druge polovice 19. stoletja, ko so se začela avstrijska štetja prebivalstva. Od takrat naprej je splošna tendenca demografskega razvoja Goriških brd stagniranje ali zmanjševanje števila prebivalcev, ki je bilo še zlasti izrazito med letoma 1910 in 1981, ko se je briško prebivalstvo skoraj prepolovilo. Vzroki so predvsem v odseljevanju, ki so mu botrovale tudi politične razmere, predvsem spreminjanje državne pripadnosti območja.

Po podatkih za prvo polovico leta 2012 živi v Brdih 5761 ljudi, 2862 je moških in 2899 je žensk. Grafikon 2 prikazujeta gibanje števila prebivalstva v Sloveniji in Občini Brda za obdobje med letoma 1999 in 2011. V tem obdobju se je število prebivalcev Slovenije stalno večalo, medtem ko se je v Goriških brdih število prebivalcev zmanjševalo do leta 2008. Do leta 2010 se je nato število prebivalcev precej povečalo, v zadnjih dveh letih pa ponovno rahlo upada (vir: www.stat.si, 2012).

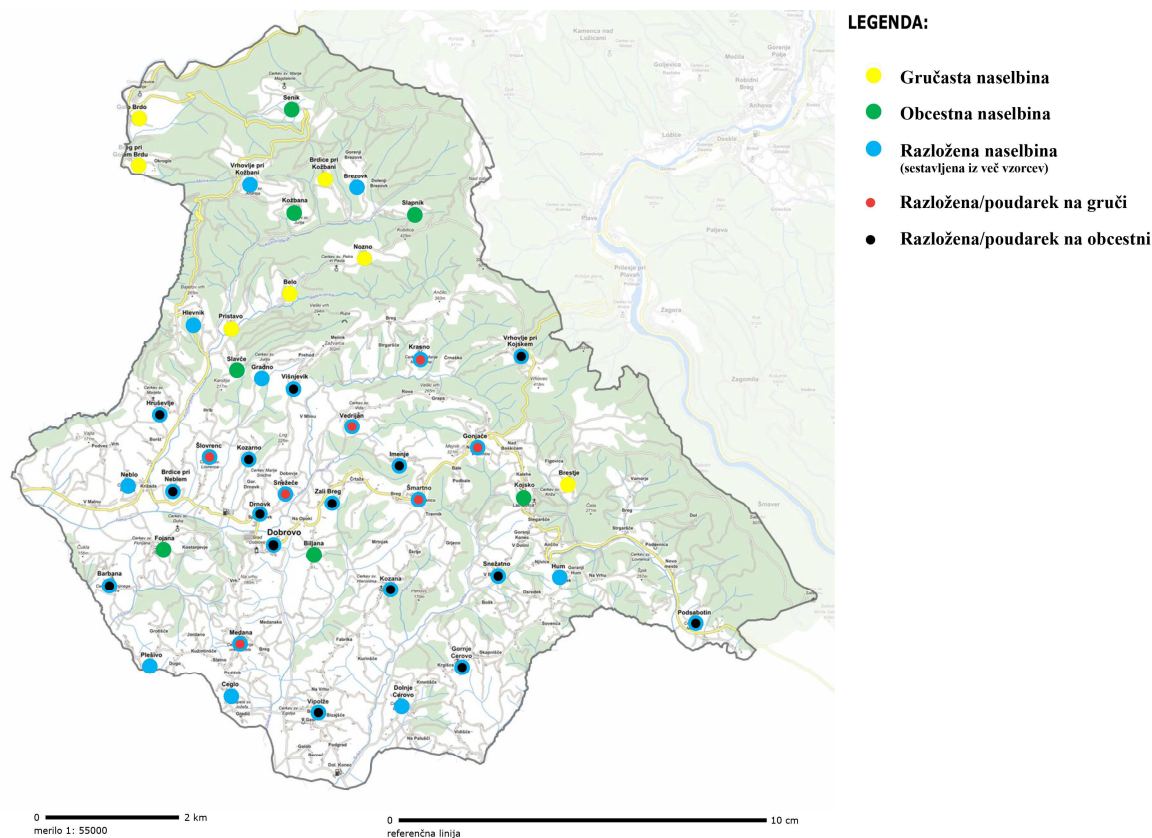
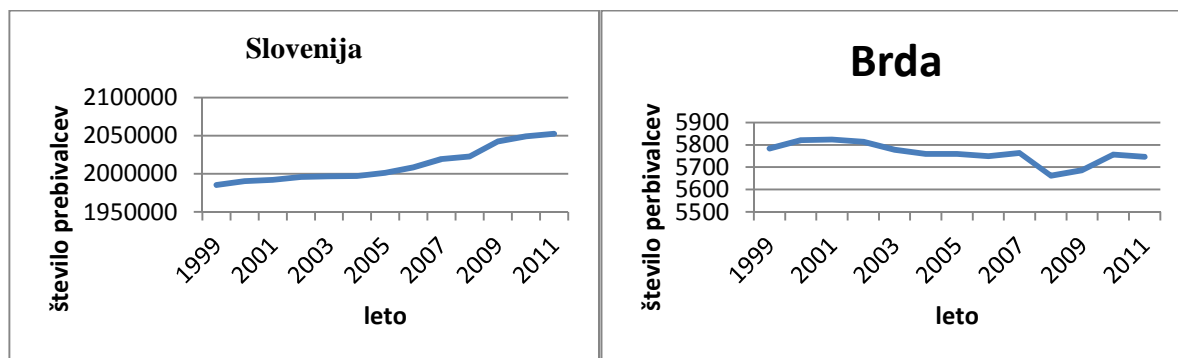

Slika 21: Hierarhija naselbin v Občini Brda (vir: www.geoprostor.net, 2012, Fikfak 2008)

Natančnejša analiza gibanja prebivalstva (preglednica 6 in grafikon 3) za obdobje od leta 1995 do leta 2010 kaže, da se je število prebivalcev v Brdih povečevalo predvsem do leta 2000, po tem obdobju pa je do leta 2007 stagniralo ali celo rahlo nazadovalo, nato pa se je leta 2009 pojavil občuten porast prebivalstva.

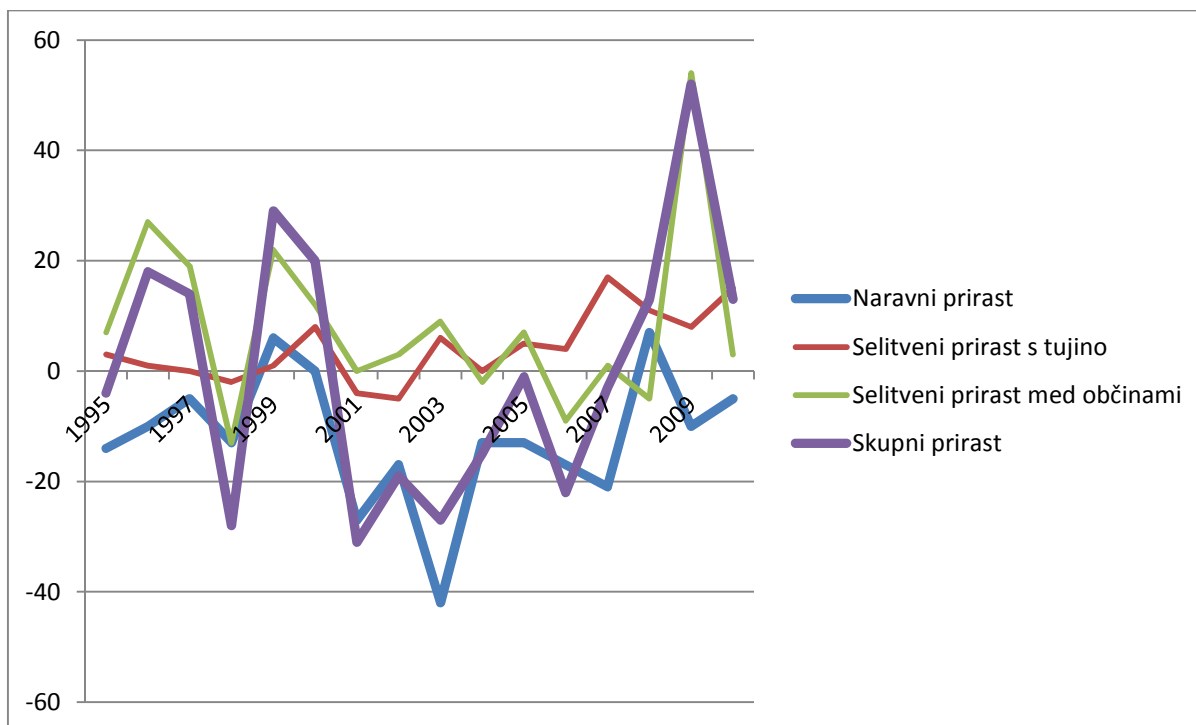
Preglednica 6: Gibanje števila prebivalcev v Občini Brda (vir: www.stat.si, 2012)

Brda	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Naravni prirast	-14	-10	-5	-13	6	0	-27	-17	-42	-13	-13	-17	-21	7	-10	-5
Selitveni prirast s tujino	3	1	0	-2	1	8	-4	-5	6	0	5	4	17	11	8	15
Selitveni prirast med občinami	7	27	19	-13	22	12	0	3	9	-2	7	-9	1	-5	54	3
Skupni prirast	-4	18	14	-28	29	20	-31	-19	-27	-15	-1	-22	-3	13	52	13

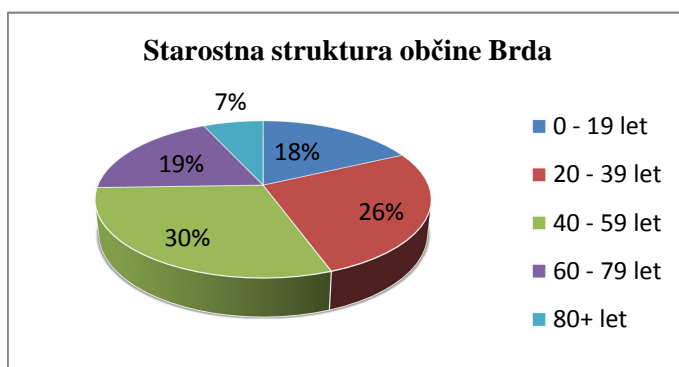
Slika 22: Tipologija naselbin v Občini Brda (vir: www.geoprostor.net, 2012, Fikfak, 2008)Grafikon 2: Števílo prebivalcev po letih za Slovenijo in Občino Brda (vir: www.stat.si, 2012)

Opazimo lahko, da je selitvena rast večino let pozitivna, naravna rast pa vseskozi kaže negativne vrednosti. Prebivalstvo občine se ohranja oziramo povečuje predvsem na račun selitev med občinami in nekoliko manj na račun prihoda tujcev. Iz tega bi lahko sklepali, da je območje nepriljavno za mlade družine in vzgojo otrok, privlači pa ljudi, ki si lahko privoščijo nakup nepremičnine in selitev.

Goriška brda so dokaj gosto poseljena pokrajina. Gostota poseljenosti je precej večja v Spodnjih brdih, kjer je preko 100 prebivalcev na km², v Zgornjih brdih pa ne dosega 50 ljudi na km². Posledica odseljavanja in gibanja prebivalstva je neugodna starostna sestava, kar lahko opazimo na grafikonu 4. V letu 2011 je bilo mladine v starosti do 19 let le 18 %, oseb med 20 in 39 let 26 %, med 40 in 59 let 30 %, med 60 in 79 let 19 % in oseb, starejših od 80 let, 7 %.

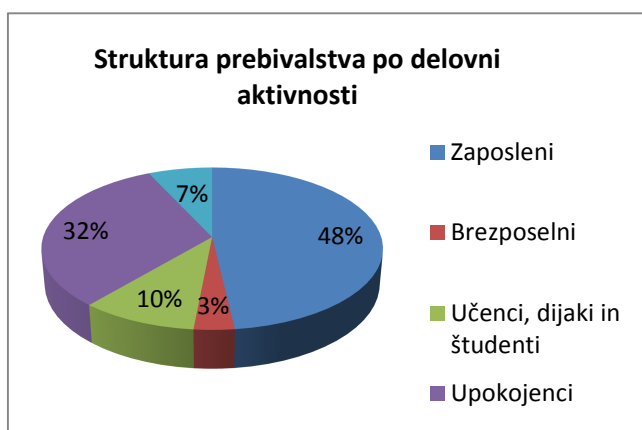
Grafikon 3: Naravna in selitvena rast prebivalstva Goriških brd med letoma 1995 in 2005 (vir: www.stat.si, 2012)

Grafikon 4: Starostna struktura Občine Brda, leto 2011
 (vir: Statistični urad Republike Slovenije)

Leta 2011 je bilo 4991 prebivalcev Občine Brda starejših od 15 let. Od tega jih je bilo 2571 delovno aktivnih, 2420 pa delovno neaktivnih. Izmed 2571 delovno aktivnih prebivalcev jih je bilo 2404 zaposlenih, 167 jih je bilo brezposelnih. Med delovno neaktivne prebivalce uvrščamo učence, dijake in študente (485 oseb), upokojence (1587 oseb) in ostale

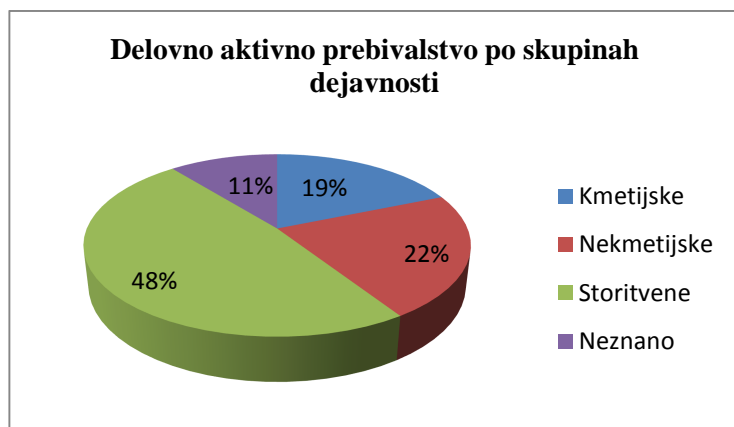
neaktivne prebivalce (348). Grafikon 5 prikazuje porazdelitev posameznih skupin v odstotkih.

Grafikon 5: Struktura prebivalstva Občine Brda po delovni aktivnosti (vir: www.stat.si, 2012)

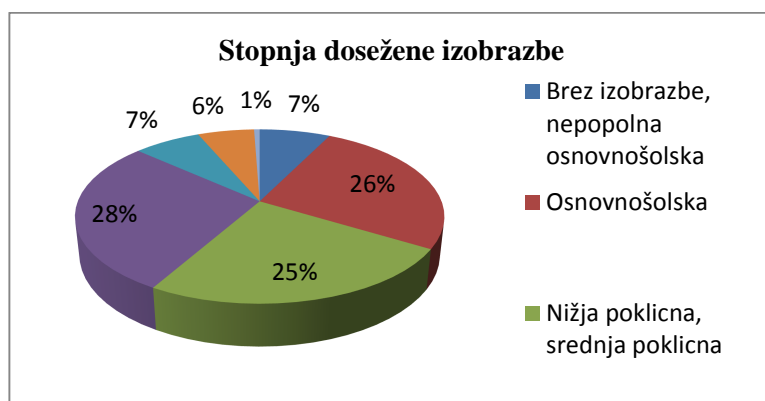
Iz popisa prebivalstva leta 2002 izhaja delitev delovno aktivnega prebivalstva po skupinah dejavnosti, ki je prikazana na grafikonu 6. Od 2343 delovno aktivnih prebivalcev jih je bilo 440 zaposlenih v kmetijskih, 516 v nekmetijskih in 1133 v storitvenih dejavnostih. 254 ljudi je bilo zaposlenih v drugih, neznanih dejavnostih.

Primerjava s prejšnjimi popisi žal ni mogoča, ker je bila Občina Brda ustanovljena šele leta 1994, prejšnji popis pa je bil izveden leta 1991.

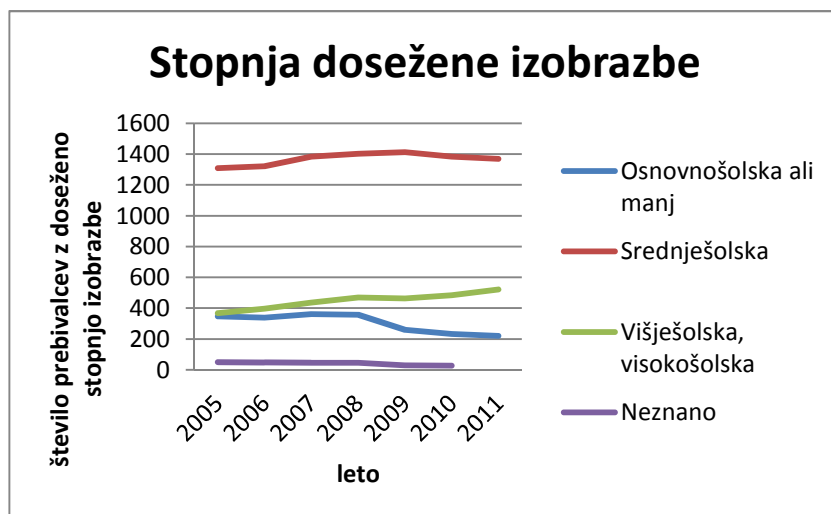

Grafikon 6: Razporeditev delovno aktivnega prebivalstva po dejavnostih (vir: www.stat.si, 2012)

Na vrsto in možnost zaposlitve vpliva tudi stopnja dosežene izobrazbe. V letu 2011 je od 2109 delovno aktivnih prebivalcev 220 doseglo osnovnošolsko, 1368 srednješolsko in 521 višjo ali visokošolsko izobrazbo. Grafikon 7 prikazuje porazdelitev prebivalstva Občine Brda glede na doseženo stopnjo izobrazbe.

Grafikon 7: Stopnja dosežene izobrazbe delovno aktivnega prebivalstva Občine Brda (vir: www.stat.si, 2012)

Grafikon 8: Gibanje dosežene stopnje izobrazbe v obdobju 2005–2011 (vir: www.stat.si, 2012)

Iz grafikona 8 lahko razberemo, da se v zadnjem obdobju večja število prebivalcev, ki so dosegli višješolsko ali visokošolsko stopnjo izobrazbe, medtem ko se manjša delež prebivalstva z osnovnošolsko izobrazbo.

5.4.3 Kulturna dediščina

Kot kulturno dediščino upoštevamo vse vire in dokaze o človeški zgodovini in kulturi ne glede na njihov izvor, razvoj in ohranjenost. Zaradi njihove kulturne, znanstvene in človeške vrednosti sta varstvo in ohranjanje kulturne dediščine v državnem interesu (Zavod za varstvo kulturne dediščine).

V registru nepremične kulturne dediščine najdemo kar 123 vpisanih enot. Ob pogledu na karto kulturne dediščine (slika 26) opazimo, da je le-ta precej enakomerno razporejena po celotni občini. V registru prevladujejo posamezne domačije ali nizi stavb, ki izkazujejo tipične elemente briške hiše in uporabljene materiale.

Med najzanimivejšo profano stavbno dediščino zagotovo spada grad Dobrovo (slika 23), ki velja za najlepše grajsko poslopje na Goriškem. Gre za renesančno grajsko poslopje, ki je nastalo na temeljih

Slika 23: Grad Dobrovo
(vir: <http://kraji.eu/slovenija/dobrovo/slo>, 2012)

starejšega gradu. Grad ima skoraj pravilno kvadratno tlorisno zasnovu s simetrično postavljenimi stolpi na vogalih in obzidjem, ki je bilo dodano nekoliko kasneje. Zanimiv je tudi starejši izmed obeh gradov v Vipolžah, ki je bil nekoč reprezentančna vila in lovski dvorec goriških grofov, nato pa je zamenjal precej lastnikov. Med prvo svetovno vojno ga je poškodovala bomba in na žalost ni restavriran, danes pa se v njem odvijajo številne plesne prireditve (www.brda.si).

Lep vpogled v zgodovino Brd nudijo tudi posamezne vasi, med katerimi je najbolj znano Šmartno (slika 24), ki je nastalo kot protiturška utrdba na ostankih rimskega oporišča. Vas je prvič omenjena že leta 1317, obzidje pa naj bi nastalo v obdobju vojn med Habsburžani in Benečani (www.brda.si). Izpostavimo lahko tudi posamezne hiše, ki prikazujejo tipično briško arhitekturo, kot so Tinčetova hiša v Brestju, domačija Hum 50 (slika 25) in domačija Medana 51, v kateri sta se rodila Alojz Gradnik in Ludvik Zorzut, danes pa je v njej urejena spominska zbirka.

Slika 24: Šmartno (vir: http://www.slovenia.info/?ctg_kraji=3419&lng=1, 2012)

Slika 25: Domačija Hum 50 (vir: Register kulturne dediščine, 2012)

Za Goriška brda bi lahko rekli, da so tudi dežela belih cerkvic, saj jih je ohranjenih skoraj 30, nekatere pa skrivajo prave zaklade umetniške vrednosti (www.brda.si). Med najbolj zanimive lahko uvrstimo:

- cerkev Device Marije – Golo Brdo (za oltarjem je luknja, v kateri se sliši vodo),
- cerkev sv. Križa – Kojško (krilni oltar in obrambni stolp),
- cerkev sv. Andreja – Vrhovlje pri Kožbani (najstarejše freske na območju Brd),

- cerkev sv. Mihaela – Biljana (freske),
- cerkev sv. Jurija – Gradno (križev pot Zorana Mušiča, poslikave Lojza Spacala),
- cerkev sv. Lenarta – Dolnje Cerovo (cerkev je ovita z verigo),
- cerkev sv. Hieronima – Kozana (zvonik narejen po načrtu Jožeta Plečnika).

Poleg vseh zgoraj naštetih znamenitosti v Občini Brda najdemo tudi:

- kamnite mostove,
- kamnite podporne zidove, zidane na "suho",
- arheološka najdišča,
- kapelice,
- spominska obeležja.

Vsa kulturna dediščina je naštetá v spodnji razpredelnici in prikazana na sliki 26.

Preglednica 7: Kulturna dediščina Goriških brd (vir: rkd.situla.org)

Vrsta	Kraj	Vrsta	Kraj
Cerkev Marijinega rojstva	Barbana	Arheološko najdišče sv. Jurij	Kožbana
Arheološko najdišče Zagrad	Belo v Brdih	Cerkev sv. Jurija	Kožbana
Kamniti most čez Kožbanjšček	Belo v Brdih	Spominski park NOB	Kožbana
Cerkev sv. Mihaela	Biljana	Cerkev sv. Marije Magdalene	Krasno
Dvorec Biljana 37, 38	Biljana	Kamniti most	Krasno
Vas Biljana	Biljana	Vas Krasno	Krasno
Spominsko znamenje NOB	Brdice pri Kožbani	Domačija Krasno 24 in 25	Krasno v Brdih
Šola	Brdice pri Kožbani	Cerkev Marije vnebovzete	Medana
Domačija Breg pri Golem Brdu 1	Breg pri Golem Brdu	Domačija Medana 51	Medana
Arheološko najdišče sv. Primož	Brestje	Kapelica	Medana
Niz stavb Brestje 1, 3	Brestje	Spomenik NOB	Medana
Tinčetova hiša	Brestje	Vas Medana	Medana
Domačija Brezovk 10	Brezovk	Arheološko najdišče Borg	Neblo
Domačija Brezovk 7	Brezovk	Cerkev sv. Nikolaja	Neblo
Domačija Brezovk 8	Brezovk	Arheološko območje sv. Peter in Pavel	Nozno
Zaselek Dolenji Brezovk	Brezovk	Cerkev sv. Petra in Pavla	Nozno
Arheološko najdišče Mrtvica	Ceglo	Domačija Plešivo 7 in 8	Plešivo
Dvorec	Ceglo	Stražarski stolp	Plešivo
Rimskodobno grobišče Merišče	Ceglo	Šola	Plešivo
Grad Dobrovo	Dobrovo	Cerkev sv. Nikolaja	Podsabotin
Niz domačij Grajska 5, 7 in 9	Dobrovo	Hiša Podsabotin 26	Podsabotin
Spomenik Alojzu Gradniku	Dobrovo	Spomenik NOB v Bukovju	Podsabotin
Spomenik NOB	Dobrovo	Spomenik NOB v Podsenici	Podsabotin
Cerkev sv. Lenarta	Dolnje Cerovo	Cerkev sv. Lovrenca	Podsenica
Niz domačij Dolnje Cerovo 36, 36a in 37	Dolnje Cerovo	Ruševine stolpa na Gradcu	Prilesje pri Plavah

se nadaljuje...

... nadaljevanje Preglednice 7

Vrsta	Kraj	Vrsta	Kraj
Stavbni niz Dolnje Cerovo 10 - 15	Dolnje Cerovo	Domačija Pristavo 4	Pristavo
Domačija Drnovk 10	Drnovk	Dvoločni kamniti most	Pristavo
Domačija Drnovk 11	Drnovk	Enoločni kamniti most čez Kožbanjšček	Pristavo
Domačija Drnovk 8 in 9	Drnovk	Znamenje	Pristavo
Spomenik četrtemu Slovenskemu taboru	Drnovk	Spomenik iz 1 s.v. II	Sabotin
Cerkev sv. Duha	Fojana	Spomenik iz 1 s.v. I	Sabotin
Cerkev sv. Florijana	Fojana	Zgodovinsko območje 1 s.v.	Sabotin
Znamenje	Fojana	Cerkev sv. Marije Magdalene	Senik
Arheološko najdišče Sv. Marija na Jezeru	Golo Brdo v Brdih	Domačija Senik 4	Senik
Cerkev Device Marije	Golo Brdo v Brdih	Domačija Slapnik 4	Slapnik
Hiša pri domačiji Golo brdo 12	Golo Brdo	Vas Slapnik	Slapnik
Spomenik padlim borcem in žrtvam	Gonjače	Znamenje	Slavče
Cerkev sv. Nikolaja	Gornje Cerovo	Cerkev Marije Snežne	Snežeče
Spomenik NOB	Gornje Cerovo	Cerkev sv. Lovrenca	Šlovrenc
Cerkev sv. Jurija	Gradno	Vodni zbiralnik	Šlovrenc
Domačiji Gradno 3 in 3a	Gradno	Znamenje	Šlovrenc
Kamniti podporni zidovi	Gradno	Znamenje in kamniti kažipot	Šlovrenc
Žnidarjeva domačija	Gradno	Cerkev sv. Martina	Šmartno v Brdih
Kamniti most	Hlevnik	Vas Šmartno	Šmartno v Brdih
Spomenik NOB	Hlevnik	Cerkev sv. Vida	Vedrijan
Znamenje	Hlevnik	Kamniti most	Vedrijan
Cerkev sv. Marjete	Hruševlje	Kapelica	Vedrijan
Šola	Hruševlje	Vas Vedrijan	Vedrijan
Domačija Hum 50	Hum v Brdih	Znamenje	Vedrijan
Znamenje	Hum v Brdih	Cerkev sv. Egidija	Vipolže
Del vasi Dolenji konec	Imenje	Domačija Vipolže 53	Vipolže
Cerkev Device Marije vnebovzete	Kojsko	Hiša Vipolže 50	Vipolže
Cerkev sv. Križa	Kojsko	Vila Vipolže	Vipolže
Graščina	Kojsko	Znamenje	Vipolže
Spomenik Srečku Kumarju	Kojsko	Spominsko znamenje NOB	Višnjevnik
Ambient Hiš Kozana 68 - 71	Kozana	Cerkev Device Marije	Vrhovlje pri Kojskem
Poslopje pri hiši Kozana 50	Kozana	Cerkev sv. Andreja	Vrhovlje pri Kožbani
Spomenik NOB v vasi	Kozana	Domačija Vrhovlje pri Kožbani 4	Vrhovlje pri Kožbani
Vas Kozana	Kozana	Domačija Zali Breg 4	Zali Breg
Arheološko najdišče Zagrad	Kozarno	Portal z vhodno lopo hiše Zali Breg 3	Zali Breg
Domačija Kozarno 1, 2	Kozarno		

5.4.4 Infrastruktura opremljenost Občine Brda

Prometna infrastruktura

Za cestno omrežje v Občini Brda, ki je prikazano na sliki 27, lahko rečemo, da je dobro razvejano, saj javne ceste potekajo do vseh zaselkov in območij, ki so poseljena. Goriška brda so dokaj lahko dostopna, saj je občina ustrezno povezana z omrežjem državnih cest (Program opremljanja, 2011). Nekoliko drugače je bilo v bližnji preteklosti, ko so bila Brda dosegljiva samo preko ozke, vijugaste ceste preko Plav pri Kanalu. Šele z izgradnjo "osimske ceste" čez Sabotin se je odpravila prometna odrezanost Brd od Nove Gorice. Z vstopom Slovenije v EU in schengensko območje pa so se Brda dokončno odprla tudi proti Furlaniji, s čimer se je prometna povezanost Brd bistveno izboljšala, pričakuje pa se tudi povečan promet z Italijo in posledično izboljššan gospodarski razvoj Brd (OPN Brda 2011).

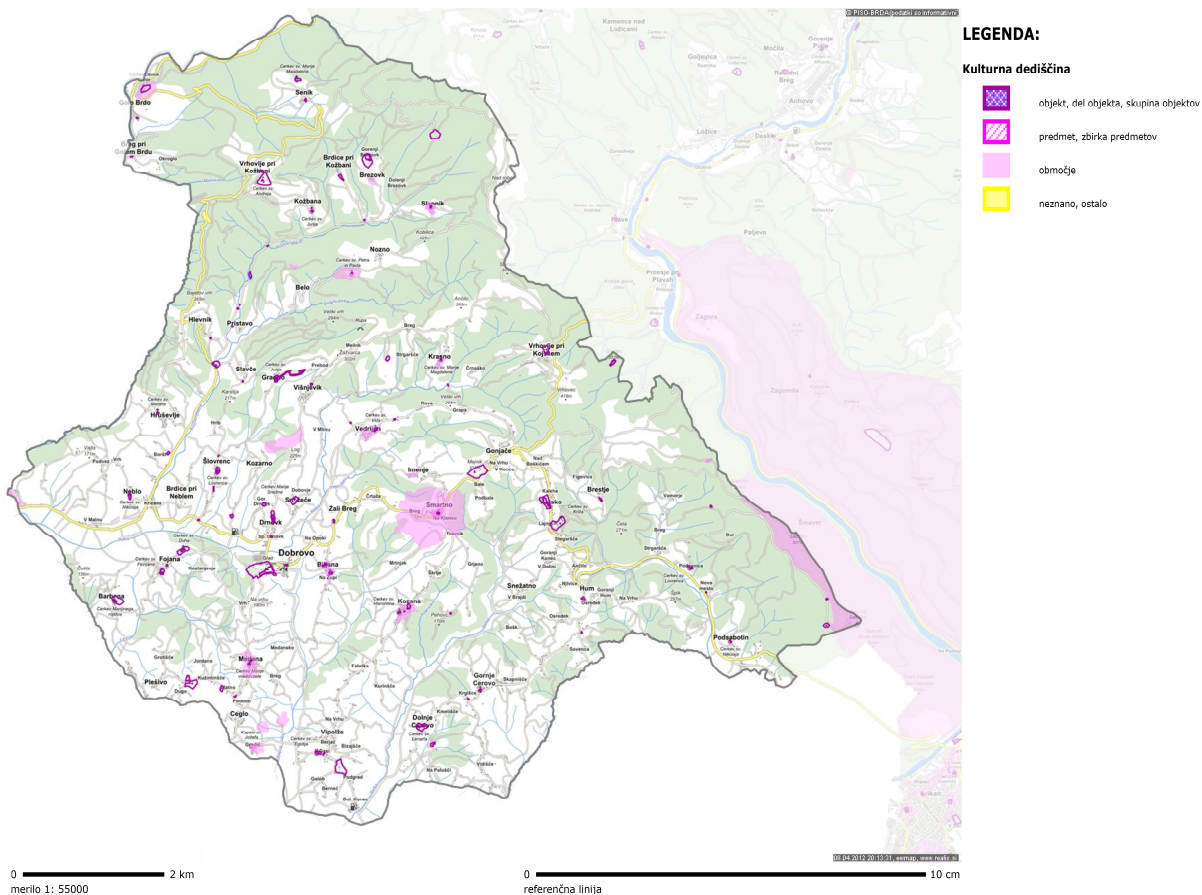
Celotna dolžina obstoječega občinskega cestnega omrežja znaša približno 151 km. Občinske ceste so kategorizirane na (Odlok o kategorizaciji občinskih cest):

- lokalne ceste v skupni dolžini 67 km,
- javne poti v skupni dolžini 84 km.

Lokalne ceste so občinske ceste, namenjene povezovanju naselij ali delov naselij v občini Brda med seboj in povezovanju z naselji v sosednjih občinah ter preko državne meje. Javne poti so občinske ceste, namenjene povezovanju naselij ali delov naselij v občini, vendar ne izpolnjujejo predpisanih meril za lokalno cesto ali so namenjene samo določenim vrstam udeležencem v prometu (Lex localis, 2012).

Dostopnost do naselij je dobra, je pa treba omrežje posodobiti. Težavi sta predvsem razgibanost reliefa ter ožine v strnjениh jedrih naselij. Osnovne regionalne prometne povezave Brd s sosednjimi območji so: Nova Gorica po Sabotinski cesti, Kanal preko Plav, Tolmin preko Korade, Gorica iz Vipolž, Krmin iz Nebla in Čedad iz Golega Brda (OPN Brda, 2011).

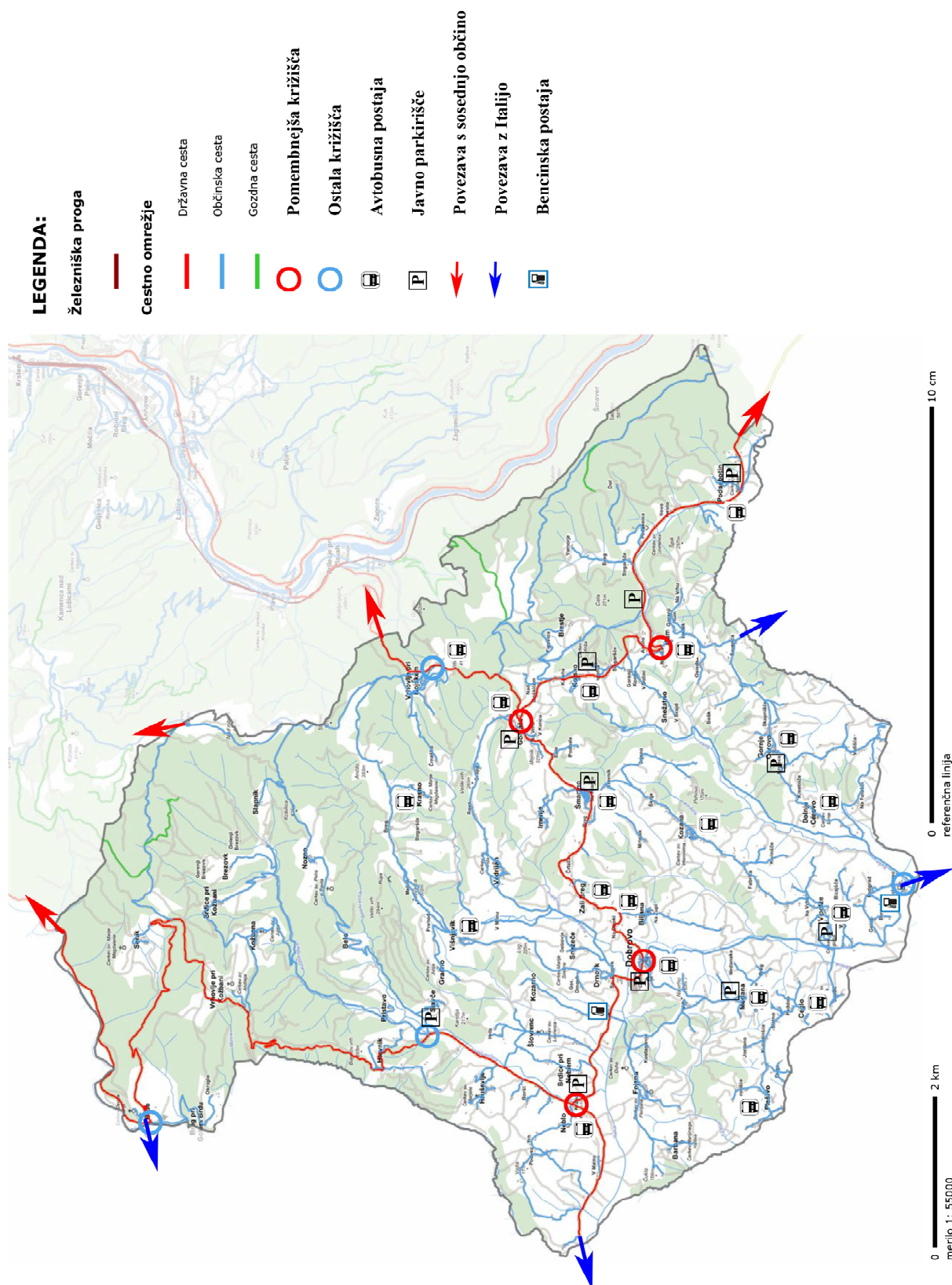

Slika 26: Kulturna dediščina v Goriških brdih (vir: www.geoprostor.net, 2012)

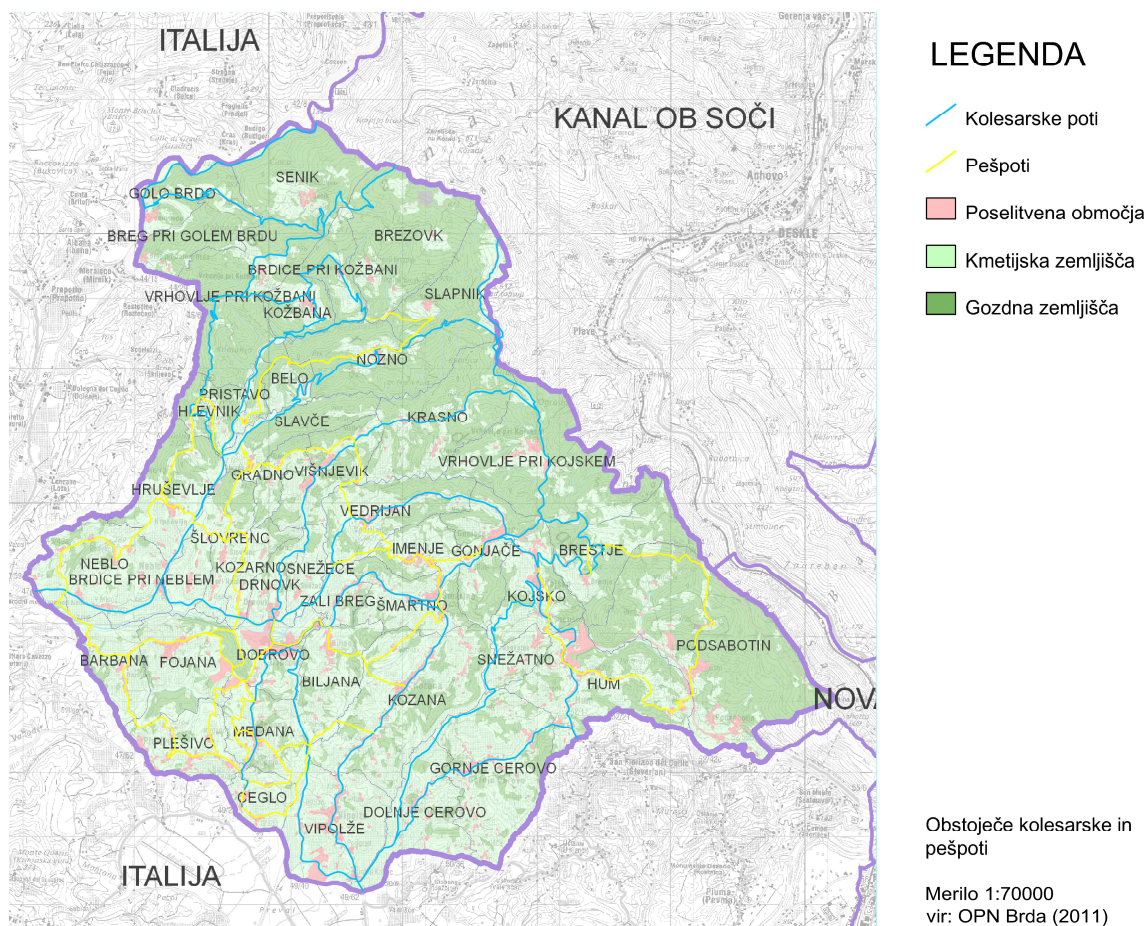
Glede na celotno prometno omrežje Slovenije, so Goriška brda precej oddaljena od avtocestnega križa, kar nekoliko poslabša samo dostopnost, ki jo ovira tudi slabo urejen javni prevoz. Brda niso bila nikoli povezana z železniško progo, avtobusne povezave pa delujejo samo na relaciji Brda–Nova Gorica, namenjene pa so predvsem šolarjem in delavcem. Čeprav ima večina vasi urejena avtobusna postajališča v občini ni urejenega javnega prevoza, ki bi povezoval vasi med seboj.

V Brdih je do sedaj urejenih devet kolesarskih in devet pešpoti (prikazane so na sliki 28). Nekatere kolesarske poti potekajo večinoma po cestišču, in niso ločene od ostalega prometa, kar ni dovolj varno za množično uporabo. Ostale kolesarske poti in pešpoti potekajo po gozdu ali vinogradih, kar je sicer varneje, lahko pa pride do sporov med lastniki zemljišč in turisti.

Slika 27: Prometno omrežje v občini Brda (vir: www.geoprostor.net)

Slika 28: Potek obstoječih kolesarskih in pešpoti v Goriških brdih (vir: OPN Brda, 2011)

Komunalna infrastruktura

Na območju občine Brda oskrbo z javnim vodovodnim omrežjem izvaja družba VIK NG d.d. Na področju oskrbe z javnim vodovodom je stanje ustrezno, saj je večina naselij priključenih na javno vodovodno omrežje. Obstoječi vodovodni sistemi so dotrajani in izkazujejo velike izgube.

Preglednica 8: Vrsta in dolžina vodovodnega omrežja (vir: Program opremljanja)

Vrsta vodovodnega omrežja	Dolžina [m]
Primarno vodovodno omrežje	51.508
Sekundarno vodovodno omrežje	64.478
Skupaj:	115.986

Kanalizacija je trenutno vzpostavljena v naseljih Kozana, Medana in Dobrovo. V ostalih naseljih javno kanalizacijsko omrežje ni vzpostavljeno, problem odpadnih voda se rešuje individualno. (Program opremljanja, 2011).

Med osnovne razvojne potrebe sodi tudi urejanje in izboljšanje infrastrukturnih omrežij in naprav, predvsem kanalizacijskega omrežja s čistilnimi napravami in vodooskrbe z novim vodnim virom. Cilji občine na področju vodooskrbe so (OPN Brda, 2011):

- varovanje zajetih in potencialnih vodnih virov,
- dograditev vodovodnega omrežja na območjih brez vodovodnega omrežja,
- izboljšanje (sanacija in obnova) obstoječega vodovodnega omrežja, da se zmanjšajo izgube vodnih količin v omrežju, da se zagotovi dobra razporeditev vodnih količin, povezanost omrežja in varnost v primeru nesreč.

Usmeritve za odvajanje in čiščenje odpadnih vod so:

- zagotovitev čiščenja odpadnih voda, prednostno za večja in strnjena naselja,
- dograditev omrežja za odvajanje odpadnih vod, prednostno na območjih brez urejenega omrežja, ter obnova obstoječega omrežja,
- ureditev čiščenja odpadnih vod z izgradnjo malih čistilnih naprav za razpršeno poselitve in poselitvena območja, ki so oddaljena od zbiralnikov odpadnih vod, sanacija obstoječega in ureditev novega odvodnjavanja meteornih vod iz utrjenih javnih površin.

Osnovne naprave čiščenja odpadnih voda so čistilne naprave pri naseljih Dobrovo, Šmartno in Kozana, poleg teh pa so načrtovane še čistilne naprave v naseljih Vedrijan, Drnovk, Snežeče in Vrhovlje pri Kojskem.

5.4.5 Turizem in turistična ponudba v Občini Brda

Čeprav so Goriška brda poznana predvsem kot vinorodno in sadjarsko območje, so s svojo naravo, kulturno dediščino in raznimi prireditvami privlačna tudi za turiste. Po podatkih Statističnega urada republike Slovenije število turistov, ki obišejo Brda, v zadnjih letih narašča, kar lahko vidimo v spodnji razpredelnici. Je pa to število še vedno zelo majhno v primerjavi s številom turistov, ki obišejo Slovenijo, saj znaša manj kot 0,5 % vseh turistov.

Preglednica 9: Število turistov po letih za Slovenijo in Goriška brda (vir: Statistični urad Republike Slovenije)

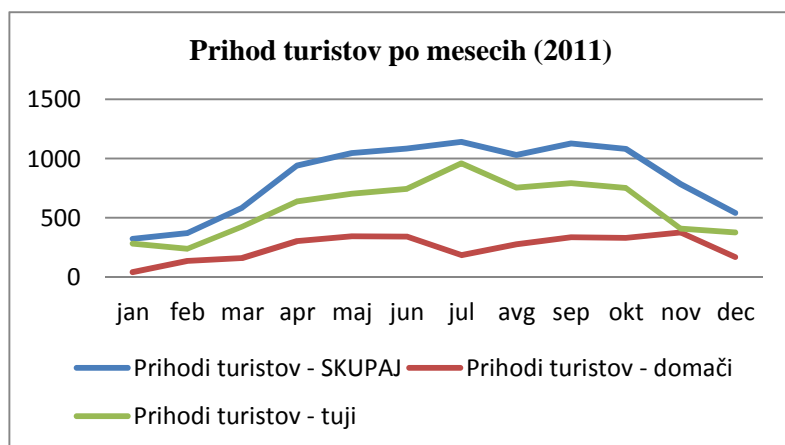
Leto	Št. turistov - Slovenija	Št. turistov - Brda
2008	3.049.351	7463
2009	2.946.597	7511
2010	2.963.595	9612
2011	3.170.347	10.038

Prav tako se v zadnjih letih povečuje število tujih turistov, ki tudi ustvarijo večino nočitev v občini. Grafikon 9 prikazuje število turistov glede na tuje in domače goste, v grafikonu 10 pa je prikazano, koliko nočitev ustvari posamezna skupina turistov. Iz teh podatkov lahko sklepamo, da se povprečna doba bivanja turista krajša: leta 2008 je znašala povprečno 2,8 dneva, v letu 2011 pa le še 1,6 dneva. Iz grafikona 11, ki prikazuje prihode turistov po mesecih, lahko razberemo, da glavna turistična sezona v Brdih traja od aprila do oktobra, vrhunec doseže julija, v zimskih mesecih pa se število gostov zelo

zmanjša. Zanimivo je, da julija, ko je število tujih gostov največje, znatno upade število domačih gostov.

Grafikon 9: Prihodi turistov po letih za Brda (vir Statistični urad Republike Slovenije, 2012)

Grafikon 10: Nočitve turistov po letih za Brda (vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2012) grafikoni naj bodo enako veliki

Grafikon 11: Prihod turistov po mesecih za leto 2011 (vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2012)

Turistična ponudba v Goriških brdih je precej raznolika, temelji pa predvsem na enogastronomski ponudbi, po kateri so Brda najbolj poznana. Ostala ponudba temelji predvsem na naravni in kulturni dediščini ter aktivnemu preživljanju dopusta.

Gostinska ponudba

Na sliki 29 so naštetih in prikazani ponudniki gostinskih storitev in prenočišč v Goriških brdih. V tabeli so razdeljeni na restavracije, gostilne, okrepčevalnice in turistične kmetije ter ponudnike prenočišč, karta pa prikazuje njihovo lokacijo.

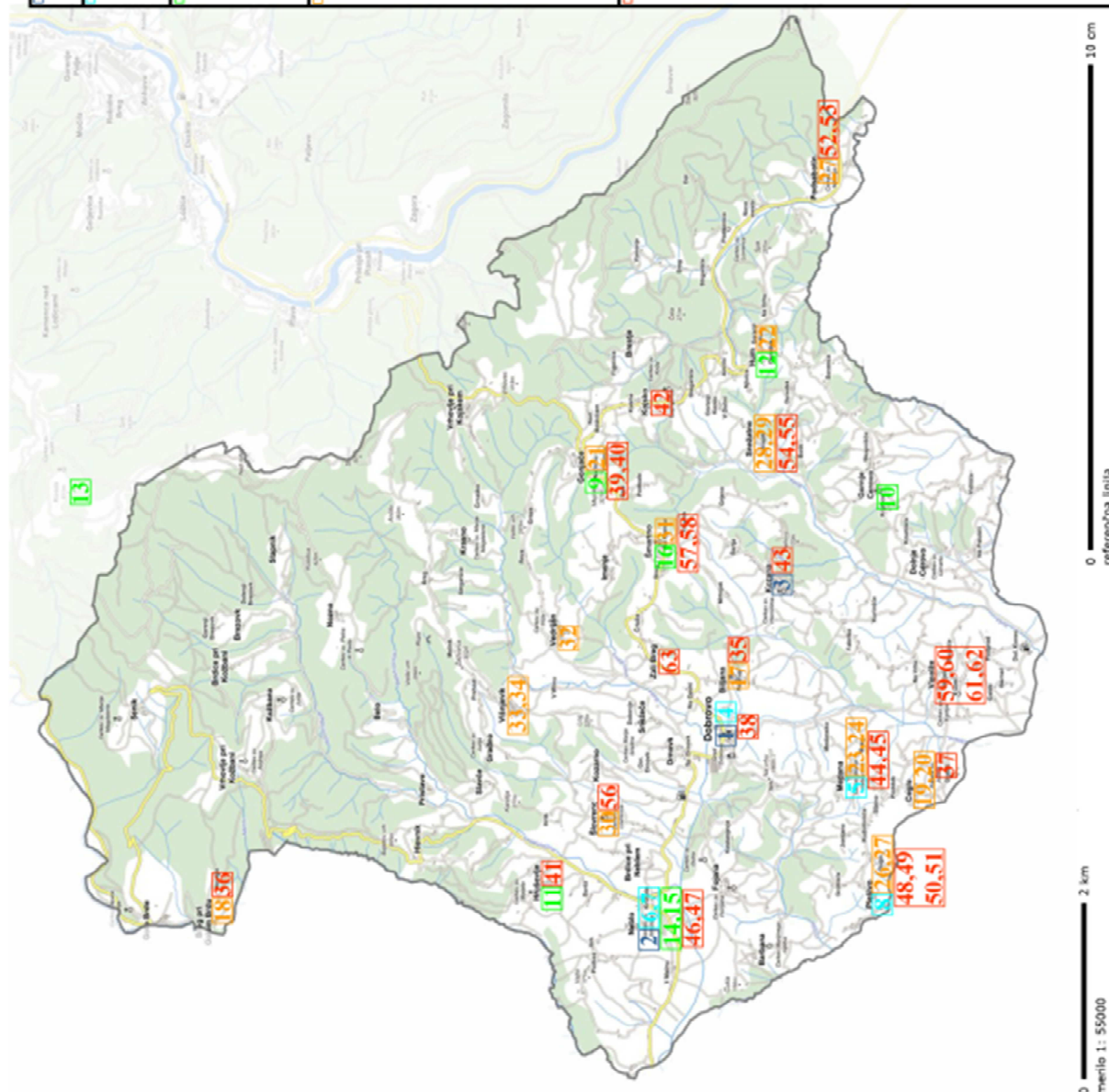
Večina gostincev ponuja poleg klasične hrane tudi avtentično briško hrano in domača vina. Poleg zgoraj naštetih ponudnikov je treba omeniti še Vinoteko Brda in Vinsko klet Goriška brda, ki ponujata degustacijo in prodajo lokalnih vin (TIC Brda).

Prireditve

Največ gostov privabita tradicionalni briški prireditvi "Praznik češenj" in "Martinovanje", v preglednici 10 pa so naštetih še vse ostale kulturne prireditve. Vsi dogodki se zvrstijo med aprilom in novembrom, v mesecih, ko je število turistov najnižje (januar, februar, marec, december), pa ni nobene. Slika 30 prikazuje lokacije posameznih prireditev.

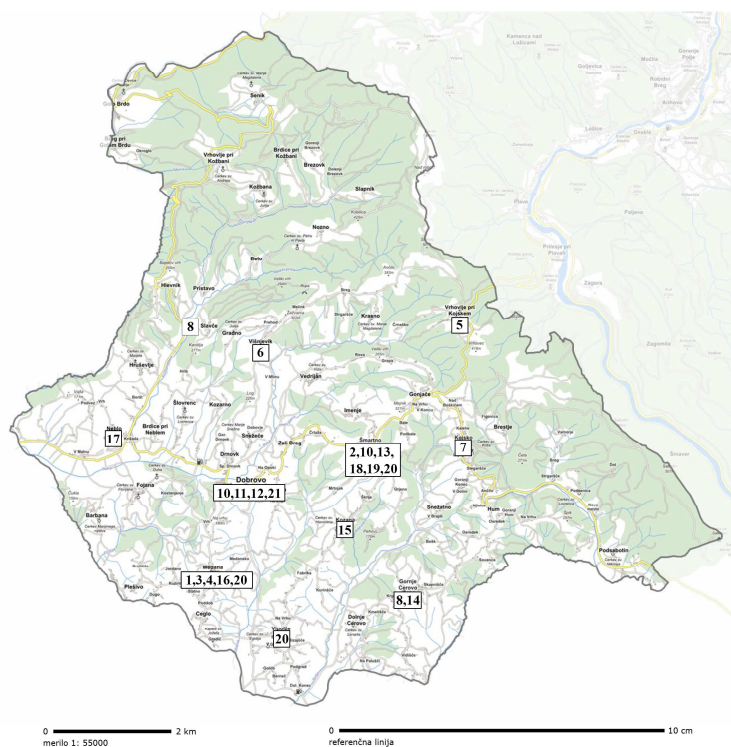
LEGENDA:	
 	Restoracije
 	Gostine
 	Okrepiševalnice
 	Turistične kmetije
 	Prenočišča

1. Grad Dobrovo	Dobrovo
2. Hotel Venko	Neblo
3. Hotel Kozana	Kozana
4. Dobrovo	Dobrovo
5. Bužinal	Medana
6. Križarča	Neblo
7. Tricardi	Neblo
8. Bužinal	Prišivo
9. Pri Marjoti	Gonjaka
10. Na lepem razgledu	Gornje Cerovo
11. Lupa	Hruševlje
12. Bratka hila	Hum
13. Koca Koroba	Koroba
14. Bolevn	Neblo
15. Peperončino	Neblo
16. Turn Šmartno	Šmartno
17. Blana	Bljana
18. Breg	Breg pri Gollem brdu
19. Ibovca	Ceglo
20. Dofo	Gonjaka
21. Bizjak	Hum
22. Tomahč	Medana
23. Belica turizem	Medana
24. Klincec	Prišivo
25. Forest	Prišivo
26. Kren	Podabobin
27. Starfel	Sveštano
28. Štekar	Sveštano
29. Štrazar 1672	Sveštano
30. Kabač - Morel	Slovenec
31. Hila Marica	Slovenec
32. Vedrijan	Vesljan
33. Kmetija pri Mirjam	Vraževik
34. Ezzetič	Vraževik
35. Bljana	Bljana
36. Kmetija z naslavinjo "Breg"	Breg pri Gollem Brdu
37. Sodobnostno Čukjati Raikovani	Cegla
38. Gosilno "25. maj"	Dobrovo
39. Bržakovo domačija	Gonjake
40. Gosilnice pri Marjoti	Gonjake
41. Apartma in sobe Venerker	Trnavačje
42. Turistična kmetija Faj Bun	Kojsko
43. Hotel Kozana	Kozana
44. Belica turizem	Medana
45. Domačija Klincec	Medana
46. Kmetija Štavič	Neblo
47. Veško Turistični center Neblo	Neblo
48. Gosilno Bužinal	Prišivo
49. Kmetija z naslavinjo Kren	Prišivo
50. Apartma Pulze	Prišivo
51. Constantini	Prišivo
52. Valesinišič Turizem	Podabobin
53. Turistična kmetija Štarnič d.o.o.	Podabobin
54. Kmetija Štekar 1672	Sveštano
55. Vino in turizem Šošar	Sveštano
56. Domačija Kabaj Morel	Slovenec
57. Hila Danica	Šmartno
58. Hila Marica	Šmartno
59. Alana veta	Vipolže
60. Češnjevič apartmaji	Vipolže
61. Hila Jagiljo	Vipolže
62. ZOI turizem	Vipolže
63. Sobas Marinič Beris	Zaše Breg

Slika 29: Turistične kmetije, prenočišča in gostinski ponudniki (vir: www.geoprostor.net, 2012)

Preglednica 10: Seznam prireditev v Goriških brdih (vir: www.Brda.si)

Prireditev	Kraj	Datum
Pomlad v Medani	Medana	14. 4. 2012
Brda in vino	Šmartno	20., 21. in 22. 4. 2012
Revija briških pevskih zborov	Medana	26. 4. 2012
27. april - dan upora proti okupatorju	Medana	27. 4. 2012
Kopelna	Vrhovlje pri Kojskem, Šmartno	maj 2012
Praznik rebule in oljčnega olja	Višnjevik	4. in 5. 5. 2012
Sveti križ	Kojsko	maj 2012
Spominska svečanost v Cerovem in pri Peternelu	Gornje Cerovo in Peternel	20. 5. 2012
Dnevi odprtih vrat	Brda	3. 6. 2012
Praznik češenj	Dobrovo, Šmartno	1. 6. do 10. 6. 2012
Češnjev kolesarski maraton	Ljubljana - Dobrovo	2. 6. 2012
Češnjev pohod po briških gričih	Dobrovo	2. 6. 2012
Smart fest - jazz festival	Šmartno	15., 16. in 17. 2012
Osrednje briško praznovanje na predvečer dneva državnosti	Gornje Cerovo	24. 6. 2012
Sveti Rok	Kozana	16. 8. 2012
Sanje v Medani in pravljicična vas Šmartno - festival knjige in vina	Medana	avgust 2012
Nebelski krajevni praznik	Neblo	september 2012
FIŠ - filmski festival	Šmartno	7., 8. in 9. 9. 2012
Foto Brda	Šmartno	11.-14. 10. 2012
Martinovanje	Vipolže, Šmartno, Medana	9., 10. in 11. 2012
Gradnikovi večeri	Dobrovo	november 2012

LEGENDA:

Št.	Prireditev
1	Pomlad v Medani
2	Brda in vino
3	Revija briških pevskih zborov
4	27. april - dan upora proti okupatorju
5	Kopelna
6	Praznik rebule in oljčnega olja
7	Sveti križ
8	Spominska svečanost v Cerovem in pri Peternelu
9	Dnevi odprtih vrat
10	Praznik češenj
11	Češnjev kolesarski maraton
12	Češnjev pohod po briških gričih
13	Smart fest - jazz festival
14	Osrednje briško praznovanje na predvečer dneva državnosti
15	Sveti Rok
16	Sanje v Medani in pravljicična vas Šmartno - festival knjige in vina
17	Nebelski krajevni praznik
18	FIŠ - filmski festival
19	Foto Brda
20	Martinovanje
21	Gradnikovi večeri

Slika 30: Prireditve v Goriških brdih (vir: www.geoprostor.net, 2012)

V prejšnji preglednici so naštejeve večinoma samo kulturne prireditve, manjkajo še športne. Poleg Češnjevega kolesarskega maratona in Češnjevega pohoda, ki se zvrstita v sklopu Praznika češenj, so organizirani še različni pohodi: pohod na Korado in Sabotin, pohod v spomin na žrtve pri Peternelu, pohod "Ob meji – brez meje". Zanimivi so tudi kolesarski vzpon na Korado in Sabotin ter turnirji v malem nogometu: Češnjev turnir, Matejev memorial in najstarejši turnir v Kojskem. Tradicionalni postajajo tudi turnir v briškoli in mori, ki pa se jih večinoma udeležujejo domačini.

Prenočišča

V Goriških brdih je bila dalj časa velika težava pomanjkanje nastanitvenih zmožnosti za turiste. Sobe so bile na razpolago samo na turističnih kmetijah. V zadnjih letih pa se je stanje z izgraditvijo Hotela Venko in Hotela Kozana stanje nekoliko izboljšalo. Spodnji graf prikazuje gibanje števila sob in ležišč po posameznih vrstah objektov.

Grafikon 12: Število sob in ležišč po vrstah objektov za obdobje 2008–2011 (vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2012)

Kljub naraščanju števila sob in razpoložljivih ležišč bi ponudbo lahko še izboljšali in popestrili, predvsem z izgradnjo različnih vrst objektov, kot so kampi, različni počitniški domovi, moteli, penzioni. V preglednici 11 so našteji ponudniki prenočišč v občini Brda, prikazani so na sliki 29.

Preglednica 11: Ponudniki prenočišč v Goriških brdih (vir: www.brda.si)

Ime ponudnika	Kraj
BELICA TURIZEM	Medana
BIZJAKOVA DOMAČIJA	Gonjače
GOSTILNA "25. MAJ"	Dobrovo
GOSTIŠČE PRI MARJOTU	Gonjače
KMETIJA ŠIBAV	Neblo
BJANA	Biljana
SOBODAJALSTVO CUKJATI RADOVAN	Ceglo
TURISTIČNA KMETIJA FLAJ BAN	Kojsko
GOSTILNA BUŽINEL	Plešivo
TURISTIČNA KMETIJA ŠTANFEL d.o.o.	Podsabotin

se nadaljuje ...

... nadaljevanje Preglednice 15

Ime ponudnika	Kraj
KMETIJA Z NASTANITVIJO KREN	Plešivo
KMETIJA Z NASTANITVIJO "BREG"	Breg pri Golem Brdu
DOMAČIJA KLINEC	Medana
VINO IN TURIZEM ŠTEKAR	Snežatno
VALENTINČIČ TURIZEM	Podsabotin
KMETIJA ŠTEKAR 1672	Snežatno
DOMAČIJA KABAJ MOREL	Šlovrenc
APARTMA IN SOBE VERDERBER	Hruševlje
CONSTANTINI	Plešivo
SOBE MARINIČ BORIS	Zali Breg
VENKO TURISTIČNI CENTER NEBLO	Neblo
APARTMA PULEC	Plešivo
HIŠA MARICA	Šmartno
HOTEL KOZANA	Kozana
HIŠA DANICA	Šmartno
ALMA VISTA	Vipolže
ČEŠNJEV GAJ APARTMAJI	Vipolže
ZOI TURIZEM	Vipolže
HIŠA IAQUIN	Vipolže

Dejavnosti

Razgibana pokrajina Goriških brd je zelo primerna za različne športne dejavnosti, prevladujeta pa kolesarjenje in pohodništvo. Na območju občine je trenutno urejenih devet kolesarskih poti, različne zahtevnosti in dolžine. Vse poti so krožne in potekajo skozi večino briških vasi, tako da lahko kolesar temeljito razišče briško pokrajino. Opisi poti so dosegljivi na spletni strani občine Brda, izšla pa je tudi brošura z opisi.

Prav tako je urejenih devet pešpoti, ki so poimenovane po različnih vrstah češenj. Opis poti vsebuje dolžino in potek poti, predviden čas hoje ter znamenitosti in zanimivosti, ki se jih spleča ogledati med potjo. Na terenu so poti označene z usmerjevalnimi tablami, poleg urejenih poti pa se turisti lahko sprehodijo po mnogih poteh med vinogradi in gozdovi.

V razmahu so tudi bolj adrenalinske dejavnosti. Za kolesarje bo najbolj zanimiva proga za *downhill* (spust), ki spada med najdaljše v Sloveniji. Leta 1999 je bilo ustanovljeno Jeep club Brda, ki je bilo prvo takšno društvo v Sloveniji. Vrsto let je organiziralo tekmovanje v Brdih, zadnje čase pa nudi zainteresiranim turistom individualne izlete po briških brezpotjih. Podobno doživetje je vožnja s štirikolesniki, ki si jih turisti lahko izposodijo in samostojno raziskujejo briško pokrajino.

5.4.6 Predstavitev občinskega prostorskega načrta

V občinskem prostorskem načrtu (v nadaljevanju: OPN) 2011 je občina Brda opredelila razvojne potrebe in interese, ki so:

- zagotavljanje prostorskih možnosti za gospodarski razvoj,
- razvoj vinogradništva in sadjarstva ter drugih panog kmetijstva,
- razvoj turizma,
- izboljšanje standarda bivanja,
- urejanje in izboljšanje infrastrukturnih omrežij in naprav,
- zagotavljanje prometne povezanosti s sosednjimi območji.

Možnosti za razvoj turizma vidi občina predvsem na področju hotelskega in termalnega turizma ter rekreacije, povezane s turizmom, dopušča pa tudi možnosti za vrste turizma, ki še niso prisotne v Brdih. Poleg tega je zelo pomembna prometna povezanost s sosednjima občinama, Novo Gorico in Kanalom ob Soči, ter s sosednjo Italijo.

Cilji, ki si jih je občina Brda zastavila za dolgoročno obdobje, so uravnotežen gospodarski, prostorski in socialni razvoj z zmernim razvojem poselitve, družbene infrastrukture in ohranjanjem kulturne krajine. Občina želi predvsem ustvariti ustrezne pogoje za ohranjanje kmetijstva in demografske slike, ki tvorita prepoznavnost krajine Goriških brd. Ostali cilji so še:

- nadaljnji razvoj vinogradništva, vinarstva, sadjarstva, oljkarstva in s tem povezanega turizma,
- razvoj tistih panog turizma, ki niso vezane na posamezna kmečka gospodarstva, vendar prispevajo k razvoju vinogradništva,
- razvoj lokalnih oskrbnih in storitvenih dejavnosti v lokalnih oskrbnih središčih,
- zagotavljanje površin za skladen in trajnosten dolgoročen prostorski razvoj naselij,
- varovanje kulturne dediščine, prenova vaških jeder in drugih kakovostnih delov naselij,
- reurbanizacija opuščanih ali neustrezno izkoriščenih stavbnih zemljišč v naseljih,
- razvoj rekreacije v krajini s sistemom povezovalnih poti med posameznimi območji,
- izboljšanje cestne infrastrukture in razvoj javnega prometa med naselji,
- umirjanje prometa in urejanje javnih površin v naseljih,
- komunalna sanacija obstoječih območij poselitve in celovita infrastrukturna ureditev novih območij poselitve,
- omejevanje večjih nakupovalnih središč v Brdih.

Značilna briška kulturna krajina se bo ohranila s spodbujanjem kmetijske dejavnosti in urejanjem vinogradov na podnebno ugodnih pobočjih Brd. V Spodnjih brdih je treba ohranjati še obstoječe gozdove, saj je bila večina že izkrčena in spremenjena v kmetijska zemljišča. V Zgornjih brdih pa so

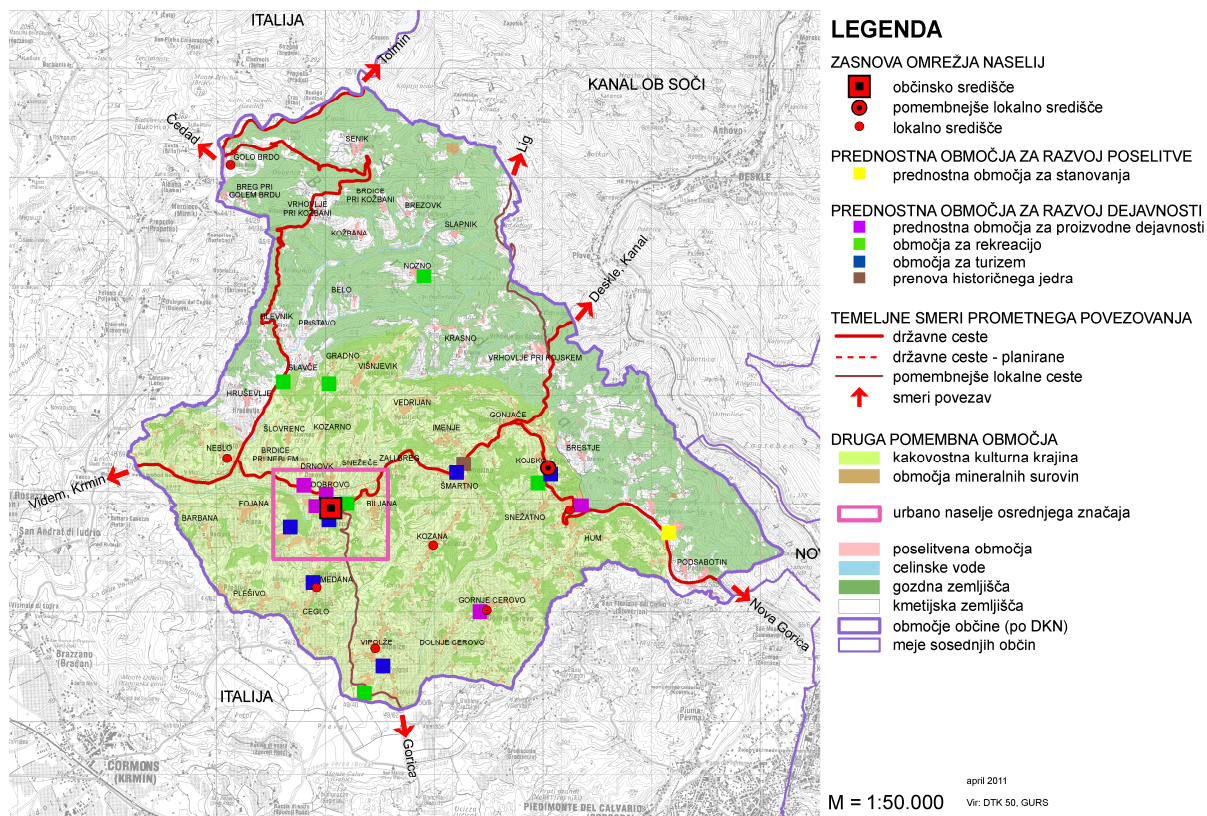
pogoji za kmetovanje slabši, zato je tu treba preprečiti zaraščanje kmetijskih zemljišč in ohranjati prebivalstvo.

Omrežje naselij v Občini Brda tvorijo naslednji funkcijski tipi naselij:

- občinsko središče: Občinsko središče je naselje Dobrovo, ki ima že relativno dobro razvite dejavnosti, vendar se bodo z nadaljnjim razvojem krepile in dopolnjevale.
- pomembnejše lokalno središče: Pomembnejše lokalno središče je naselje Kojsko. Obstoječe dejavnosti so v naselju deloma že razvite, načrtovana je dopolnitev dejavnosti in krepitev obstoječih dejavnosti.
- lokalno središče : Lokalna središča so naselja Medana, Kozana, Cerovo, Hum, Vipolže, Neblo in Golo Brdo.
- manjše lokalno središče: Manjše lokalno središče je naselje Podsabotin, ki naj zaradi razvijajoče se stanovanjske gradnje, novega doma za starejše in prometne povezave proti Novi Gorici pridobi večjo vlogo v omrežju naselij in prevzame nekatere oskrbne in storitvene dejavnosti.
- turistično središče: Značaj turističnih središč imajo naselja Šmartno, Medana ter razvojna lokacija med Medano, Fojano in Dobrovim.

Rekreacija se usmerja na za to namenjena območja, in tudi v naravno okolje, kjer za te namene niso potrebne zahtevne prostorske ureditve. Za športne dejavnosti se izgradi športni center Vipolže z igrišči, tribunami in drugimi ureditvami za igro in šport, uredijo pa se tudi površine za šport in rekreacijo pred naseljema Hlevnik in Nozno.

Obstoječe prometno omrežje je dobro razvito in večinoma ustrezno; v prihodnje se bo dograjevalo z novimi povezavami in urejalo z rekonstrukcijami problematičnih odsekov. Načrtovana je kolesarska povezava Neblo–Dobrovo–Vipolže, ki povezuje osrednja turistična območja z Italijo. Na drugih območjih občine bo kolesarski promet potekal na površinah državnih in lokalnih cest. Poleg tega si bo občina prizadevala vzpostaviti sodoben in učinkovit sistem javnega prometa. Slika 31 prikazuje prostorski razvoj Občine Brda.

Slika 31: Prostorski razvoj Občine Brda (vir: OPN Občine Brda, 2011)

5.4.7 SWOT analiza in sklepne ugotovitve

SWOT analiza je analiza prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti, ki se lahko pojavijo pri obravnavanem projektu. S to analizo izpostavimo zgoraj naštetе dejavnike in v nadaljevanju projekta poskušamo izkoristiti ugodne dejavnike, kot so prednosti in priložnosti, ter se izogniti nevarnostim in slabostim. SWOT analiza za Občino Brda je razdeljena na naslednja področja: Naravne danosti in raba prostora, Prebivalstvo, Poselitev, Gospodarstvo, Promet ter Turizem in rekreacija. Za vsako področje smo poiskali prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti ter jih zapisali v naslednji razpredelnici.

Preglednica 12: SWOT analiza območja Občine Brda

	PREDNOSTI	SLABOSTI	PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
NARAVNE DANOSTI IN RABA PROSTORA	<ul style="list-style-type: none"> zanimiva terasasta pokrajina ugodno sredozemsko podnebje veliko gozdnih in zelenih površin 	<ul style="list-style-type: none"> oddaljenost od večjih mest preobrazba naravnega prostora zaradi kmetijstva 	<ul style="list-style-type: none"> razgibana pokrajina je primerna za določene športe uvajanje novih kultur in načinov kmetovanja 	<ul style="list-style-type: none"> plazoviti tereni močan vpliv kmetijstva na okolje slabo varovanje naravne in kulturne dediščine ter okolja nenadzorovane športne aktivnosti v naravi neprimerna raba prostora in naravnih virov

se nadaljuje...

...nadaljevanje Preglednice 12

	PREDNOSTI	SLABOSTI	PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
PREBIVALSTVO	<ul style="list-style-type: none"> delovno prebivalstvo, ki zna poiskati nove možnosti za delo 	<ul style="list-style-type: none"> odseljevanje prebivalstva neugodna starostna struktura 	<ul style="list-style-type: none"> privabiti mlade družine in mlade prebivalce ljudeh prijazna stanovanjska politika skrb za mlade družine (vrtci, šolanje otrok) 	<ul style="list-style-type: none"> nadaljevanje izseljevanja pretirano priseljevanje tujcev izumiranje vasi
POSELITEV	<ul style="list-style-type: none"> ohranjeni avtohtoni vzorci poselitve ohranjena tipična arhitektura 	<ul style="list-style-type: none"> pojavljanje razpršene gradnje osamele kmetije 	<ul style="list-style-type: none"> izgradnja novih stanovanj znotraj vasi obnavljanje starih objektov 	<ul style="list-style-type: none"> spreminjanje avtohtonega vzorca poselitve iz različnih razlogov širitev naselij oz. gradnja novih na kakovostnih kmetijskih zemljiščih
GOSPODARSTVO	<ul style="list-style-type: none"> močno razvito kmetijstvo uveljavljeni proizvodi 	<ul style="list-style-type: none"> velika odvisnost od kmetijstva in posledično od naravnih pojavov premalo spodbude za ustanavljanje novih podjetij 	<ul style="list-style-type: none"> povezovanje kmetijstva in turizma ekološko kmetovanje pridelki z večjo dodano vrednostjo privabiti terciarne in kvartarne dejavnosti čezmejno sodelovanje sodelovanje vinarjev in sadjarjev pri razvoju turizma 	<ul style="list-style-type: none"> prevelika odvisnost od turizma nepovezanost s sosednjimi območji spopad gospodarskih interesov in varovanja okolja
PROMET	<ul style="list-style-type: none"> razvejano prometno omrežje slaba povezanost z glavnimi državnimi cestami 	<ul style="list-style-type: none"> neurejen javni prevoz odvisnost posameznikov od osebnega prevoza neugoden teren za urejanje cestnega omrežja 	<ul style="list-style-type: none"> obnova cestnega omrežja izboljšanje povezav s sosednjimi slovenskimi občinami ureditev povezave z Italijo 	<ul style="list-style-type: none"> uničenje kmetijskih površin zaradi novih prometnic prekomerno povečanje prometa
TURIZEM IN REKREACIJA	<ul style="list-style-type: none"> območje poznano po kakovostnem vinu in sadju zanimiva pokrajina prijazni ljudje uveljavljeni dogodki območje primerno za šport in rekreacijo 	<ul style="list-style-type: none"> nizka obiskanost med zimo turizem sloni večinoma na vinu in hrani pomanjkanje priložnosti nepovezanost turističnih ponudnikov skopa ponudba prenočišč pomanjkanje strokovnega kadra 	<ul style="list-style-type: none"> ureditev športne infrastrukture popestritev ponudbe z adrenalinskimi dejavnostmi boljše trženje naravne in kulturne dediščine izgradnja kampa ali hostla celoletni turizem 	<ul style="list-style-type: none"> pretirana odvisnost od turizma spori med turisti in domačini

Občina Brda leži na skrajnem zahodu države, na meji z Italijo. Njena lega ji omogoča dobro povezanost s sosednjo državo, vendar to ni izkoriščeno, predvsem zaradi razlogov iz polpretekle zgodovine. Tudi povezave s sosednjima občinama Nova Gorica in Kanal niso najboljše, kar je predvsem posledica zahtevnega terena.

Demografski trend kaže na stagniranje oziroma rahlo padanje števila prebivalcev. To se pozna predvsem v Zgornjih brdih, kjer je tudi gostota poseljenosti precej nižja kot v preostalem delu Brd. Upadanje števila prebivalcev je predvsem posledica slabih zaposlitvenih možnosti v občini. Med gospodarskimi dejavnostmi v občini prevladuje kmetijstvo, pojavljajo se tudi živinoreja in turizem, industrija je praktično neobstoječa.

Območje je dobro preprejeno s prometnimi povezavami, čeprav ceste niso povsod v dobrem stanju, na nekaterih delih so tudi zelo ozke in težko prevozne, kar je posledica naravnih danosti. Vasi so komunalno opremljene, obnavlja se vodovod, v prihodnosti je predvidena tudi izgradnja kanalizacijskega sistema za vasi, ki ga še nimajo.

V občini so organizirane različne športne, kulturne in zabavne prireditve, ki so – razen v zimskih mesecih – dokaj enakomerno razporejene skozi celotno leto. Zaradi pomanjkanja prireditev med zimo je takrat obisk turistov zelo majhen. Poleg različnih prireditev privabljajo goste v Brda predvsem razgibana pokrajina, katere glavna značilnost so terase, ter zanimiva kulturna dediščina. Poleg tega lahko obiskovalci spoznajo različna domača vina, sadje in hrano, po katerih so Brda poznana.

Nadaljnji razvoj turizma v občini Brda bi pripomogel k ustvarjanju novih delovnih mest in k razvoju samega območja. S tem bi ustvarili širšo paleto delovnih mest, znotraj katere bi imele tudi ženske več možnosti za zaposlitev. Kmetijstvo je bolj razvito v Spodnjih brdih, na tem območju se že nadaljuje razvoj intenzivnega kmetijstva, turizem pa je omejen na kmečki turizem oziroma se razvija kot dopolnilna dejavnost. V okolici občinskega središča Dobrovega so načrtovane terme, kar se sicer sklada z načrti Regionalnega razvojnega programa, problematično pa je dejstvo da do sedaj še ni bila izvedena poskusna vrtina, s tem pa tudi ni dokončne potrditve, da se termalna voda na obravnavanem območju tudi res nahaja. Občina se sicer pripravlja na možnost uvažanja vode iz Avstrije, če je z vrtino ne bodo našli, s čimer pa se ne strinjamo, saj je v nasprotju z načeli trajnostnega in lokalnega razvoja. V Vipolžah je načrtovana ureditev športnega parka, ki bi bila dobrodošla razširitev športne ponudbe. Ob sedanjih nogometnih igriščih bi z ureditvijo dodatnih pokritih površin ali dvorane ustvarili zanimiv kompleks, ki bi lahko privabil različne športnike na priprave, lahko pa bi gostil tudi različne športne ali zabavne prireditve.

Na ta način bi postalo to območje glavna turistična atrakcija, kar pa bi še povečalo razlike med Zgornjimi in Spodnjim brdi. Poleg že obstoječe in načrtovane turistične infrastrukture je potreben dodaten razvoj turizma v Zgornjih brdih, da se bodo zmanjšale razlike med obema področjema, zato se naš predlog ureditve usmerja predvsem na to območje.

6 PREDLOG UREDITVE OBMOČJA OBČINE BRDA

6.1 Izhodišča in cilji turističnega razvoja Občine Brda

Na podlagi izdelanih naravno geografskih, demografskih in prostorskih analiz ter SWOT analize za Občino Brda lahko izpostavimo naslednja izhodišča, na katerih bo slonel prihodnji prostorski razvoj obravnavnega območja:

- briška pokrajina je razgibana in zato privlačna za različne športne dejavnosti;
- poselitev se je skozi čas razvila na območjih, ki so manj primerna za kmetijstvo, zato bomo nove dejavnosti poskušali umestiti znotraj obstoječih naselij;
- sredozemsko podnebje omogoča različne dejavnosti na prostem skozi vse leto;
- v Spodnjih Brdih prevladujejo kmetijska zemljišča, Zgornja Brda pa so pretežno gozdnata, zato bomo površine za nove športne dejavnosti iskali v Zgornjih Brdih;
- vinogradništvo in sadjarstvo sta pomembni dejavnosti, ki ju bomo poskušali dopolniti s kmečkim turizmom in ponudbo domačih izdelkov na kmetijah;
- v Brdih imajo zanimivo naravno in kulturno dediščino, ki jo je treba ohraniti in na primeren način predstaviti obiskovalcem;
- demografski razvoj kaže na stagniranje ali upadanje števila prebivalcev, še posebej naravna rast vseskozi kaže negativne vrednosti in zato želimo z razvojem turizma ta trend preobrniti;
- starostna struktura prebivalstva je neugodna, zato bomo z razvojem območja poskušali privabiti mlade družine;
- prometno omrežje je dobro razvejano, vendar na nekaterih predelih že dotrajano in potrebno obnove, težavo predstavljajo tudi nekatere naravne ovire;
- javni prevoz je zelo slabo razvit, čeprav so v vsaki vasi avtobusna postajališča;
- glavna turistična sezona traja od aprila do oktobra, z vrhuncem v juliju, želimo pa si celoletnega turizma;
- turistična ponudba temelji na enogastronomiji in lokalnih prireditvah, večji poudarek želimo nameniti promociji naravne in kulturne dediščine ter razvoju ponudbe, ki omogoča aktivno preživljanje dopusta;
- ponudba prenočišč je skopa, saj so na voljo samo v obeh hotelih in na turističnih kmetijah;
- športna ponudba je omejena na kolesarjenje in pohodništvo, zato si želimo razvoj dodatnih športnih dejavnosti.

Razvoj turizma in turistične infrastrukture samo znotraj občine je dejansko nesmiseln, saj tako majhno območje ne more samostojno tekmovati z največjimi turističnimi destinacijami. Zato je smiselna in celo potrebna povezanost in skupen razvoj celotne regije. Severnoprimska regija ima tako v svojem

razvojnem programu uvrščeno tudi prioriteto "Odličnost v turizmu", znotraj katere so trije programi, ki so podrobneje opisani v petem poglavju. Pomembno je, da se zastavljeni cilji razvoja regije ujemajo s cilji in potrebami razvoja občine ter si prizadevajo za večjo kakovost turistične ponudbe, uveljavitev novih turističnih produktov, več ustreznih turističnih kapacitet in njihovo večjo zasedenost med letom.

Pomembna sta programa "Regionalna turistična destinacija Smaragdna pot" (RRP Severne Primorske, 2007), ki poskuša oblikovati razpoznavno turistično destinacijo s konkurenčno ponudbo, s katero se bo povečala tudi prepoznavnost občine Brda ter "Zagotavljanje infrastrukturne opremljenosti regije za turizem" (RRP Severne Primorske, 2007), katerega cilji so izboljšava prometne infrastrukture, navezava na sosednje regije ter obnovo in razvoj turistične infrastrukture. Tudi na tem področju imajo Brda veliko možnosti za razvoj, predvsem pa bo za uresničitev teh možnosti potrebno veliko dela.

S turizmom kot glavno usmeritvijo prostorskega razvoja Občine Brda se bo povečala tudi raznolikost gospodarskih dejavnosti na tem območju. S tem se bodo povečale tudi možnosti zaposlovanja. Hkrati pričakujemo, da bo usmerjen razvoj turistične dejavnosti privabil večjo število turistov, ki se bodo tukaj ustavili za daljše obdobje in ne le za en dan ali nekaj ur. Privabiti je treba celotno turistično populacijo od mladine in družin z otroki do starejših turistov in upokojujencev tako iz domovine kot tujine. Turizem bo deloval kot generator razvoja celotnega območja, ostali cilji razvoja dejavnosti so sledeči:

- povečati raznolikosti gospodarskih dejavnosti in zmanjšati odvisnost od kmetijstva;
- ustvariti nova delovna mesta v turizmu in s tem izboljšati pogoje za zaposlitev;
- ustaviti odseljevanje prebivalcev in privabiti nove;
- oživiti območja in vasi, ki počasi izumirajo;
- izboljšati in popestriti turistično ponudbo;
- povezati občino s sosednjimi območji;
- privabiti nove turiste in podaljšati njihov čas zadrževanja.

Obenem bo treba paziti na negativne posledice, ki jih turizem lahko prinese. Ne želimo si množičnega turizma, ki povzroči prometne zamaške ter poveča onesnaževanje okolja.

6.2 Koncept prostorskega razvoja Občine Brda s poudarkom na razvoju turizma

V tem poglavju bomo opisali prostorske načrte, s katerimi bomo uresničili v prejšnjem poglavju zastavljene cilje. Prostorski razvoj bo temeljil na izhodiščih, opisanih v prejšnjem poglavju, in načelih trajnostnega, ruralnega razvoja, ki so podana v poglavju 2.3 Načrtovanje podeželja. Poudarek bo na razvoju turizma, za katerega mislimo, da lahko prispeva k zmanjšanju negativnih demografskih in

gospodarskih gibanj, dotaknili pa se bomo še kmetijstva, športa in rekreacije, kulturnega področja ter prometnega omrežja z javnim prevozom. Koncept je prikazan na sliki 32.

Turizem in šport

Dosedanja turistična ponudba temelji na lokalnih pridelkih, kot so vino, sadje, oljčno olje, ter na lokalnih prireditvah, ki so večinoma ravno tako povezane z briškimi pridelki. Nov razvoj turistične ponudbe nameravamo usmeriti v aktivno preživljanje prostega časa v naravnem okolju. Uredi naj se kolesarsko-adrenalinski park, ki bo omogočal različne dejavnosti, kot so *downhill* (spust po progi z ovirami) in BMX kolesarstvo (različne discipline, npr. prosti slog, dirke, skoki, triki), *paintball* (šport s puškami (markerji), v katerem se spopadeta dve ekipi), *zorb* (kotaljenje v napihljivi žogi), hoja po vrveh, premagovanje višinskih ovir itd. Predlagamo tudi izgradnjo proge za gorsko kolesarstvo in za 4kros (štirje tekmovalci dirkajo na izpadanje na isti progi) proge. Slednja sta olimpijska športa in s primerno urejeno progno bi lahko privabili tekmovalce na priprave in tudi na tekme, ki so vedno zanimive za gledalce. Obstoječe kolesarske in pešpoti je treba dodatno urediti, dvigniti njihovo kakovost in jih po potrebi razširiti na območja občine, kjer še niso urejene. Uredile se bodo poti namenjene konjem in jahanju, in vsa tri omrežja se bodo povezala med seboj. Na primernih točkah je treba urediti počivališča za kolesarje, pohodnike, jahače in tudi konje. Gostom se lahko ponudi tudi balonarske polete.

Uredila oziroma obnovila se bo tipična briška hiša ali vas, v kateri bodo predstavljeni briška zgodovina, tipična arhitektura, običaji in briško življenje. Del naselja je lahko namenjen turistom, ki bodo tukaj lahko prenočili, se ukvarjali z različnimi kmečkimi opravili in odkrili svojo "zeleno žilico", uživali v tipični briški hrani in domačih vinih ter se za kratek čas prelevili v tipičnega Brica oziroma Briko.

Ker so trenutne prenočitvene kapacitete omejene na posamezne turistične kmetije in dva hotela in ker pričakujemo povečanje števila turistov in nočitev, ki jih bodo ustvarili, predlagamo izgradnjo mladinskega hotela in turističnega kampa. S tem bomo povečali in hkrati popestrili ponudbo prenočitvenih kapacitet.

Za turistično privlačnost območja je pomembna tako naravna kot kulturna dediščina, zato jo je potrebno evidentirati, zavarovati in tako urediti, da omogočimo turistom ogled. Pripraviti je potrebno enotno označevanje atrakcij in primerne vodiče. Če se le da, naj vodijo kolesarske in pešpoti mimo znamenitosti, dostop pa naj bo omogočen tudi z javnimi prevozom.

Kmetijstvo

Kmetovanje je najpomembnejša gospodarska dejavnost v Goriških brdih, še posebej so se uveljavili vinogradništvo, sadjarstvo in oljkarstvo. Skozi leta se je kmetovanje najbolj razvilo in intenziviralo v

Spodnjih brdih, kjer so naravni pogoji primernejši, v Zgornjih brdih pa se kmetijske površine zaradi slabših pogojev vedno bolj opuščajo in zaraščajo. Tako načrtujemo umestitev intenzivnega kmetijstva samo v Spodnja Brda, pri čemer je treba paziti na preostale gozdne površine, na katerih gozd še ni iztrebljen, in na zemljišča preurejena, v kmetijske površine. Čeprav je ena izmed poglavitnih zanimivosti Brd prav terasasta pokrajina, bi pretirana enoličnost delovala nepriljubljeno. Zato so preostale gozdne površine pomembne tako iz ekološkega kot tudi estetskega vidika.

V Zgornjih brdih ne želimo intenzivnega kmetovanja, ki s svojimi posegi močno vpliva na podobo krajine, nočemo pa niti popolnega izгона kmetijstva s tega območja. Dosedanje kmetijske površine naj se ohranijo, predlagamo pa usmeritev v ekološko kmetovanje, ki bo pridelalo zdrave kmetijske pridelke z večjo dodano vrednostjo. Kmečki turizem naj se razvija na celotnem območju Brd, saj predstavlja zanimivo dodatno ponudbo. Turistom naj se omogoči bivanje na kmetiji in sodelovanje pri vsakdanjih opravilih, s čimer si lahko bivanje tudi plačajo.

Prometno omrežje

Primerno urejeno prometno omrežje, ki omogoča dobro povezanost in enostavno dostopnost kraja, je izredno pomembno za gospodarski in turistični razvoj nekega območja. Cestno omrežje v Goriških brdih je dobro razvejano in povezuje med seboj vse vasi, na določenih predelih pa je slabo vzdrževano oziroma v slabem stanju. Ceste naj se obnovijo in primerno uredijo, da bodo varne tako za voznike kot tudi za kolesarje in pešce.

Povezanost Brd s sosednjimi slovenskimi občinami je zaradi razgibanosti reliefa dokaj slaba, lažje pa bi bilo urediti povezave s sosednjo Italijo. Za boljšo dostopnost predlagamo povezavo Brd z bližnjimi italijanskimi letališči, ki se lahko izvede z železniško progo, saj je ta do okolja prijaznejša od osebne prometa. Železnica naj poteka vsaj do Dobrovega, kjer se zgradita železniška in avtobusna postaja, ki bosta postali središče javnega prometa v Brdih.

Potrebna je tudi ureditev javnega potniškega prometa. Poleg avtobusov, ki so namenjeni predvsem prevozu osnovno in srednje šolskih otrok, je treba zagotoviti dodatne avtobusne povezave z Novo Gorico (predvsem v popoldanskem in večernem času). Poleg tega je treba urediti javne prevoze znotraj Občine Brda, in tako zmanjšati odvisnost od osebnih prevoznih sredstev. Predlagamo ureditev fleksibilnih oblik prevoza (npr. avtobus na zahtevo), ki bodo namenjene tako domačinom kot turistom.

Centralne dejavnosti

Centralne dejavnosti so trenutno omejene na naselji Dobrovo in Kojsko. Ker pričakujemo povečanje števila prebivalstva, je treba upoštevati možnost povečanja družbene infrastrukture. Tako naj se šole, zdravstvene ambulante in uradi (občina, pošta, banka itd.) še naprej razvijajo samo v teh dveh naseljih. V Vipolžah bi z izgradnjo športne dvorane ob nogometnih igriščih uredili športni park, ki bi nudil

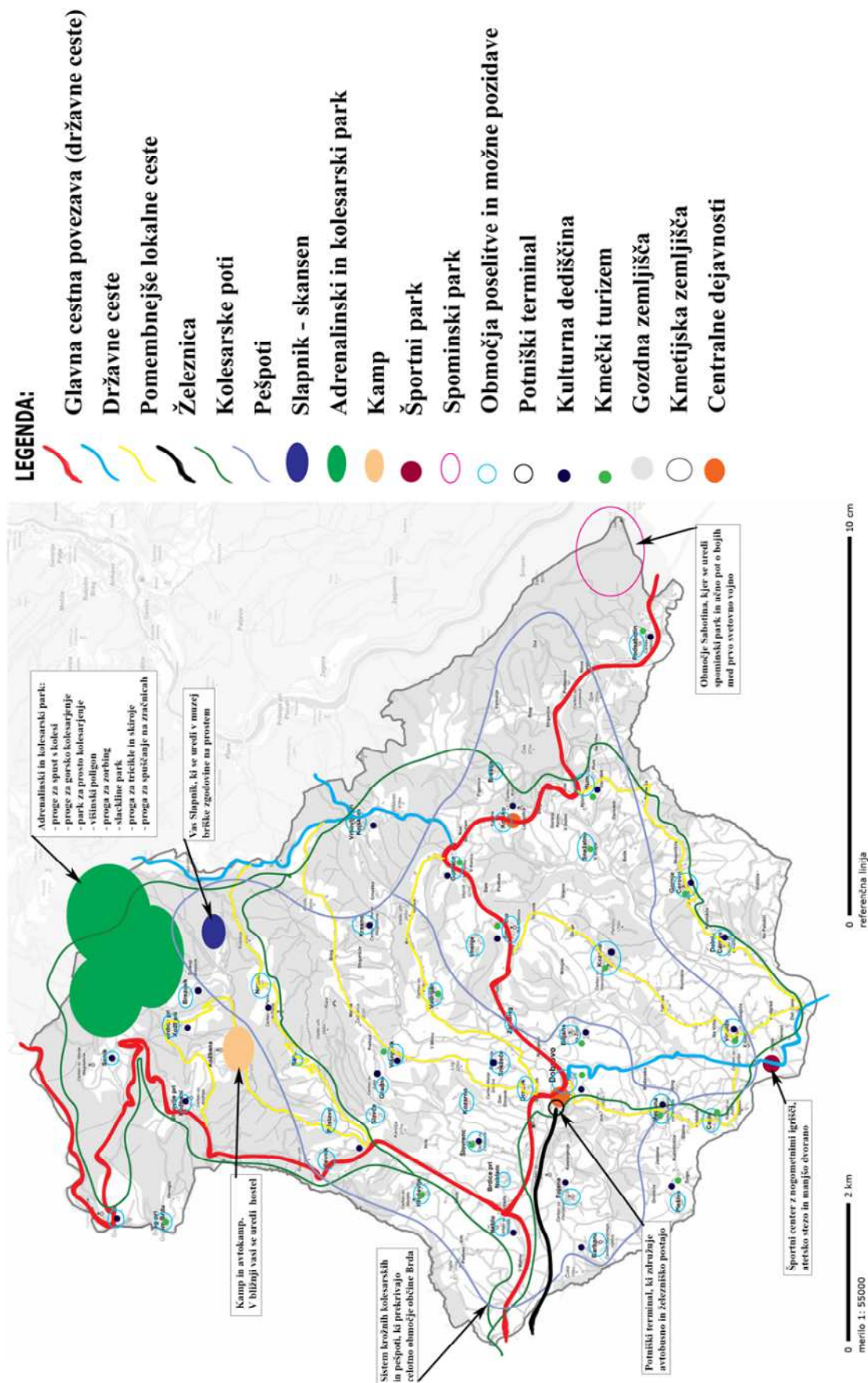
možnosti za izvedbo različnih tekmovanj ali priprav športnikov. Pomembna je tudi izgradnja ali obnova dvorane, ki bi bila namenjena kulturnim dejavnostim. Treba bi bilo tudi urediti tržnico, kjer bi lahko kmetje ponudili svoje pridelke turistom. Sedanji način, ko posamezniki ponujajo svoje pridelke ob cestah ali pred hišo, deluje neurejeno. Z izgradnjo tržnice bi vso ponudbo zbrali na enem mestu in uvedli enoten videz stojnic, kar bi pripomoglo k prepoznavnosti in boljši urejenosti tega območja.

6.3 Zasnova prostorske ureditve Občine Brda

6.3.1 Razvoj turizma in turističnih kapacitet

Dosedanji razvoj turizma se je večinoma usmeril v kmečke turizme, v zadnjem obdobju sta zaživela še dva hotela, občina pa načrtuje razvoj term v okolici občinskega središča Dobrovo. S tem se težišče turistične infrastrukture postavi v Spodnja Brda, kjer pa prevladuje kmetijstvo, saj so pogoji izrazito boljši kot v Zgornjih brdih. Zato predlagamo povečan razvoj turizma v Zgornjih brdih, s čimer bomo omogočili razvoj novih delovnih mest in preprečili odseljevanje ljudi, ter spodbudili nadaljnji razvoj tega območja. Zasnova razvoja turizma je prikazana na sliki 34.

Ena izmed najbolj poznanih vasi v Brdih je zagotovo Slapnik, ki je že več kot dvajset let zapuščena in nenaseljena. Izselsjevanje se je začelo predvsem zaradi obeh svetovnih vojn, vplivale pa so tudi oddaljenost in težka dostopnost, slaba infrastruktura in slabi pogoji za kmetovanje. Predlagamo, da se vas obnovi in preuredi v skansen oziroma muzej na prostem, kjer bosta turistom predstavljena tipična briška arhitektura in briško življenje. V Brdih trenutno ni muzeja, ki bi predstavljal briško življenje in razvoj Brd skozi čas, tako da bi lahko v enem izmed objektov postavili razstavo, ki bi prikazovala briško kulturo in zgodovino. V določenih objektih bi lahko v živo prikazovali stare običaje in prakse (tipična kuhinja, izdelava *prunel*, pletenje košar itd.), s čimer bi tudi preprečili izginjanje teh običajev. Lahko se tudi zgradijo dodatni objekte, ki se uredijo v apartmaje, tako da lahko turisti v njih živijo in pomagajo pri različnih opravilih v vasi. V tujini se pojavljajo oblike turizma, v katerih si turist prenočišče in hrano plača z delom ali pomočjo na kmetiji. Na podoben način bi lahko privabili turiste v Slapnik ali na katerikoli drugi kmečki turizem. Ob vhodu v vas je treba urediti parkirišče za osebni promet in postajo za javni prevoz.

Slika 32: Koncept turistične ureditve

Trenutne prenočitvene kapacitete obsegajo samo turistične kmetije in dva hotela. Ker si želimo večje in raznolike ponudbe predlagamo izgradnjo oziroma ureditev mladinskega hotela in kampa. Mladinski hotel bi lahko bil umeščen znotraj ene izmed manjših vasi, ki so bližje Dobrovemu, na primer Zali breg, Vedrijan ali Gonjače. Hostel naj bo v stavbi, zgrajeni v briškem stilu, poleg prenočišča pa naj omogoča izvedbo različnih dejavnosti, kot so manjši koncerti, predavanja, različne delavnice in podobno. Dober primer hostla je mladinski hotel v Pliskovici.

Kamp naj bo v bližini ene izmed vasi, po možnosti znotraj Kožbanjskega kota. Omogoča naj kampiranje s šotori in avtodomi, lahko pa ima tudi manjše hiške (primer slika 33), ki jih turisti najamejo. Kamp lahko ponuja izposojlo koles, najem vodiča, nakup lokalnih pridelkov itd. Dosegljiv naj bo tako z osebnim kot tudi z javnim prevozom, v bližini pa naj potekajo kolesarska in jahaška pot ter pešpot, izvede pa se lahko tudi počivališče najvišjega nivoja. Tako hostel kot kamp sta lahko namenjena običajnim gostom, omogočata pa naj tudi izvedbo šole v naravi ali športnih taborov.

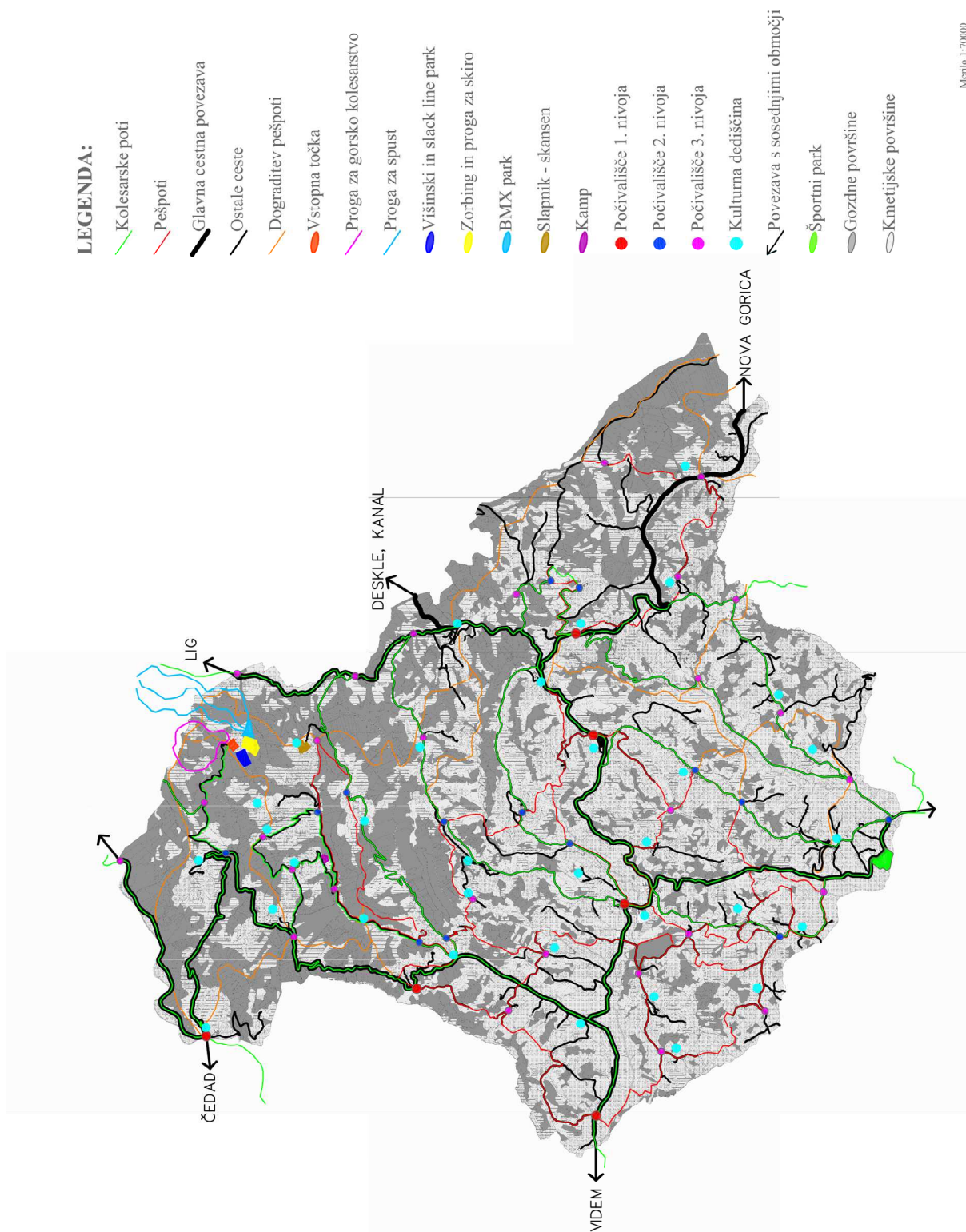

Slika 33: Primer hišk za kampiranje (vir: 24ur.com)

Goriška brda so bila med prvo svetovno vojno močno izpostavljena vojni vihri. Prek dela Brd je potekala prva bojna linija, preostali del je bil zaledje soške fronte, hrib Sabotin pa ena izmed pomembnejših strateških točk. Še danes se na tem območju najde marsikateri predmet, ki nas spominja na ta del zgodovine. Na Sabotinu je trenutno v prostorih bivše karavle že urejena muzejska zbirka, sistem kavern in ostalo območje Sabotina pa bi lahko uredili v park in učno pot ter ga povezali s kolesarskimi in pešpotmi.

V enem izmed prejšnjih poglavij je naštet in opisana naravna in kulturna dediščina Goriških brd. Ker gre za elemente, ki so bistvenega pomena za briško zgodovino in kulturo, jih je treba na primeren način ohraniti. S primerno ureditvijo hkrati pridobimo zanimive atrakcije, ki bi privabile turiste in hkrati popestrile dosedanjo turistično ponudbo. Dostop do zanimivosti naj bo mogoč z javnim in osebnim prevozom, če se le da, naj bodo v bližini speljane kolesarske in/ali pešpoti. S tem bomo te poti popestrili, hkrati pa omogočili ogled zanimivosti širši strukturi gostov. Zasnova turizma je prikazana na sliki 34.

Slika 34: Karta zasnove turistične in športne infrastrukture

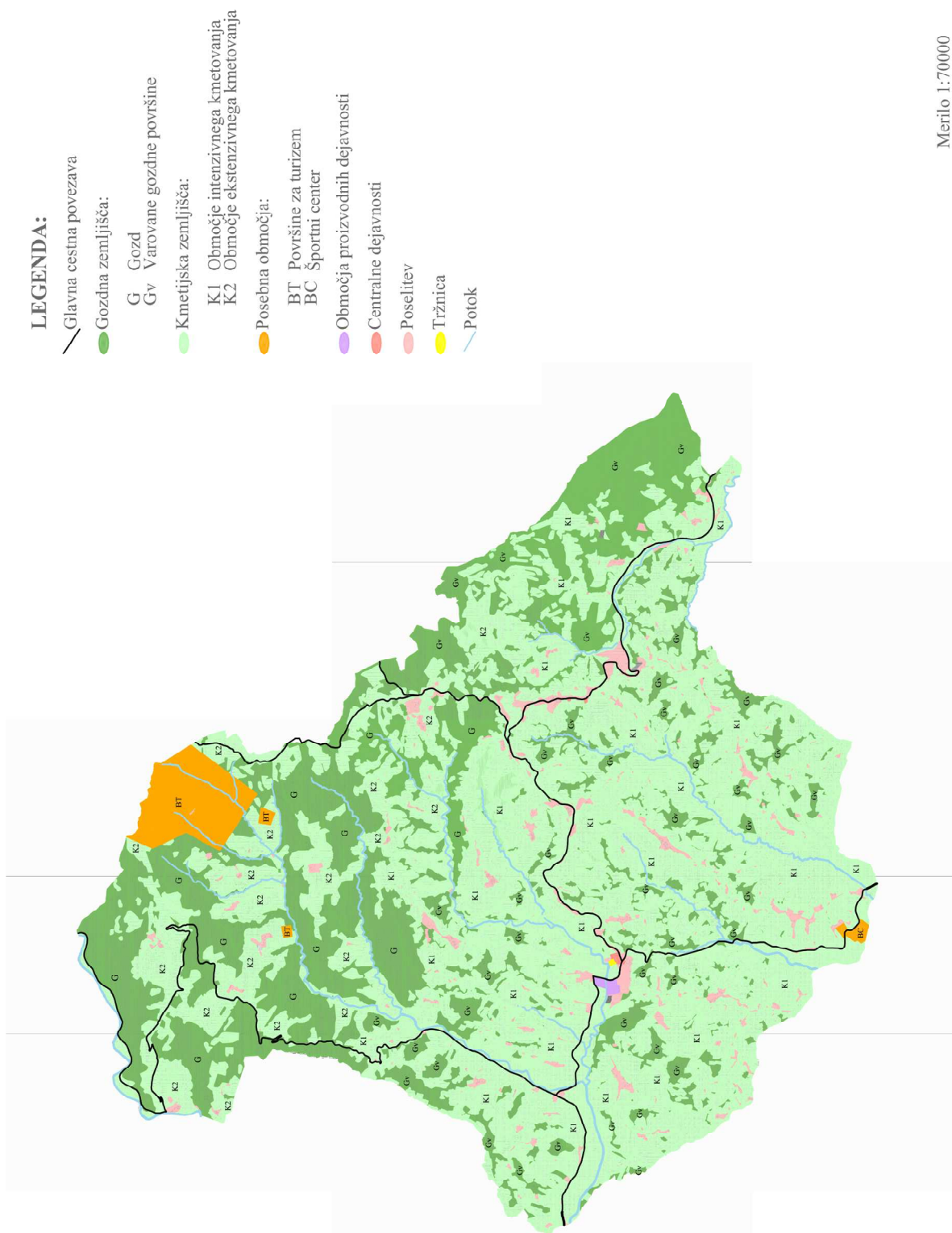
6.3.2 Razvoj gospodarskih in družbenih dejavnosti

Gospodarstvo Goriških brd je do sedaj temeljilo na kmetijstvu, ki se je usmerilo predvsem v vinogradništvo, sadjarstvo in oljkarstvo. Zaradi primernejšega terena se je kmetijstvo zelo razvilo v Spodnjih brdih, v Zgornjih brdih pa se je zaradi opuščanja kmetovanja večina kmetijskih zemljišč

zarasla. Zato predlagamo naj se nadaljuje razvoj kmetovanja v Spodnjih brdih, posamezniki pa se lahko odločijo za kmečke turizme kot dodatno ponudbo. Poleg prenočišč lahko ponudijo še domačo hrano in pridelke, uvedejo lahko tudi takšen način turizma, da obiskovalci hrano in prenočišče poplačajo kar z delom na kmetiji. Pomembno je ohranjanje gozdnih površin, ki so v tem delu Brd zdesetkane, veliko pa prispevajo k ekologiji območja in zanimivejši strukturi pokrajine. Poleg tega se lahko te površine uporabljajo za sprehode in aktivnosti v naravi. V Zgornjih brdih, kjer so kmetijske površine manjše, predlagamo usmeritev v ekološko in naravno kmetovanje, saj imajo takšni pridelki večjo dodano vrednost. Posamezniki se ukvarjajo tudi z živinorejo in proizvodnjo mleka in sira, vsem skupaj pa bi urejena tržnica omogočila prodajo lastnih izdelkov. Razvoj kmetijstva prikazuje slika 35. Manjša tržnica naj se uredi na območju Dobrovega, kjer bo pretok turistov verjetno največji in s tem tudi največja možnost, da se bodo na tržnici tudi ustavili. Na tržnici naj se uvede enotna vizualna podoba stojnic in opreme (zabojčki, dežniki itd...), s čimer bomo omogočili večjo prepoznavnost območja in proizvodov. Dosedanji način, ko posamezniki ponujajo pridelke pred hišami, deluje neurejeno in nepriljubno, enotno označevanje izdelkov pa bi hkrati tudi potrjevalo njihov izvor.

Eden izmed zastavljenih ciljev je zmanjšanje odseljavanja oziroma preobrnitev negativnega demografskega trenda. S povečanjem števila prebivalstva se bodo povečale potrebe po vrtcu, šoli, zdravstvu in podobnih storitvah. Večina centralnih dejavnosti je trenutno umeščena na Dobrovem in v Kojskem. Tako imamo v obeh vaseh osnovno šolo, vrtec, zdravstveni dom, pošto. Če bi se sedanje kapacitete v prihodnosti izkazale za nezadostne, predlagamo povečanje le-teh in ne graditev novih objektov v drugih vaseh.

V preteklosti je bilo v Brdih več manjših dvoran in plesišč, kjer so potekale različne dejavnosti od koncertov in prireditev do predstav in podobno. Nekoč so po vaseh obstajale amaterske gledališke skupine, ki so pripravljale gledališke predstave predvsem v zimskih mesecih, ko je bilo manj dela v vinogradih. Trenutno so dvorane in plesišča večinoma v slabem stanju, čeprav se še vedno občasno uporabljajo. Z ureditvijo teh površin bi pridobili pomembne prostore, ki bi omogočali izvedbo raznih prireditev. Še posebej bi bila pomembna dvorana, ki bi omogočala izvedbo prireditev tudi v zimskih mesecih, ko je število turistov v Brdih najmanjše. Lahko bi na primer organizirali festival amaterskih gledaliških skupin z lastnimi predstavami in tako zagotovo privabili obiskovalce. Izgradnja adrenalinskega parka bi omogočala organiziranje novih dogodkov, kot so tekmovanje v spustu s kolesi, tekme v *paintballu*, *slackline* festival, in posledično popestritev dosedanje ponudbe.

Slika 35: Prikaz kmetijskih, gozdnih in gospodarskih površin (vir: www.geoprostor.net, 2012)

6.3.3 Grajene strukture

Poselitveni vzorec Brd se je razvijal pod vplivom naravne razgibanosti reliefa in podrejenosti vinogradništvu. Poselitev se je podrejala geomorfološkim razmeram in kakovosti ter primernosti

zemljišč za kmetijsko rabo, posledica tega pa so gručasta naselja, slemenska poselitev in posamezne večje domačije. Novejši razvoj je spreminjal avtohtoni poselitveni vzorec v odvisnosti od geografske lege, prometnega omrežja, gospodarstva, oblikovanosti terena (OPN Brda, 2011). Želimo ohraniti avtohtoni vzorec poselitve, saj se je razvil pod vplivom lokalnih okoliščin in najbolj ustreza temu območju. Tako ne predvidevamo izgradnje novih sosek, ampak v primeru potrebe po novih stanovanjih predlagamo obnovo opuščenih hiš oziroma izgradnjo novih objektov znotraj posameznih vasi. Pri tem želimo ohraniti arhitekturne značilnosti briške hiše, saj je to ena izmed bistvenih značilnosti Brd.

Razpršena gradnja, ki s svojimi negativnimi lastnostmi (nizka gostota poselitve, pretirana poraba zemljišč) slabo vpliva na okolje, ni zaželena. Obstoječa razpršena gradnja se poskuša sankcionirati z zgoščevanjem in zaokroževanjem.

6.3.4 Zasnova prometne ureditve

Velik pomen za turizem imajo tudi cestne povezave in dostopnost. Pomembne so tako povezave z okoliškimi območji in občinami, kot tudi povezave znotraj občine. Sedanja cestna infrastruktura je sicer dobro razvejana in omogoča dostop do vseh briških vasi, problematično pa je vzdrževanje in trenutno stanje. Ceste so marsikje poškodovane, kar je predvsem posledica gibanja tal, v nekaterih naseljih so zaradi ožin, ki so predvsem posledica gradnje, težko prevozne.

V občinskem prostorskem sistemu sta predvideni izgradnji obvoznih cest za naselji Kojsko in Dobrovo, kar pa ni nujno najboljša rešitev. Takšna posega sta trajna in puščata nepopravljive posledice za okolje. Namesto pozidave novih naravnih površin predlagamo ureditev opozorilnih tabel in umirjanje prometa na območjih zožitev. Sedaj so te ožine dokaj slabo označene in za marsikaterega obiskovalca pravo "presenečenje". Poleg tega je treba urediti javni promet znotraj občine, saj je sedaj urejen primarno samo za šolarje in se izvaja samo do zgodnjih popoldanskih ur. Zato predlagamo uvedbo fleksibilnih oblik prevoza, kot je avtobus na zahtevo, ki bodo izboljšale možnosti za prevoz tako za domačine kot turiste. Tako bi lahko enodnevni turisti svoja vozila pustili na urejenih parkiriščih ob vstopnih točkah v Brda in nato nadaljevali pot v minibusih, ki bi jih odpeljali do zelene destinacije, lahko pa bi tudi povezovali v prejšnjem poglavju omenjena počivališča.

Povezava s sosednjimi slovenskimi občinami je dokaj zahtevna. Pot proti občini Kanal poteka po zelo ozki, vijugati in strmi cesti, ki bi marsikaterega turista prestrašila. Nekoliko lepša je povezava z Novo Gorico, ki pa je ravno tako dokaj strma in zavita. Najlepše "okno v svet" se Brdom odpira v smeri proti Italiji. Zahodni del Brd se spusti na ravno Furlansko nižino, tu pa se izognemo težavam, ki jih prinaša gričevnat svet. V bližini so tri večja letališča (Benetke, Trst in Treviso), do katerih ponuja eden

izmed hotelov v Brdih osebni prevoz. Ta povezava bi bila za Brda zelo pomembna. Med prvo svetovno vojno je italijanska vojska zgradila v Brdih vsaj dve železniški progi. V pričakovanju večjega števila turistov in tudi povečanega prometa z Italijo bi lahko ponovno vzpostavili železniško povezavo. S tem bi pridobili prometno povezavo, ki je ekološko in trajnostno boljša od osebnega prometa, hkrati pa bi lahko ponudili tudi novo atrakcijo v smislu "Il treno dei sapori" oziroma "Vlak okusov", ki vozi po italijanski Lombardiji in gostom omogoča ogled pokrajine in okušanje lokalnih specialitet. Po soški železnici že vrsto let vozi muzejski vlak, ki ima v svojem programu tudi avtobusni izlet po Brdih. Tako bi lahko turiste najprej popeljali z vlakom po Soški dolini in jih nato z avtobusi prepeljali v Brda, od koder bi nadaljevali potovanje z vlakom po Italiji. Prometna zasnova je prikazana na sliki 36.

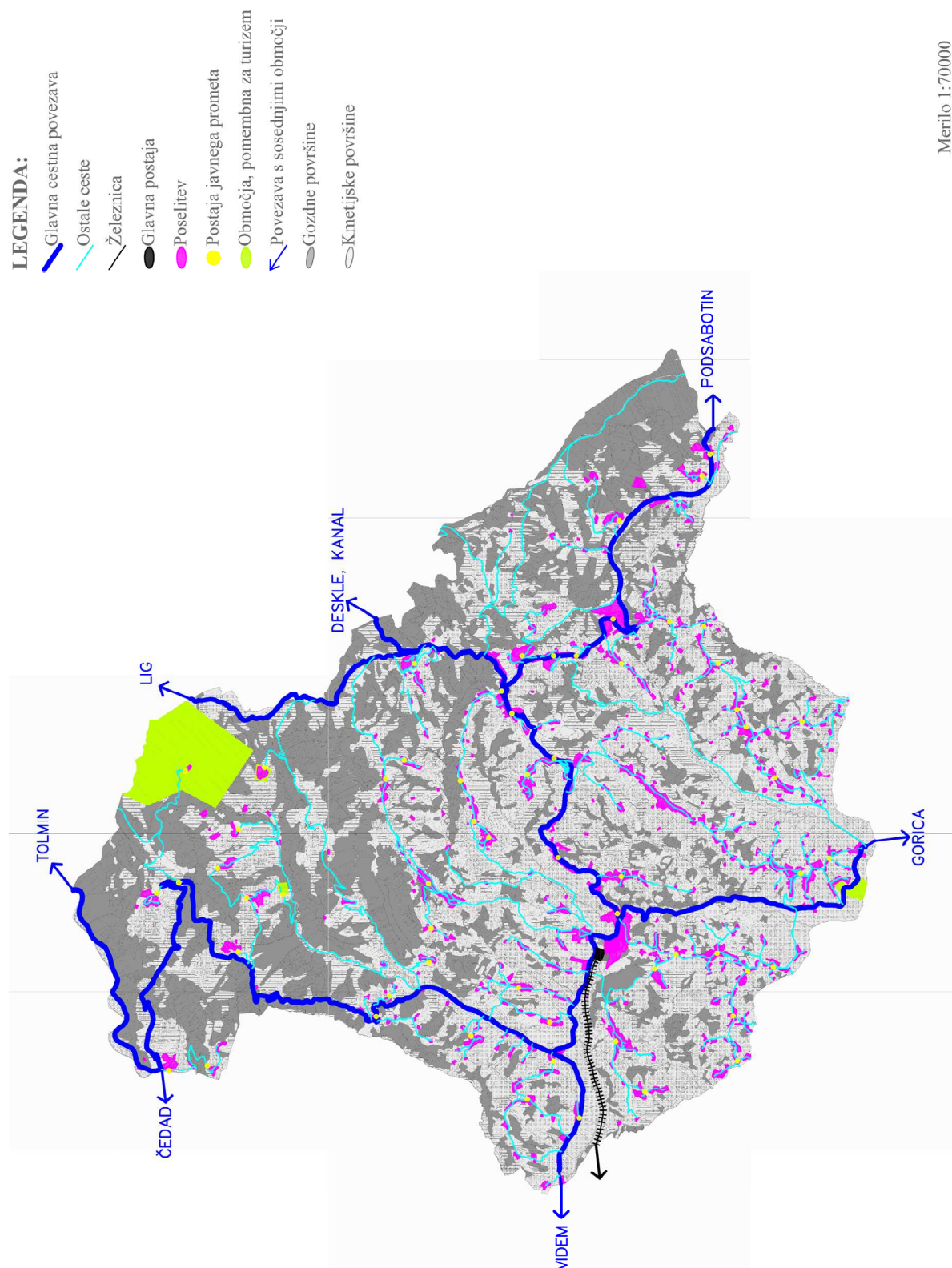
6.3.5 Zasnova športno-rekreacijske infrastrukture

Znotraj regije obstaja veliko razlik (pokrajina, gostota poselitve, standard, možnost zaposlitve itd.), vendar tudi nekaj skupnih točk. Tako imamo v regiji precej območij, ki so znana po športnih in adrenalinskih dejavnostih (smučanje, kolesarjenje, rafting in kajak, plezanje, bungee jumping, jadralno padalstvo, športno letalstvo, gambling itd.) zaradi česar bi območje lahko poimenovali kar adrenalinska regija. S tega vidika bi lahko tudi v Brdih dali večji poudarek na športno turistično ponudbo.

Do sedaj je v Brdih urejenih devet kolesarskih poti različnih težavnosti. Večina poti poteka samo znotraj občine Brda, nekatere daljše pa gredo tudi do občine Kanal in preko državne meje v Italijo. Večina jih poteka po lokalnih asfaltiranih cestah, kar ni najbolj varno, saj ni urejenih kolesarskih pasov, nekatere pa so urejene na makadamskih in gozdnih površinah. Kolesarske poti prekrivajo večino Brd in so med seboj tudi povezane, lahko pa bi izvedli še dodatne povezave.

S hriba Kobalar se spušča v Plave ena izmed najdaljših stez za *downhill* v Sloveniji, na kateri je v prejšnjih letih potekalo tekmovanje "Češnjev spust". Na podoben način bi lahko uredili proge, ki bi se spuščale na briško stran Korade, v izteku prog pa bi lahko uredili manjši športni park za prosto kolesarjenje, kot je prikazan na spodnji sliki. Na takšnem objektu se izvajajo predvsem discipline BMX, poleg njega bi lahko uredili tudi progo za 4 kros. Za nove proge bi lahko uporabili tudi zapuščene kmetijske površine, stare poti, po katerih so nekoč vozili traktorji in ki bi jih z enostavnimi posegi in minimalno količino dela uredili v proge za ekstremni spust. Tako urejeno območje omogoča izvedbo različnih športnih prireditev, ki vedno privabijo tudi lepo število gledalcev.

Merilo 1:70000

Slika 36: Prikaz prometne ureditve in poselitve (vir: www.geoprostor.net, 2012)

Slika 37: Kolesarski park (vir: chandleraz.gov)

Slika 38: Proga za downhill (vir: matjazcorel.com)

Kolesarstvo postaja na splošno ena izmed najbolj priljubljenih dejavnosti s katero se ljudje ukvarjajo, tako v prostem času kot na počitnicah. Zato je treba poskrbeti za kolesarje in jim nuditi primerno infrastrukturo. Poleg urejenih kolesarski poti je nujna tudi ustrezna ponudba prenočišč, ki so specializirana za kolesarje. Takšna ponudba naj bi vsebovala prilagojeno hrano in pijačo za kolesarje, prostore za shranjevanje, popravilo in pranje koles, ter pralnico in sušilnico za kolesarske drese. Ponudijo se lahko tudi kolesarski zemljevidi, najem GPS naprav in vodeni kolesarski izleti s spremljevalnim kolesarjem ali spremljevalnim vozilom, ter izposoja in prevoz koles na izbrano mesto.

Na istem območju kot kolesarski park, predlagamo tudi ureditev adrenalinskega parka. Park naj vsebuje višinski poligon, sestavljen iz visokih lesenih stebrov, na katerih se premagujejo različni izzivi, progo za *zorbing* (spuščanje v napihljivi žogi po strmini), slack line park (obiskovalci hodijo po elastičnih vrveh, napetih na različnih višinah), progo za spuščanje z velikimi skiroji in tricikli ter območje namenjeno *paintball-u*. Najmlajšim naj se nameni spuščanje po toboganu z napihljivimi zračnicami. Na naslednjih slikah so predstavljene posamezne dejavnosti.

Slika 39: Višinski park (vir: www.pohorje.org)

Slika 40: Zorbing (vir: wanderingsouldier.com)

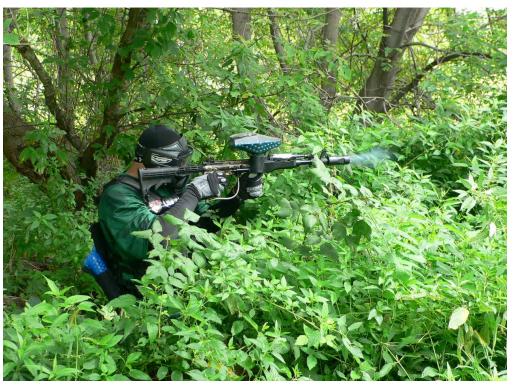

Slika 42: Spust s skirojem (vir: www.pohorje.org)

Slika 41: Slackline (vir: en.wikipedia.org)

Slika 43: Paintball (vir: bull.si)

Slika 44: Tobogan za najmlajše (vir: pohorje.org)

Celotno območje adrenalinskega in kolesarskega parka bo med seboj povezano. Dostop bo omogočen z javnim in osebnim prevozom, cesta bo speljana do vhoda v park, kjer bodo urejena parkirišča. Do te izhodiščne točke se bo lahko prišlo tudi po kolesarski ali pešpoti. Ob vhodu bodo urejeni prostori s trgovino, izposojevalnico koles in ostale opreme, blagajno in sanitarijami. Uredi se lahko tudi okrepečevalnica ali gostilna. V bližini bo tudi urejen park z mizami in klopmi, kjer se bodo obiskovalci lahko odpočili, postavljene morajo biti tudi usmerjevalne table.

Pešpoti pokrivajo večinoma samo zahodni del Brd. Potrebno je urediti dodatne poti, predvsem na vzhodu in severu Brd. Tako bomo pridobili podobno strukturo kot pri kolesarskih poteh. Pešpoti večinoma potekajo izven naselij in le redko po lokalnih cestah, s čimer se izognemo nevarnostim, ki pretijo pešcem zaradi prometa. Pešpoti naj bodo primerno urejene, označene in naj vodijo mimo turistično zanimivih točk. Poti so lahko speljane tudi do posameznih kmetij, kjer si lahko obiskovalci ogledajo, poskusijo in mogoče tudi kupijo domače pridelke in izdelke.

Vse bolj postajajo zanimivi tudi konji in dejavnosti, povezane z njimi. Tako so v sosednjih italijanskih občinah že uveljavljene kmetije, ki omogočajo jahanje konj v ogradi, poleg tega pa imajo tudi gostinsko ponudbo. V Brdih imajo posamezniki konje predvsem za lastno uporabo. Predlagamo ureditev poti, po katerih bi lahko s konji potovali po Brdih. Urejene naj bodo v stilu kolesarskih in pešpoti, v določenih odsekih se lahko tudi prekrivajo. Uredi naj se tudi vsaj ena kmetija, ki se bo

---

primarno ukvarjala s konji in omogočala jahanje v ogradi, tečaje jahanja, izposoja konj za terensko jahanje in turistične izlete s kočijami po briških cestah.

Mreže pešpoti, kolesarskih in jahalnih poti se lahko med seboj križajo in prekrivajo, urejene naj bodo na enoten način. Treba je pripraviti tudi ustrezno predstavitev in vodiče za uporabnike poti. Na stičiščih posameznih poti predlagamo ureditev počivališč. Počivališča naj bodo urejena in opremljena glede na število različnih poti, ki se križajo. Počivališča lahko glede na opremljenost razdelimo na tri ravni. Če se križajo vse tri poti in je počivališče v bližini prometne povezave, bo to počivališče 1. razreda in bo urejeno na višji ravni, kot če se križata le dve poti. Počivališča najvišjega razreda naj bodo opremljena s parkirnimi prostori, na katerih lahko turisti pustijo svoje prevozno sredstvo, z mizami in klopmi ter smetnjaki, urejena naj bodo mesta, kjer lahko kolesarji pustijo kolesa, postavljene naj bodo informacijske table z vsemi potrebnimi informacijami. Počivališča nižjega razreda naj bodo urejena glede na tip poti, ki se tam križajo, postavljene pa morajo biti vsaj informacijske table ter smetnjaki in klopi. Na počivališčih najvišjega razreda se lahko tudi organizira izposoja koles v stilu ljubljanskega BicikLJa. Tako bodo obiskovalci lahko pustili osebna vozila na parkirnem prostoru, si izposodili kolo in opravili krajši izlet. Če bi jim za povratek zmanjkalo moči, pa lahko kolo pustijo na drugem počivališču in se vrnejo z javnim prevozom.

V Vipolžah že vrsto let deluje nogometni klub. V tem času so zgradili dve travnati nogometni igrišči in manjše igrišče z umetno travo, na katerem lahko potekajo različna nogometna tekmovanja, od turnirjev za najmlajše igralce do večjih tekem. Z ureditvijo tribune na glavnem igrišču in izgradnjo dvorane v bližini, bi uredili športni park, ki bi lahko gostil različne dejavnosti in tekmovanja na različnih ravneh skozi celo leto.

7 ZAKLJUČEK

V diplomski nalogi smo podali definicijo in opis osnovnih lastnosti podeželja, nato pa smo podobno storili še za turizem. Opisali smo tudi značilnosti načrtovanja podeželja in turizma ter ugotovili, da lahko razvoj turizma pomaga pri spodbujanju gospodarskega razvoja določenega območja in pripomore k splošnemu izboljšanju življenjskih pogojev. Kljub temu je treba paziti na neugodne posledice, ki jih turizem lahko prinaša.

Za občino Brda smo ugotovili, da je že od nekdaj izrazito kmetijsko usmerjena ter da se poleg vinogradništva in sadjarstva ni razvila skoraj nobena druga gospodarska panoga. V zadnjem času so občani zaznali možnost uspešnega razvoja turizma, ki postaja vse pomembnejša dejavnost v tem prostoru. Tako smo se odločili, da pripravimo predlog turističnega razvoja za občino Brda, poudarek pa smo namenili Zgornjim brdom, ki so zaradi slabših naravnih pogojev manj primerna za kmetovanje in posledično podvržena izseljevanju ljudi in v najslabšem primeru izumiranju posameznih vasi. V turizmu tako vidimo možnost vzpostavitve novih delovnih mest, ki bodo dovolj privlačna, da se mladi ne bodo izseljevali oziroma da bodo uspela privabiti nove družine na to območje.

Ugotovili smo, da je trenutna turistična ponudba omejena na kmečke turizme in posamezne prireditve. Opazili smo očitno padec turističnega obiska v zimskih mesecih, ki je posledica pomanjkanja ponudbe v tem obdobju. Poleg tega so turisti dokaj omejeni z izbiro prenočitev, saj sta šele pred kratkim zaživela dva hotela, poleg tega pa obstajajo samo še posamezni ponudniki nočitev. Tudi na športnem področju, ki postaja vedno pomembnejši del turistične ponudbe, ni nič bolje, saj so trenutno urejene samo nekatere kolesarske in pešpoti. Zato smo se osredotočili predvsem na razvoj dodatne športne ponudbe, ki bi prinesla večji razpon dejavnosti, želimo pa tudi preurediti zapuščeno vas Slapnik v muzej na prostem, kjer bi lahko podrobno prikazali briško zgodovino in kulturo. Veliko možnosti za sodelovanje je tudi s sosednjimi italijanskimi občinami, predvsem pa vidimo tu priložnost za razvoj prometnih povezav in s tem izboljšanje dostopnosti.

Želimo si čim bolj sonaraven in trajnostni razvoj turizma, ki ne bo upošteval samo načelo čim večjega dobička, ampak bo pripomogel tudi k razvoju infrastrukture in izboljšanju življenjskih pogojev, tako da bodo pridobili tudi domačini. Z upoštevanjem razvojnih strategij se lahko celotna regije in občina razvije v uspešno in privlačno turistično destinacijo. Za uresničitev vseh ciljev pa bo treba pritegniti k sodelovanju tudi domačine, ki imajo velik vpliv na uspešnost razvoja območja.

Ta stran je namenoma prazna.

VIRI

Ažman Momirski L., Kladnik D., Komac B., Petek F., Repolusk P., Zorn M. 2008. Terasirana pokrajina Goriških brd.

http://www.alpter.net/IMG/pdf/ALPTER_SLO_Final_Publication.pdf

(Pridobljeno: november 2011)

Carpenter, T.G. 2011. Construction in the landscape: a handbook for civil engineering to conserve global land resources. London, Washington, Earthscan: 336 str.

Cloke, P. (ur.), Marsden, T. (ur.), Mooney, P. H. (ur.) 2006. Handbook of rural studies. London, Thousand Oaks, Calif.: 511 str.

Cooper, C., Fletcher J., Gilbert D., Wanhill S. 2008. Tourism: Principles and practices. Četrta izdaja. Essex, Pearson education limited: 704 str.

Fikfak, A. 2008. Naselbinska kultura slovenskega podeželja – Goriška brda. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo: 178 str.

Gallent, N. 2008. Introduction to rural planning. London, New York, Routledge: 364 str.

Hall, C. M., Page S. J. 1999. The geography of tourism and recreation. London, New York, Routledge: 307 str.

Jeršič, M. 1999. Prostorsko planiranje rekreacije na prostem. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje: 135 str.

Lomine, L., Edmunds J. 2007. Key concepts in tourism. Basingstoke, New York, Palgrave Macmillan: 230 str.

Malnarič, N. 2006. Razvoj podeželja v skladu z direktivami Evropske unije. Diplomski naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: 103 str.

Moselex, J. M. 2003. Rural development: principles and practice. London, Thousand Oaks, SAGE: 227 str.

Perko, D. (ur.), Orožen Adamič, M. (ur.). 1998. Slovenija – pokrajina in ljudje. Ljubljana, Mladinska knjiga: 735 str.

Pogačnik, A. 1992. Urejanje prostora in varstvo okolja. Ljubljana, Mladinska knjiga: 179 str.

Pogačnik, A. 2000. Urejanje prostora za tretje tisočletje. Ljubljana, Študentska založba: 178 str.

Pogačnik, A. 2008. Prostorsko načrtovanje turizma. Ljubljana, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Komisija za tisk: 196 str.

Prosen, A. 1993. Sonaravno urejanje podeželskega prostora. Ljubljana : Katedra za prostorsko planiranje na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo: 180 str.

Standeven, J., De Knop P. 1999. Sport tourism. Champaign (Illinois), Human Kinetics: 366 str.

Theobald, W. F. (ur.) 2004. Global tourism third edition. Amsterdam [etc.] : Elsevier Butterworth-Heinemann: 561 str.

Vrišer, I. 1978. Regionalno planiranje. Ljubljana, Mladinska knjiga: 356 str.

Woods, M. 2011. Rural. Milton Park, Abingdon, New York, Routledge: 336 str.

Young, A. 1998. Land resources – now and for the future. Cambridge, New York, Cambridge University Press: 319 str.

INTERNETNI VIRI

Brda skozi čas. 2012.

http://info-brda.net/kratka_zgodovina_goriskih_brd

(Pridobljeno: marec, 2012).

Definicija trajnostnega turizma. 2012.

<http://sdt.unwto.org/en/content/about-us-5>

(pridobljeno: avgust, 2012).

Definicija turizma. 2012.

<http://www2.unwto.org/en/content/why-tourism>

(Pridobljeno: avgust, 2012).

Kaj početi v Brdih? 2012.

http://info-brda.net/kaj_poceti_brda

(Pridobljeno: marec, 2012).

Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007 – 2013. RS: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. 2007.

http://www.arhiv.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/Breda/PRP/NSN_-_potrjena.pdf

(Pridobljeno: januar, 2012).

Občinski prostorski načrt Občine Brda. 2012.

<http://ls.lex-localis.info/KatalogInformacij/VsebinaDokumenta.aspx?SectionID=dfd65525-0a85-490e-a867-298194e7f300>

(Pridobljeno: februar, 2012).

Odlok o kategorizaciji občinskih cest. 2012.

<http://ls.lex-localis.info/KatalogInformacij/VsebinaDokumenta.aspx?SectionID=354bea31-77be-4903-bc71-b672681af1a7>

(pridobljeno: marec, 2012).

Ponudniki gostinskih storitev v Brdih. 2012.

<http://www.brda.si/sl/103>

(Pridobljeno: april, 2012).

Program opremljanja stavbnih zemljišč za območje občine Brda. 2012.

<http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCcQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.brda.si%2Ffile%2F632cee946db83e7a52ce5e8d6f0fed35&ei=G0eET9PKFYyQ4gSF7P3UBw&usg=AFQjCNHEpTx9AOWGrP072iWGyNMcJMxIJQ>

(Pridobljeno: marec, 2012).

Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriške statistične regije) 2007 – 2013. 2007.

www.rra-sp.si/files/Strateski_del.pdf

(Pridobljeno: januar, 2012).

Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriške statistične regije) 2007 – 2013 – povzetek. 2007.

http://www.rra-sp.si/files/RRP_Severne_Primorske_2007.pdf

(Pridobljeno: januar, 2012).

Register nepremične kulturne dediščine. 2012.

<http://rkd.situla.org/>

(Pridobljeno: april, 2012).

Skupna kmetijska politika Evropske unije. 2012.

[http://www.evropa.gov.si/si/vsebina/pogosta-vprasanja/pogosta-vprasanja/news//43fffa9df5/?tx_evropafaq_pi1\[q\]=349](http://www.evropa.gov.si/si/vsebina/pogosta-vprasanja/pogosta-vprasanja/news//43fffa9df5/?tx_evropafaq_pi1[q]=349)

(Pridobljeno: avgust, 2012)

Slovenske regije v številkah 2011. 2011.

<http://www.stat.si/doc/pub/REGIJE-2011.pdf>

(Pridobljeno: februar, 2012).

Spletna stran občine Brda. 2012.

<http://www.brda.si/>

Statistični Letopis Republike Slovenije 2011. 2011.

<http://www.stat.si/letopis/>

(Pridobljeno: februar, 2012).

Statistični urad republike Slovenije. 2012.

<http://www.stat.si/>

Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Uradni list RS št. 76/2004. 2004.

<http://www.uradni-list.si/pdf/2004/Ur/u2004076.pdf>

(Pridobljeno: december, 2011).

Strategija razvoja slovenskega turizma 2012 – 2016. 2012.

http://zos.s5.net/e_files/datoteke/17/Strategija_predlog%20za%20obravnavo_jan%202012.pdf

(Pridobljeno: marec, 2012).

Strateške smernice Skupnosti za razvoj podeželja (programsko obdobje 2007 – 2013). 2007.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:055:0020:0029:SL:PDF>

(Pridobljeno: avgust, 2012)

Svetovna turistična organizacija. 2012.

http://sl.wikipedia.org/wiki/Svetovna_turisti%C4%8Dna_organizacija

(Pridobljeno: avgust, 2012)

<http://business.un.org/en/entities/18>

(Pridobljeno: avgust, 2012)

Teorija resnega prostega časa (The serious leisure perspective). 2012.

<http://www.seriousleisure.net/index.html>

(Pridobljeno: julij, 2012).

Uredba sveta (ES) št. 1698/2005 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega Kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) (20.9.2005). 2005.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:277:0001:0040:SL:PDF>

(Pridobljeno: februar, 2012).

Zakon o spodbujanju regionalnega razvoja (ZSRR). Uradni list RS št. 93/2005: 9655 – 9667. 2005.

http://www.uradni-list.si/_pdf/2005/Ur/u2005093.pdf

(Pridobljeno: januar, 2012).

Zakon o spodbujanju turizma. (Ur.l. RS, št. 2/2004). RS: Register predpisov Slovenije. 2004.

http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_ZAKO1577.html

(Pridobljeno: januar, 2012)

Zavod za varstvo kulturne dediščine. 2012.

<http://www.zvkds.si/sl/varstvo-kulturne-dediscine/o-kulturni-dediscini/kaj-je-kulturna-dediscina/>

(Pridobljeno: marec, 2012).

OSTALA LITERATURA

Berčič, H., Sila B., Slak Valek N., Pintar D., Mihalič T., Juvan E. 2010. Šport v turizmu. Ljubljana, Fakulteta za šport: 248 str.

Simčič, G. 2008. Podpisane pogodbe za odkup zemljišč. Briški časnik 12, 50: 44

Morenčič, B. 2008. Italijani gradili železnice v Brdih. Briški časnik 12, 52: 60

Cvikl, H., Brezovec, T. 2006. Uvod v turizem. Portorož, Turistica, Visoka šola za turizem: 73 str.

Černilec, P. 2008. Razvoj poselitve in turizma v občini Tržič. Diplomski naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo (samozaložba P. Černilec): 146 str.

Ocena stanja in teženj v prostoru Republike Slovenije. 2012.

<http://www.mzip.gov.si/fileadmin/mzip.gov.si/pageuploads/publikacije/ocena-stanja.pdf>

(Pridobljeno: december, 2011).

Politika urejanja prostora Republike Slovenije. 2012.

<http://www.mzip.gov.si/fileadmin/mzip.gov.si/pageuploads/publikacije/politika-upro.pdf>

(Pridobljeno: december, 2011).

Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007 – 2013. 2007.

http://www.arhiv.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/Breda/gradiva/BROSURA_PRP.pdf (Pridobljeno: februar, 2012).

Reja, M., Sirk, T. 1997. Briška kuhinja. Ljubljana, Viharnik: 176 str.

Simčič, A. 2010. Analiza športnega turizma v Goriških brdih od leta 1991 do 2009 in možnosti razvoja. Diplomaska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport: (samozaložba A. Simčič) 63 str.

Specializirane kolesarske nastanitve. 2012.

http://www.slovenia.info/si/Accommodation-for-bikers.htm?special_kolesar_nastanitve=0&lng=1 (Pridobljeno: junij, 2012).

Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001 – 2006. 2001.

http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/01_sgrs-besedilo.pdf (Pridobljeno: december, 2011).

Zupančič, M. 2007. Razvoj turistične infrastrukture ob reki Soči. Diplomaska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: (samozaložba M. Zupančič) 115 str.

VIRI SLIK

Slika 1: Cloke, P. (ur.), Marsden, T. (ur.), Mooney, P. H. (ur.) 2006. Handbook of rural studies. Str.52

Slika 2: Hall, C. M., Page S. J. 1999. The geography of tourism and recreation. Str. 4

Slika 3: Theobald, W. F. 2004. Global tourism third edition. Str. 18

Slika 4: Theobald, W. F. 2004. Global tourism third edition. Str. 19

Slika 5: http://sl.wikipedia.org/wiki/Hierarhija_potreb_po_Maslowu (junij 2012)

Slika 6: Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007 – 2013. Str.6

Slika 7: Statistični Letopis Republike Slovenije 2011. Str. 49

Slika 8: Površina statističnih regij v km²

http://pxweb.stat.si/pxweb/Map/PXiMap.asp?PXFile=0214821S2012725142598.px&TempPath=../temp&language=2&path=../Database/Splosno/02_upravna_razdelitev/02148_terit_enote/

(Pridobljeno: marec 2012)

Slika 9: Slovenske regije v številkah 2011. Str. 6

Slika 10: Prihodi turistov v letu 2010 (vir: Statistični urad Republike Slovenije)

http://pxweb.stat.si/pxweb/Map/PXiMap.asp?PXFile=2164506S2012725323048.px&TempPath=../temp&language=2&path=../Database/Ekonomsko/21_gostinstvo_turizem/02_21645_nastanitev_letno

(Pridobljeno: marec 2012)

Slika 11: Nočitve turistov v letu 2010 (vir: Statistični urad Republike Slovenije)

http://pxweb.stat.si/pxweb/Map/PXiMap.asp?PXFile=2164506S201272531383.px&TempPath=../temp&language=2&path=../Database/Ekonomsko/21_gostinstvo_turizem/02_21645_nastanitev_letno/

(Pridobljeno: marec 2012)

Slika 12: Slovenske regije v številkah 2011. Str. 29

Slika 13: Severna Primorska – Goriška statistična regija

http://www.slovenia.info/pictures/TB_region/4/2010/Goriska_292594.jpg

(Pridobljeno: marec 2012)

Slika 14: RRP Severne Primorske 2007 - 2013 – povzetek. Str. 11

Slika 15: RRP Severne Primorske 2007 - 2013 – povzetek. Str. 10

Slika 16: RRP Severne Primorske 2007 - 2013 – povzetek. Str. 2

Slika 17: Relief Goriških brd.

http://rkg.gov.si/GERK/WebViewer/#highlight&map_x=387664&map_y=97872&map_sc=57142&layers=DOF,REZI250,REZI25,REZI5,GERK_SDO,RPEKatasterDMR,DMR5,CebelnjakiPasa,VVO_1_DR_GZS,VVO_2012_IZRACUN

(Pridobljeno: avgust 2012)

Slika 18: Vodotoki v Občini Brda.

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

(Pridobljeno: marec 2012)

Slika 19: Raba tal v Občini Brda.

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

(Pridobljeno: september 2012)

Slika 20: Območja naravnih vrednot Goriških brd.

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

(Pridobljeno: marec 2012)

Slika 21: Hierarhija naselbin v Občini Brda.

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

(Pridobljeno: september, 2012)

Fikfak, A. 2008. Naselbinska kultura Slovenskega podeželja – Goriška brda. Str. 50

Slika 22: Tipologija naselbin v Občini Brda.

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

(Pridobljeno: september, 2012)

Fikfak, A. 2008. Naselbinska kultura Slovenskega podeželja – Goriška brda. Str. 50

Slika 23: Grad Dobrovo

<http://krajie.eu/slovenija/dobrovo/slo>

(Pridobljeno: april 2012)

Slika 24: Šmartno

http://www.slovenia.info/?ctg_kraji=3419&lng=1

(Pridobljeno: april 2012)

Slika 25: Domačija Hum 50

<http://giskd2s.situla.org/rkd/OpisSlika.asp?Esd=28395>

(Pridobljeno: april 2012)

Slika 26: Kulturna dediščina v Goriških brdih

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

(Pridobljeno: marec 2012)

Slika 27: Prometno omrežje v občini Brda

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

(Pridobljeno: marec 2012)

Slika 28: Potek obstoječih kolesarskih in pešpoti v Goriških brdih

Občinski prostorski načrt Občine Brda. 2011.

<http://www.brda.si/sl/94>

(Pridobljeno: april 2012)

Slika 29: Turistične kmetije, prenočišča in gostinski ponudniki

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>
www.brda.si/file/3a835d3215755c435ef4fe9965a3f2a0

(Pridobljeno: april, 2012)

Slika 30: Prireditve v Goriških brdih.

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

<http://www.brda.si/sl/40>

(Pridobljeno: maj, 2012)

Slika 31: Prostorski razvoj Občine Brda.

Občinski prostorski načrt Občine Brda. 2011.

Slika 32: Koncept turistične ureditve.

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

(Pridobljeno: avgust, 2012)

Slika 33: Primer hišk za kampiranje

<http://images.24ur.com/media/images/600xX/May2012/60929819.jpg> (maj 2012)

<http://dominvrt.si/clanek/trend/je-to-sploh-se-hisa.html#> (junij 2012)

Slika 34: Karta zasnove turistične in športne infrastrukture.

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

(Pridobljeno: avgust, 2012)

Slika 35: Prikaz kmetijskih, gozdnih in gospodarskih površin

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

(Pridobljeno: avgust 2012)

Slika 36: Prikaz prometne ureditve in poselitve

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=BRDA>

(Pridobljeno: avgust 2012)

Slika 37: Kolesarski park

<http://chandleraz.gov/default.aspx?pageid=727>

(Pridobljeno: junij 2012)

Slika 38: Proga za downhill

<http://www.matjazcorel.com/?p=2188>

(Pridobljeno: junij 2012)

Slika 39: Višinski park

http://www.pohorje.org/mariborsko-pohorje-poleti/imagelib/large/Visinski_poligon%2FVisinski_poligon8.JPG

(Pridobljeno: junij 2012)

Slika 40: Zorbing

<http://wanderingsouldier.com/2012/05/28/go-zorbing/>

(Pridobljeno: junij 2012)

Slika 41: Slackline

<http://en.wikipedia.org/wiki/Slacklining>

(Pridobljeno: junij 2012)

Slika 42: Spust s skirojem

<http://www.pohorje.org/mariborsko-pohorje-poleti/imagelib/half/Monster%20Roller/Monster-Roller-03233.jpg>

(Pridobljeno: junij 2012)

Slika 43: Paintball (vir: bull.si)

http://www.bull.si/galerija/paintball_1-5z2su.jpg

(Pridobljeno: junij 2012)

Slika 44: Tobogan za najmlajše (vir: pohorje.org)

<http://www.pohorje.org/mariborsko-pohorje-poleti/imagelib/third/MiniJET/MiniJET-tobogan4.jpg>

(Pridobljeno: junij 2012)